

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**ЄРМАКОВ Олександр Юхимович
ЧУПРЯК Альона Вікторівна
СОКУР Лариса Володимирівна
НАГОРНИЙ Віталій Володимирович**

**РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

МОНОГРАФІЯ

2020

УДК 330.341.1:631.11

ББК 65

Є 46

*Рекомендовано Вченою радою Національного університету біоресурсів і
природокористування України
(Протокол № 2 від 23 вересня 2020 р.)*

Рецензенти: **Малік М.Й.**, доктор економічних наук, професор, академік
НААН, головний науковий співробітник відділу
підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції ННЦ
«Інститут аграрної економіки»;
Талавиря М.П., доктор економічних наук, професор, завідувач
кафедри економічної теорії Національного університету
біоресурсів і природокористування України;
Купалова Г.І., доктор економічних наук, професор, завідувач
кафедри екологічного менеджменту і підприємництва
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Єрмаков О.Ю., Чупряк А.В., Сокур Л.В., Нагорний В.В.

Є46 Ресурсно-технічний потенціал інноваційно орієнтованих
сільськогосподарських підприємств: Монографія. – К.: ФОП
Ямчинський О.В., 2020. – 190 с.

ISBN 978-617-7890-89-7

У монографії висвітлено наукові основи, проаналізовано сучасний стан та ефективність формування і використання ресурсно-технічного потенціалу аграрних формувань. Обґрунтовано стратегічні засади зміцнення ресурсно-технічного потенціалу інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств для забезпечення їх ефективного функціонування в нестійкому ринковому середовищі.

Дане наукове видання призначене для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів, фахівців та керівників аграрного сектору економіки.

УДК330.341.1:631.11
ББК 65

ISBN 978-617-7890-89-7

© Єрмаков О.Ю., Чупряк А.В.,
Сокур Л.В., Нагорний В.В., 2020
© ФОП Ямчинський О.В., 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	7
1.1. Теоретична сутність ресурсно-технічного потенціалу та організаційно-економічні особливості інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств	7
1.2. Методичні засади економічного дослідження ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств	17
РОЗДІЛ 2. СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	27
2.1. Організаційно-економічна характеристика умов господарювання сільськогосподарських підприємств	27
2.2. Стан і тенденції ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств	47
2.3. Економічна ефективність виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств в контексті використання ресурсно-технічного потенціалу	70
РОЗДІЛ 3. ЗМІЦНЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
3.1. Стратегічні засади зміцнення ресурсно-технічного потенціалу інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств	94
3.2. Техніко-технологічне забезпечення ефективної виробничої	106

діяльності	інноваційно	орієнтованих	
сільськогосподарських підприємств			
3.3. Оптимізація використання ресурсно-технічного потенціалу	інноваційно	орієнтованих	сільськогосподарських
підприємств			122
ВИСНОВКИ			140
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ			144
ДОДАТКИ			161

ВСТУП

Упродовж останніх десятиріч одним із першочергових завдань національної економіки є нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення її безпечності та якості згідно з вимогами Європейського Союзу з метою забезпечення продовольчої безпеки країни. Водночас сучасний стан розвитку аграрної економіки України потребує вирішення проблем відтворення ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств, оскільки й донині потенційні можливості суб'єктів господарювання використовуються не повною мірою, суперечливими є підходи до вибору шляхів удосконалення техніко-технологічної складової в контексті забезпечення ефективної виробничої діяльності інноваційно орієнтованих агровиробників. Тому своєчасне оновлення матеріально-технічної бази є невід'ємною умовою подальшого функціонування сільського господарства, його стабільного розвитку та інноваційної модернізації.

Ринкові трансформації, домінування приватної власності зумовлюють нове наукове осмислення мобілізації резервів для підвищення ефективності виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. Нагальною є необхідність посилення ресурсно-технічного потенціалу, для того щоб уникнути в подальшому технологічної відсталості виробничих галузей аграрного сектору, та їх впливу на функціонування рослинництва і тваринництва.

Багатоаспектність внутрішніх процесів спонукає вчених вести системні дослідження й пошук можливих шляхів забезпечення сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними ресурсами й ефективного їх використання в контексті інноваційної модернізації.

Теоретичні та методичні засади оцінки ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі висвітлено у наукових працях В. Андрійчука, Я. Білоуська, А. Бурилка, В. Галушко, О. Єрмакова, В. Іванишина, Ю. Канигіна, С. Кваші, П. Макаренка,

О. Николук, О. Олійника, В. Перебийноса, Г. Підлісецького, В. Питулька, В. Товстопята, В. Ситника, В. Шебаніна та інших учених-економістів.

Теоретичні та практичні аспекти інноваційного розвитку і ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств розглядалися у працях І. Борейка, В. Бондаркова, Н. Васильєвої, Н. Вдовенко, О. Витвицької, С. Володіна, М. Гаврилюка, І. Гриника, О. Дація, В. Захарової, О. Захарчука, М. Зубця, М. Коденської, О. Красноручького, О. Крисального, М. Могилової, А. Непочатенко, В. Онегіної, В. Петрова, В. Плаксієнка, В. Покотилової, М. Пугачова, П. Саблука, В. Юрчишина та інших дослідників.

Незважаючи на поглиблену увагу науковців до проблеми формування наукового базису інноваційного розвитку й техніко-технологічного оновлення сільськогосподарських підприємств, не вирішеною залишається низка проблем, пов'язаних із розробленням методичних підходів до адаптації та реалізації інноваційно-технологічних заходів щодо розвитку інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах господарювання. Актуальність і практична значущість вирішення вказаних проблем зумовили вибір теми даного монографічного дослідження.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ОСНОВИ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Теоретична сутність ресурсно-технічного потенціалу та організаційно-економічні особливості інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств

Однією з найкритичніших проблем аграрної сфери є технічне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. На нинішньому етапі розвитку суспільства неможливо досягти успіху в сільському господарстві без розвинутої технічної бази, спроможної забезпечити відповідний технологічний рівень виробництва.

Ефективність використання й зміцнення потенціалу аграрного виробництва – є одним з головних напрямів соціально-економічного розвитку держави. Дослідження, опрацювання та осмислення, методичне обґрунтування й визначення сутності потенціалу аграрних формувань потребує теоретико-методичного вирішення принципових питань, спрямованих передусім на модель стійкого розвитку та конкурентоспроможної діяльності аграрного виробництва.

В сучасній економічній літературі вказується на необхідність вивчення проблеми потенціалу, а саме його змісту, складу, властивості, співвідношення та зв'язку з іншими економічними категоріями. Однак й досі науковці не сформували чітке теоретичне уявлення щодо тлумачення даної категорії, існують суттєві розбіжності у визначенні змісту тих реальних процесів, які вона відображає. Це ускладнює розробку методів кількісної оцінки, аналізу використання й розвитку. Певні ускладнення при вивченні пов'язані з тим, що в наукових роботах потенціал та його елементи, зв'язки, результати використання відображають через застосування багатьох різних

термінів, які відображають різні за кількістю і складом елементи об'єктів дослідження.

Діалектичний підхід щодо розвитку економічних процесів потребує глибокого і всебічного обґрунтування економічних категорій – головної субстанції наукового мислення. Визначення даних категорій залежить від теоретичного рівня знань та практичного застосування. Економічна категорія встановлюється в процесі вивчення дійсності як засобу адекватного відображення. З цього слідує, що нею не тільки встановлюються принципові межі будь-якого досвіду, що є активним чинником формування економічного світогляду. Динамічний характер економічних категорій, зв'язок із пізнанням та їх постійний взаємовплив і взаємоудосконалення включають в себе як прямолінійне уявлення про копіювання категорією дійсності, так і положення про визначеність понятійним апаратом, практичним досвідом, сутністю та формою прояву речей [1, С.13].

Процес наукового пізнання охоплює визначення власне предмета, виділення із природного зв'язку речей його складників, надає характеристику властивостей, їх особливостей та вивчення кожної з них, за притаманними причинно-наслідковими зв'язками. Вважається, що основною вимогою розподілу потенціалу як об'єкта пізнання та практичної діяльності є вміння спрощувати та ігнорувати складні та суперечливі деталі, відокремлюючи випадкові від необхідних, виокремлення матеріальної основи у вигляді визначеної ізольованої системи, що складається із кінцевої кількості елементів і має чітко виражені властивості.

При формуванні потенціалу однією з необхідних передумов є саме ресурсна складова, проте не є достатнім для його функціонування. Згідно ресурсного підходу, всі ресурси слід вважати елементами потенціалу, які будь-яким чином пов'язані з функціонуванням і розвитком підприємства.

Термін «ресурси» від французького «ressource» означає “допоміжні засоби (матеріальні цінності, запаси, можливості тощо)” [2, С.365].

На думку І. Фаріона, виробничі ресурси є потенційним джерелом випуску продукції [3, С. 136–137]. Ресурси об'єднуються у процесі виробництва і стають виробничими чинниками. Тому виробничий фактор вказує на виробничий ресурс, що бере участь у виробничому процесі, з іншими ресурсами для виробництва певної продукції. У процесі виробництва засоби праці стають основними засобами, предмети праці – оборотними засобами, а трудові ресурси – робочою силою.

Наукова література тлумачить поняття “ресурси” як запаси будь-чого, які можна використати в при необхідності [4–6]. Істотно повніше й глибше тлумачать цю категорію американські економісти К. Макконнелл і С. Брю, вони розглядають “ресурси” як сукупність природних, людських і штучних (вироблених людиною) засобів, які залучаються при виробництві товарів та послуг [7, С. 37]. Варто зауважити, що важливим є включення в ресурсний потенціал соціальної складової, а саме “людського капіталу”.

С. Мочерний стверджує, що ресурси є “основними елементами виробничого потенціалу, який має у своєму розпорядженні та який використовує для досягнення конкретних цілей” [8, С. 237].

Потенціал – це сукупність наявних засобів, можливостей у певній галузі. Наведене контекстуальне відображення змісту та суті потенціалу доводить незавершеність і значною мірою не розкриває всю глибинну сутність даного поняття.

Термін “потенціал” спершу вживали для характеристики фізіологічних можливостей та інтелектуальних здібностей людини [9, С. 675]. Із розвитком науково-технічного прогресу загострюється увага до бачення і сприйняття терміна “потенціал”. Він розглядається під кутом зору відображення потенційних можливостей матеріально-технічних засобів виробництва і підприємства в цілому, які нерозривно пов'язується з економічними процесами та обґрунтовано визнається як економічна категорія. Також необхідно відмітити, що термін «капітал» почали вживати спекулянти на перших європейських біржах і в той час воно використовувалося тільки

лихварями й рахівниками. Дещо пізніше економісти почали послідовно вводити його в економічний обіг.

Крім визначення яке дає економічна енциклопедія, також існує безліч інших аналогічних тлумачень її поняття. Загальновизнаним є те, що система економічних понять динамічно розвиваючись потребує постійного поповнення, щоб реагувати на зміни реалій на практиці, з урахуванням закономірностей процесів, а не емпірично відображаючи предмети з матеріального світу та суспільні явища. Відтак, зміни, пов'язані з розвитком науково-технічного прогресу та змінами економічної освіти в суспільстві, знайшли свій шлях у конкретних економічних дослідженнях сільського господарства, стали невід'ємною частиною термінології аналізованої категорії, суттєво змінили уяву про предмет дослідження, розширили межі рівня, структури і властивостей складових елементів потенціалу господарюючих суб'єктів.

Найчастіше об'єктом економічного аналізу є лише ті зміни, що відбуваються в окремих фазах відтворювального процесу в галузі, а також з окремими елементами або складниками потенціалу. Повна оцінка всіх змін у системі складових потенціалу здійснюється переважно на основі вивчення кінцевих, тобто результативних показників сільськогосподарського виробництва. Проте вони лише дають непрямий загальний огляд кількісних та якісних перетворень елементів потенціалу. Виникає потреба кардинальної зміни економічного аналізу, а саме від поверхневого емпіричного дослідження до більшого вивчення поглибленого рівня зв'язків.

Економічну категорію “потенціал” як об'єкт наукового пізнання, цілеспрямованого формування й ефективного використання в широкому вжитку науковці почали використовувати на початку 80-х років XX ст. Саме на цей період припадає істотне просування в розвитку методологічного дослідження і термінологічного визначення (генезису дефініцій, сутності, змісту, оцінки). У наукових працях з теорії потенціалів наводиться широкий спектр їхніх характеристик, основними є: економічний потенціал; науково-

технічний потенціал; виробничий потенціал; трудовий потенціал; інформаційний потенціал; природно-ресурсний потенціал. В сьогоденній літературі все дедалі частіше вживаються такі поняття потенціалу: підприємницький, інтелектуальний, фінансовий та інноваційний [10].

Слід відмітити, що основоположником розгляду питань з проблематики розвитку суспільства, виробництва, в тому числі і потенціалу був К. Маркс. Саме автор “Капіталу” підготував фундамент для нових наукових досліджень визначення економічної сутності такої категорії як «потенціал». В основу цієї категорії він покладав фактори, що визначають функціонування об’єкта [11]. Тобто його теорія ґрунтувалася виключно на факторах виробництва. Використовуючи набуті теоретичні наробки К. Маркса виникла нова система знань, поглядів і підходів щодо тлумачення категорії «потенціал».

Аналіз наукової літератури присвяченої питанням методологічних підходів до вивчення сутності потенціалу виявив недостатнє вивчення даного питання у діапазоні вже існуючих трактувань. На це звертають увагу в своїх працях Є. Лапін [15], П. Осіпов [16] та інші вчені.

Так, В. Чевганов і Ю. Карпенко виокремлюють три позиції економістів стосовно визначення даної категорії: перша як соціально – економічну категорію; друга, як результат рівня розвитку і використання продуктивних сил; третя – це узагальнювальна категорія [17, С. 217; 18, С. 184].

Основаючись на сучасних уявленнях про потенціал такі відомі дослідники, як О. Федонін, І. Рєпіна, О. Олексюк вважають найважливішими визначення:

- сукупність різних видів ресурсів, необхідних для функціонування або розвитку системи;
- система матеріальних і трудових ресурсів, які забезпечують досягнення мети виробництва;
- здатність сукупності всіх ресурсів економічної системи виконувати свої завдання [19, С. 211].

При цьому дані автори [19] розуміють, що потенціал підприємства є досить складною економічною системою з певними власними властивостями (додавки А та Б).

Зокрема, І. Отенко і Л. Малярець зосереджують увагу на таких теоретичних напрямках у вивченні категорії “потенціал підприємства”: “ресурсний підхід – де саме ресурси визначають потенційні можливості (потенціал) підприємства; функціональний підхід – при якому потенціал підприємства визначає вид його діяльності; при інституціональному підході потенціал підприємства розглядається через здатність і можливість персоналу підприємства, їх інтелектуальними, моральними, та етичними якостями, з врахуванням всього отриманого досвіду, знаннями, традиціями” [23, 24].

У свою чергу під “потенціалом” розуміють в основному можливості, всі наявні сили, засоби, а також запаси, що можуть бути використані [27–30]. Економісти-аграрники І.Товма та І. Косіца, вивчаючи категорію потенціал аграрного сектору, визначають ресурсний потенціал як узагальнювальну оцінку наявних у господарстві земельних, трудових та матеріальних ресурсів [31]. Ресурсний потенціал характеризує сукупну можливість підприємства або іншого об’єкта дослідження для вирішення будь яких завдань, що поставлені перед ним. Він об’єднує фактори, ресурси й потужності підприємства. До складових елементів потенціалу можна віднести всі ресурси, процесу виробництва і які будь-яким чином пов’язані з діяльністю підприємства.

Таким чином, ресурсний потенціал – це система взаємопов’язаних ресурсів, які має у своєму розпорядженні економічний суб’єкт або може залучити до своєї господарської діяльності для максимального задоволення потреб споживачів та підвищення конкурентоспроможності своєї продукції на ринку. Відповідно визначається ресурсний потенціал підприємства не тільки кількістю та якістю ресурсів, а й їхнім співвідношенням для реалізації поставлених перед господарюючим суб’єктом завдань.

У монографії М. Гладія “Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України (питання теорії, методології і практики)” автором цілком слушно зазначається [42, С. 196]: “Ресурсний потенціал являє собою сукупну, інтегральну продуктивність промислових і природних засобів виробництва, а також трудових ресурсів, які відображаються показниками виходу валової та товарної продукції на одиницю земельної площі”.

У даній ж монографії досліджується ресурсно-технічний потенціал, функціональні ознаки якого на прикладі сільськогосподарських підприємств наведені на рис. 1.1.

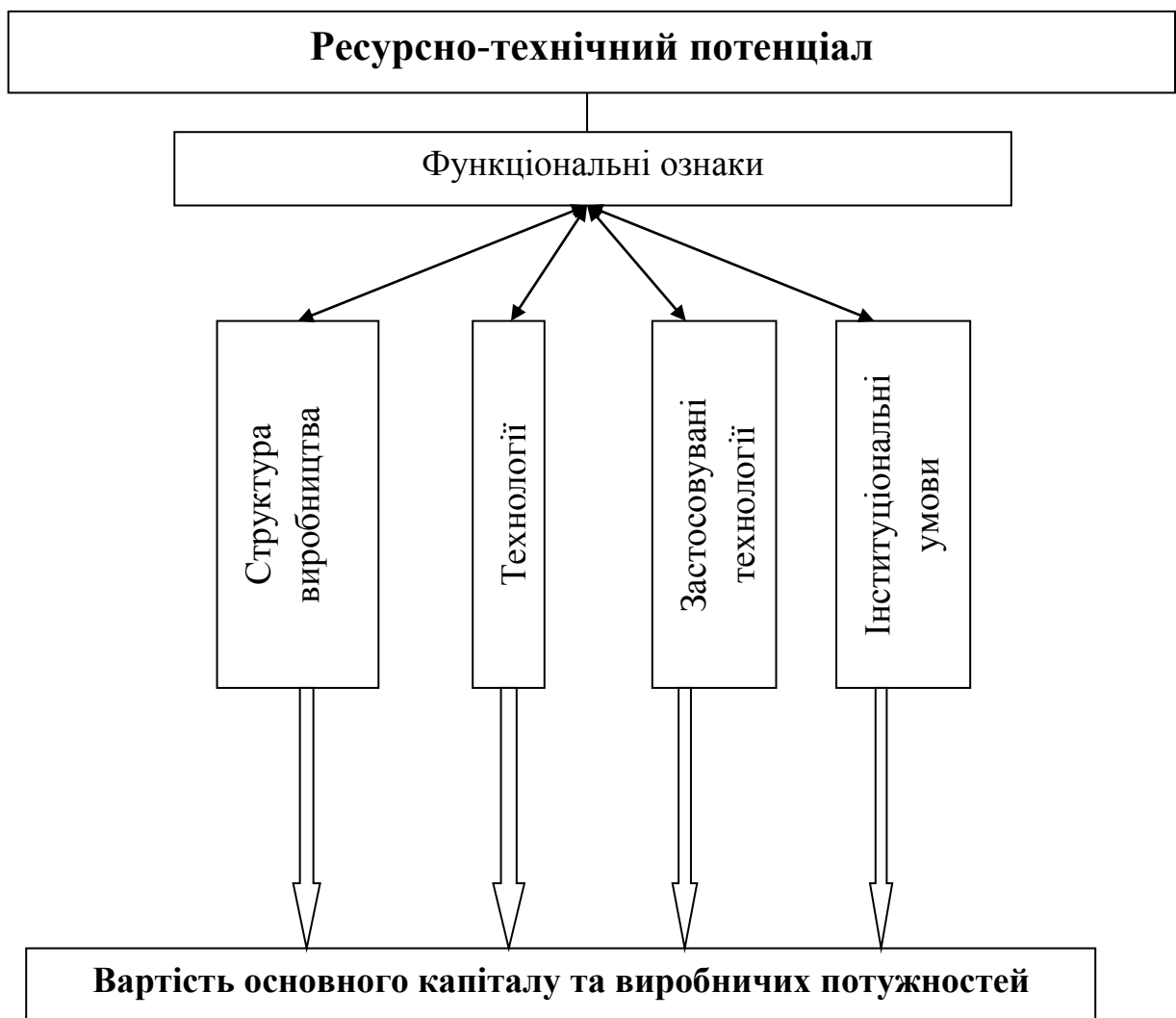

Рис. 1.1 Функціональні ознаки ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств*

Примітка: * власні дослідження

На нашу думку, ресурсно-технічний потенціал підприємства можна розглядати як сукупність всіх засобів виробництва та способи їх використання в процесі перетворення засобів праці на продукцію, товари та/або послуги) для кінцевого суспільного споживання.

На сьогодні все більше з'являється нових вимог у сфері інноваційних досліджень, особливо що стосується забезпечення економічної безпеки ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Економічне зростання на основі інноваційного розвитку аграрних формувань сприятиме вирішенню комплексних завдань та системних перетворень у відтворенні економіки України на європейському та світовому ринках. Необхідною умовою досягнення інноваційного розвитку компанії (підприємства) є здійснення інноваційної діяльності, тобто здатності збільшувати та активно використовувати організаційні, економічні, технічні, технологічні та інші можливості інноваційного характеру, з яких складається ресурсно-технічний потенціал. Враховуючи складність та багатогранність структури ресурсно-технічного потенціалу, актуальним для економічної науки й досі залишаються питання безпеки інноваційної діяльності. Разом з тим необхідно не забувати й про формування ефективної системи захисту ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Розвиток інноваційно орієнтованих підприємств являє собою ефективну реакцію протидії підприємства на певні загрози, які постійно супроводжують підприємство на його життєвому шляху, а саме: конкурентна боротьба, загрози втратити частку на ринку, оновлення технологій, роботизація, зменшення життєвого циклу товарів, постійні зміни в законодавстві, зміна ситуації на ринку, тощо. Згідно вище переліченого можемо зробити висновок, що інноваційний розвиток підприємства – це використання нових ідей, ресурсів та можливостей для збереження та/або отримання нової конкурентної переваги [50].

Отже, розвиток інноваційно орієнтованих підприємств – це складний процес, який ґрунтується на постійному внутрішньому дослідженні та

використанні нових напрямків та засобів для реалізації наявних та перспективних внутрішніх та зовнішніх можливостей підприємства. Ефективна реакція компанії на виникаючі загрози повинна бути як миттєвою (антикризове управління), так і постійна (система економічної безпеки).

Схему техніко-технологічного прогнозування інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства наведено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Схема техніко-технологічного прогнозування інноваційного розвитку галузі*.

Примітка: *сформовано авторами на основі [52].

На рис. 1.3 нами наведено алгоритм комплексного прийняття рішення для розробки інвестиційно-інноваційного проекту сільськогосподарського підприємства.

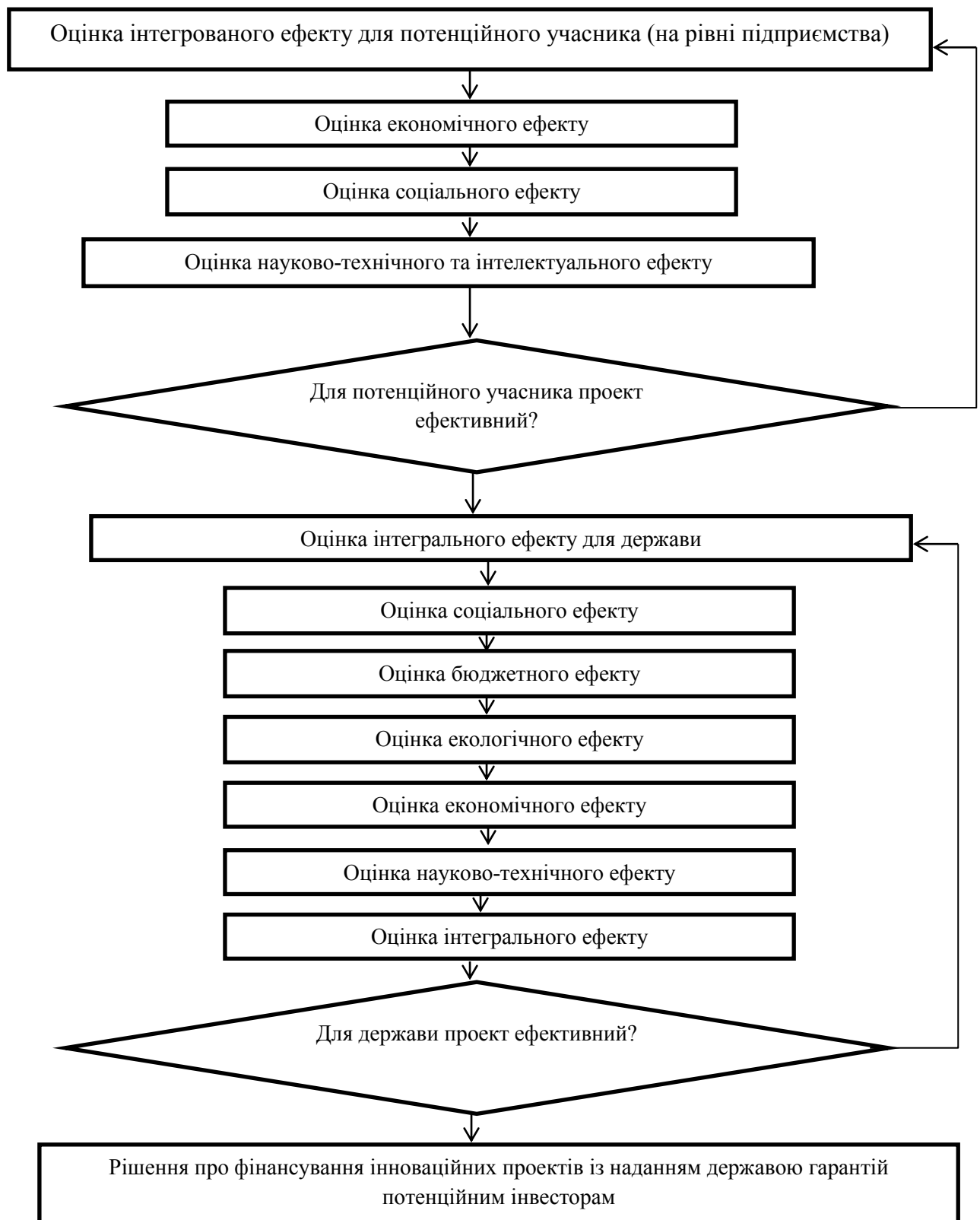

Рис. 1.3 Алгоритм комплексного прийняття рішення для розробки інвестиційно-інноваційного проекту сільськогосподарського підприємства *

Примітка: *власні дослідження авторів.

Послідовна реалізація запропонованого на рисунку 1.3 алгоритму передбачає аналіз, кількісну та якісну оцінку ефектів для потенційного учасника і держави. Перша - обов'язкове врахування важливості та необхідності економічного ефекту для кожного учасника інноваційного проекту. Друга - розрахунок необхідного соціального ефекту для працівників підприємства, які беруть участь у реалізації проекту. Прояв науково-технічного та інтелектуального ефектів конкретизується у підвищенні науково-технічного потенціалу компанії, а також в отриманні прибутку від реалізації інтелектуальної власності.

1.2. Методичні засади економічного дослідження ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Вирішення економічною наукою та практикою проблеми ефективного управління ресурсно-технічним потенціалом господарюючого суб'єкта потребує формування системного уявлення щодо реалізації концепції потенціалу в економіці.

Виробничі можливості підприємства – являються однією з складових його потенціалу. Їх виявлення безпосередньо пов'язано з оцінкою величини фінансових потоків, з оцінкою бізнесу; також виробничі можливості підприємств впливають на його інвестиційну привабливість. Потреба в оцінці можливостей виникає при розробленні й коригуванні стратегічних планів розвитку, може бути зумовлена реструктуризацією, зміною власника підприємства, пошуком варіантів ефективної його діяльності, здача в оренду, рішення про інвестування, аудит щодо кредитоспроможності, страхування й інші господарські ситуації [56, С. 696].

Згідно ресурсно-регресійного методу можна описати залежність результатів виробництва від зміни окремих чинників та умов і провести оцінку структурних змін ресурсно-технічного потенціалу, встановити нормативи віддачі ресурсів та їх внесок у формування потенціалу підприємства.

Проблемно – орієнтований або ж “цільовий” метод спрямований на виявлення можливостей наявного ресурсно-технічного потенціалу досягати поставлених цілей виробництва. Величина ресурсно-технічного потенціалу встановлюється як рівень відповідності його окремих складових необхідному стану, складу та механізмам функціонування потенціалу для виготовлення конкурентоспроможної продукції чи послуг.

В умовах розвитку ринкової економіки особливої актуальності в Україні постає ефективність використання ресурсно-технічного потенціалу. На рівні національної економіки (на макро- та мезорівні) в центрі їх визначення лежать такі критерії: можливість та ступінь задоволення зростаючої потреби у товарах та послугах; ступінь гарантії економічної та соціальної безпеки; ступінь конкурентоспроможності національного виробництва, експортна спроможність; рівень впровадження науково-технічного прогресу у виробництві та його чутливість до інновацій; інтенсивність та напрямок розширеного відтворення; потужність внутрішнього ринку країни, збалансованість та підтримання рівноваги.

Індикаторами ефективності використання ресурсно-технічного потенціалу на рівні підприємств є: капіталовіддача, капіталомісткість; капіталооснащеність, конкурентоспроможність продукції, конкурентоспроможність виробництва, продуктивність праці, енергоємність та матеріаломісткість. Технічне переоснащення та повна реконструкція підприємств – основні напрями нарощування їхнього ресурсно-технічного потенціалу, його інтенсивного розвитку.

Загалом, роль і значення ресурсно-технічного потенціалу виявляються в тому, що він безпосередньо пов’язаний з темпами, масштабами і якістю економічного зростання; також є матеріальною базою пришвидшення НТП, формує велику частину інвестиційних ресурсів і визначає рівень науковомісткості виробництва; є передумовою створення матеріальних благ і можливістю задовольняти потреби суспільства.

Запропонована методика оцінювання ресурсно-технічного потенціалу повинна вирішувати такі завдання: виявлення проектної, ефективної, реальної потужності в натуральних та вартісних вимірах з врахуванням факторів впливу рівня компетентності персоналу підприємства, виявлення проблемних і визначення витрат на їх усунення.

Механізм управління ресурсно-технічним потенціалом – це складова загального процесу управління підприємством (системи менеджменту організації). Управління формуванням і розвитком потенціалу безпосередньо залежить від ефективності системи менеджменту. Цей процес зумовлюється не лише наявністю ресурсів, але і їх розподілом, використанням і своєчасним поповненням [57, С. 146].

Очевидно, що відмінності в підходах до розгляду цього поняття пов'язані, передусім, з цілями, які ставляться при його визначенні. Практичне значення розрахунку величини ресурсно-технічного потенціалу пов'язане з такими аспектами:

- виміром сукупної вартості чинників сільськогосподарського виробництва та визначенні вартості підприємства в цілому або його окремих об'єктів;
- точним та ефективнішим встановленням можливостей виробництва продукції в процесі розробки планів господарства;
- уточненням механізму загальної оцінки ефективності діяльності компанії.

Основними методами визначення ресурсно-технічного потенціалу є: еквівалентний, кореляційний, функціональний, вартісний, комбінований .

Витратний підхід застосовує такі методи: кількісного аналізу, розподілу на компоненти, порівняльної одиниці, балансової вартості, заміщення, ліквідаційної вартості. Він базується на думці потенційного інвестора про те, що він не заплатить більше певний об'єкт, ніж знадобиться коштів для того, щоб побудувати аналогічний. У цьому разі вартість

підприємства визначається витратами, пов'язаними зі створенням нового об'єкта.

Вартісний метод має найбільше практичне значення, оскільки може бути використаний при оцінці вартості підприємства.

Прибутковий підхід до визначення вартості підприємств може бути реалізований з використанням методів: валової ренти, капіталізації доходів, прямої капіталізації, дисконтування грошових потоків. Даний підхід заснований на визначенні й очікуванні доходів від того або іншого об'єкта в майбутньому. Природно, що дохідність підприємства багато в чому визначається величиною виробничого потенціалу і рівня його використання. У цьому разі додатково можна використати при оцінці поточні та прогнозовані показники потенціаловіддачі та ефективності використання ресурсно-технічного потенціалу [58].

Таким чином, розраховуючи ресурсно-технічний потенціал, потрібно розглядати його формування не тільки з погляду використання потужностей, але і з урахуванням впливу факторів, які традиційно належать до трудового потенціалу.

Потенціал капіталу ($Пк$) визначається, як добуток середньорічної вартості основного капіталу ($Ксер$) та нормативного коефіцієнта ефективності капітальних вкладень ($Кквн$). Потенціал оборотного капіталу ($Побк$) розраховується як добуток річного обсягу матеріалів ($М$) і коефіцієнта витягу продукції з ресурсної маси. Даний коефіцієнт розраховується відношенням вартості матеріальних ресурсів, які використані на виробництво, до загальної вартості матеріальних ресурсів, використаних підприємством ($Км$).

При розрахунку потенціалу технологічного персоналу ($КТП$) спочатку проводять оцінку впливу живої праці (тобто 1 середньооблікового робітника) встановленням його фондового аналога у вартісному обчисленні, що розраховується як добуток коефіцієнта реалізації потенціалу технологічного персоналу, який збільшується з набуттям досвіду, підвищенням кваліфікації

робітників (K), та співвідношення зміни капіталоозброєності праці одного працівника (PK_{O3}) до зміни продуктивності праці одного працівника ($П Пn$).

Розмір ресурсно-технічного потенціалу ($Прт$) обчислюють як суму його складових частин ($Пк + Побк$), помножену на потенціал технологічного персоналу ($КТП$) [59, С. 202].

Для оцінки результативності ресурсно-технічного забезпечення, використання ресурсів та ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств по районах Київської області нами застосовано інтегральні регіональні індекси.

Кожному з аспектів відповідає окрема група показників, які формують систему індикаторів. Алгоритм побудови інтегрального індексу економічного розвитку являє собою трьохетапний процес відповідно до трирівневої ієрархічної системи показників. Перший рівень об'єднує первинні показники розвитку, які інтегруються у 3 групи, що характеризують такі аспекти:

- ресурсозабезпечення;
- ефективність використання ресурсів;
- ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств.

До першого блоку пропонуємо включити такі показники:

- землезабезпеченість 1 працівника с.-г. угіддями, га;
- витрати на 1 га с.-г. угідь, грн;
- внесення мінеральних добрив на 1 гектар посівної площі, кг д.р.;
- енергетичні потужності на 1 га с.-г. угідь, Квт;
- частка тракторів з потужністю понад 60 Квт, %;
- кількість зернозбиральних комбайнів на 1000 га площі посіву зернових культур, од.;
- навантаження на 1 трактор, га ріллі.

Для характеристики ефективності використання ресурсів застосуємо нижчевказані показники:

- вартість валової продукції на один гектар, тис. гривень;

- вартість валової продукції на одного працівника, тис. грн;
- виробництво зерна на 1 комбайн, т;
- наявність енергетичних ресурсів на 1000 грн вартості валової продукції, Квт;
- ресурсовіддача (вартість валової продукції на 1 грн витрат), грн.

Економічну ефективність діяльності підприємств визначають такі показники:

- дохід (виручка) на 1 гектар сільськогосподарських угідь, тис. грн;
- коефіцієнт прибутковості;
- прибуток на 1 працівника, тисяч гривень;
- прибуток на 1 гектар сільськогосподарських угідь, тис. грн;
- вартість придбаної техніки на 1 га с.-г. угідь, грн.

Для зіставлення варто нормувати відібрані показники за методикою Державної служби статистики України «Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку».

Нормування виконують за різними формулами для показників-стимуляторів та показників-дестимуляторів. У нашому дослідженні всі показники – це стимулятори, тому для нормування обрано формулу:

$$Y_{ij} = \frac{Z_{ij} - Z_{\min}}{Z_{\max} - Z_{\min}}, \quad (1.1)$$

де Z - значення i -го показника в j -м у районі;

$Z_{\min}$ - мінімальне значення i -го показника по усіх районах;

$Z_{\max}$ - максимальне значення i -го показника по усіх районах.

Розрахунки наведено в додатках К-М.

Наступним етапом дослідження є визначання середнього арифметичного значення суми інтегральних індексів по районах за всіма показниками, що характеризують окрему групу за формулою:

$$Y_{cpj} = \frac{\sum_{i=1}^n Y_{ij}}{n}, \quad (1.2)$$

де Y_{cpi} - середнє арифметичне суми інтегральних індексів конкретного району за всіма показниками окремої групи;

n - кількість показників, за якими робили розрахунок за окремою групою.

Алгоритм формування кластерів, заснований на обчисленні K внутрішньогрупових середніх, складається з кількох кроків [102, С. 110].

Крок 1. Вибирають K вихідних центрів кластерів $z_1(1), z_2(1), \dots, z_K(1)$. Такий вибір здійснюють довільно і, як правило, вихідними центрами є перші K результати вибірки із заданої кількості варіантів.

Крок 2. На k -му кроці в результаті багаторазового повторення задається безліч варіантів $\{x\}$, які розподіляються по K кластерів таким чином (1.3):

$$x \in S_j(k), \text{ якщо } \|x - z_j(k)\| < \|x - z_i(k)\|, \quad (1.3)$$

для всіх $i = 1, 2, \dots, K, i \neq j$, де $S_j(k)$ – кількість варіантів, що входять у кластер з центром $z_j(k)$. Якщо результати в (1.4) однакові, тоді рішення приймається довільно.

Крок 3. Нові центри кластерів визначаються на основі результатів кроку 2 $z_j(k+1), j=1, 2, \dots, K$, за умови, яка полягає в тому, що сума квадратів відстаней між варіантами, що належать множині $S_j(k)$, і новим центром кластера, має бути мінімальною. Тобто нові центри кластерів $z_j(k+1)$ вибирають так, щоб мінімізувати показник якості (1.4):

$$J_j = \sum_{x \in S_j(k)} \|x - z_j(k+1)\|^2, \quad j=1, 2, \dots, K, \quad (1.4)$$

Центр $z_j(k+1)$, який забезпечує мінімізацію показника якості, є вибіркоvim середнім, визначеним за множиною $S_j(k)$. Тому нові центри кластерів визначають як (1.5):

$$z_j(k+1) = \frac{1}{N_j} \sum_{x \in S_j(k)} x, \quad j=1, 2, \dots, K, \quad (1.5)$$

де N_j – число вибірових варіантів, які входять в множину $S_j(k)$. Зрозуміло, що назва алгоритму « K внутрішньогрупових середніх» розраховується способом, прийнятим для послідовної корекції призначення центрів кластерів.

Крок 4. Рівність $z_j(k+1) = z_j(k)$ при $j=1, 2, \dots, K$ є умовою збіжності алгоритму. Якщо ця умова виконана, дія алгоритму закінчується. Якщо дану умову не виконано алгоритм повторюють від кроку 2.

Для визначення впливу факторів на результативний показник застосовують рівняння регресії, яке визначають за методом найменших квадратів, що має основну умову – мінімізація суми квадратів відхилень емпіричних значень y_i від теоретичних Y_i .

Проведено дослідження залежності купівлі техніки на 1 га сільськогосподарських угідь (Y) від факторів (X):

Y – вартість покупної техніки на 1 гектар с.г.угідь, тисяч гривень;

X_1 – прибуток від усієї діяльності на 1 гектар с.-г. угідь, гривень;

X_2 – витрати на амортизацію на 1 га с.-г. угідь, тисяч гривень.

У розрахунках вірогідних меж використовують значення таблиць розподілу Фішера і Стюдента з вірогідною ймовірністю $P = 0,95$.

Коефіцієнти детермінації за окремими факторами впливу розраховують за формулою:

$$d_i = a_i \times r_{yx_i} \times S_{x_i} / S_y \quad (1.6),$$

де i – номер фактора;

a_i – коефіцієнти регресії i -го фактора;

r_{yx_i} – коефіцієнт кореляції ознаки y з i -м фактором;

S_{x_i} – стандартне відхилення i -го фактора;

S_y – стандартне відхилення ознаки Y .

Даний коефіцієнт еластичності показує, на скільки відсотків зміниться результативна ознака зі зміною певного фактора на 1% при фіксованому значенні інших факторів.

Для лінійних багатофакторних моделей коефіцієнт еластичності дорівнює:

$$E_i = a_i \frac{\overline{X_i}}{\overline{Y_i}} . \quad (1.7)$$

Таким чином, запропонована система оцінки ресурсно-технічного потенціалу дасть змогу визначати його вартість без урахування вартості трудового персоналу, який до нього не причетний, але водночас дозволить враховувати вплив трудових ресурсів, залучених у виробничу діяльність.

Підсумовуючи викладене в даному розділі зазначимо, що проведений аналіз наукових праць з досліджуваної проблеми показав, що більшість учених-економістів трактують поняття «ресурсний потенціал» як сукупність ресурсів, які забезпечують виробничу діяльність підприємства, починаючи з науково-дослідних робіт і завершуючи передачею продукції у сферу практичного використання. Проте даний підхід, по-перше, дозволяє характеризувати тільки одну зі сторін ресурсного потенціалу, а саме його ресурсне забезпечення, що не є прийнятним і не відображає призначення і суті ресурсного потенціалу; по-друге, етап науково-дослідних робіт не включений у виробничу діяльність підприємства, а є структурним елементом наукової діяльності, що призводить до змішування понять “ресурсний” і “ресурсно-технічний” потенціал.

Визначення інноваційного потенціалу сільськогосподарського підприємства доповнено авторським підходом, за якого це сукупність об’єднаних у певних організаційно-економічних формах господарювання ресурсів, що за наявності відповідних внутрішніх і зовнішніх чинників ринкового середовища можуть бути спрямовані на реалізацію інноваційної діяльності, метою якої є підвищення ефективності й розвиток аграрного виробництва.

Проведеними авторами дослідженнями встановлено, що однією з основних причин низького рівня інноваційної активності аграрних формувань є обмеженість обсягів і недостатньо ефективне використання

власних, залучених і позикових коштів фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності. З цією метою доцільно використовувати як внутрішні можливості господарюючих суб'єктів аграрної сфери, так і розширювати можливості залучення інвестиційних ресурсів.

РОЗДІЛ 2

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Організаційно-економічна характеристика умов господарювання сільськогосподарських підприємств

Умови господарювання є надзвичайно важливою складовою успішної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств в усіх регіонах України. Особливу роль при цьому відіграють природні ресурси. Як відомо, продовольча проблема людства тісно пов'язана з використанням саме цих ресурсів, тому, враховуючи стрімке збільшення чисельності населення у світі, значення природних ресурсів постійно зростатиме. Невід'ємною складовою природних ресурсів є земельні ресурси, адже без земель відповідної якості неможливе існування таких їх видів, як лісові та рекреаційні, які тісно пов'язані з біотою, кліматом та умовами існування людини, тощо.

Землі сільськогосподарського призначення – первісне джерело будь-якого багатства суспільства, тим більше для України, адже наша країна має одні з кращих чорноземів у світі. В сучасних умовах економічної кризи незмірно зростає значення ефективного використання земель, оскільки гостро стоїть питання продовольчої безпеки держави, вирішення проблем життєзабезпечення населення України, ефективного використання наявних земельних ресурсів для задоволення потреб майбутніх поколінь. Тому питання ефективного використання земельних ресурсів вважається одним із стратегічних завдань держави в аспекті сьогодення та її майбутнього [60].

Основою матеріального виробництва в сільськогосподарському виробництві є земельні ресурси. Від характеру та ефективності їх використання залежить розвиток продуктивних сил та масштаби ведення господарської діяльності. Земельні ресурси необхідні всім галузям національного господарства, однак їх роль у різних сферах суспільного

виробництва різна. В сільському господарстві земля є головним засобом виробництва. Склад і структуру земельних угідь наведено в табл. 2.1.

Аналіз динаміки та структури сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах Київської області виявив, що загальна площа сільськогосподарських угідь за останні роки дещо зменшилася. Так, станом на кінець 2018 р. вона становила 1651,5 тис. га, що менше на 17,9 тис. га порівняно з 2010 роком.

Таблиця 2.1

**Динаміка та структура сільськогосподарських угідь Київської області
(на кінець року)***

Показники	2010 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Уся площа сільськогосподарських угідь	1669,4	100	1668,7	100	1668,7	100	1668,7	100	1664,2	100	1658,8	100	1651,5	100
у тому числі														
рілля	1356,8	81,3	1356,1	81	1356,1	81	1356,1	81	1355,5	82	1357,7	82	1353,7	82
сіножаті	117,8	7,1	117,3	7	117,3	7	117,3	7	116,7	7	117,8	7,1	116,9	7,1
пасовища	135,2	8,1	134,9	8,1	134,9	8,1	134,9	8,1	134,9	8,1	135,9	8,2	133,3	8,1
багаторічні насадження	47	2,8	48	2,9	48	2,9	48	2,9	44,7	2,7	47,4	2,9	47,6	2,9

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Щодо структури, то варто зазначити, що за досліджуваний період вона знаходиться майже на одному рівні. Так, рілля у 2018 р. становила 82 % протягом досліджуваного періоду, сіножаті – 7,1, пасовища – 8,1, багаторічні насадження – 2,9%. Великий відсоток ріллі у структурі угідь свідчить про значну розораність земель у сільськогосподарських підприємствах даного регіону адже розораність сільськогосподарських угідь в Україні становить 78 %.

Щодо державної політики у сфері аграрного землекористування, стратегічним завданням якої є забезпечення раціонального використання та охорони землі на основі підвищення екологізації, захисту ґрунтів, збереження й відтворення їх родючості. Набувають актуальності питання

оптимізації сільськогосподарського землекористування шляхом виведення з активного обробітку малопродуктивних земель, удосконалення та раціоналізація структури сільськогосподарських угідь та посівів, проведення комплексу заходів з відтворення родючості ґрунтів [64, С. 320].

Загальну земельну площу та розподіл сільськогосподарських угідь Київської області за землевласниками і землекористувачами відображають дані табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Загальна земельна площа та розподіл сільськогосподарських угідь
Київського регіону за землевласниками та землекористувачами, тисяч
гектарів***

Показники	2018 рік				
	Загальна земельна площа	Усі сільсько- господарські угіддя	З них		
			рілля	сіножатні	Пасовища
Всього земель тис.	2812,1	1651,5	1354	116,9	133,6
Землі сільськогосподарських підприємств і громадян	1612,6	1497,7	1278,0	84,2	95,4
Землі сільськогосподарських підприємств	991,2	915,9	853,1	31,8	29,3
у тому числі					
державних	75,6	62,1	54,9	3,3	2,8
недержавних	915,6	853,7	798,1	28,4	26,5
з них фермерських господарств	131,1	127,4	120,7	3,8	2,7
Землі громадян	621,4	581,8	424,9	52,5	66,1
Землі користувачів інших категорій	1199,5	153,8	75,7	32,7	38,2

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області

Аналіз загальної земельної площі та розподілу сільськогосподарських угідь Київської області за землевласниками і землекористувачами за даними таблиці 2.2 свідчить, що основна частка сільськогосподарських угідь знаходиться у власності сільськогосподарських підприємств – 915,9 тис. га, з них 853,7 тис. га – землі, які належать недержавним підприємствам. Значну

частку в сільськогосподарських угіддях займають землі громадян – 581,8 тис.га, землі користувачів інших категорій – лише 153,8 тис. га.

Таблиця 2.3

Динаміка посівних площ основних сільськогосподарських культур, тис. га*

Культури	Рік					2018 р. до 2010р.,%
	2010	2012	2014	2016	2018	
Уся посівна площа	1111	1154	1155	1154,9	1188,1	106,9
Зернові культури	619,8	630,4	563	569,5	599,7	96,8
Озимі зернові	222	198,7	197,8	214,9	192,1	86,5
Пшениця	201,5	178,8	177,2	197,2	176,9	87,8
Жито	15,9	16,2	11,9	8,1	9,5	59,7
Ячмінь	4,6	3,7	8,7	9,7	5,7	123,9
Ярі зернові	397,8	431,7	365,2	354,6	410,5	103,2
у тому числі						
пшениця	41	21	12,5	12,8	13,8	33,7
ячмінь	121,1	95,6	69,7	66,3	72,3	59,7
Овес	11,2	10,1	9,5	7	6	53,6
кукурудза на зерно	185,9	276,2	260,5	250	294	158,1
Просо	1,9	2,7	1	1,2	1,1	57,9
Гречка	14,8	19,3	6,9	9,3	6,4	43,2
зернобобові	21,2	5	4,4	6,8	15,9	75,0
з них горох	14,6	4,3	3,6	5,4	13,2	90,4
Технічні культури	246,2	289,1	374,5	376,8	392,7	159,5
у тому числі						
цукрові буряки	41	28,3	22,4	18,1	22,8	55,6
Соняшник	66,7	87,9	118,5	161,2	186,1	279,0
Ріпак	16,7	33,4	40,5	19,4	43,3	259,3
Соя	117,4	138,2	189,8	173,3	138,3	117,8
Картопля та овоче-баштанні культури	119,9	125,7	123	125,4	123,5	104,6
у тому числі						
Картопля	94	97,9	95,3	94,8	92,4	98,3
овочі відкритого ґрунту	22,9	25,3	24,9	28,4	29,3	127,9
Кормові культури	125,3	108,3	94,9	83,2	71,9	57,4
у тому числі						
кормові коренеплоди	9,8	9,5	9,6	9	7,4	75,5
кукурудза на силос і зелений корм	29,2	25,3	21,1	18	17,4	59,6
однорічні трави	35,9	30,1	25,5	22,4	19,4	54,0
багаторічні трави	49,9	43	38,2	33,1	27,4	54,9
Площа чистих парів	8,9	5	2,2	2,5	2,4	27,0

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Варто відмітити, що майже в усіх користувачів левову частку земель відведено під рілля: у державних підприємствах – 88,4 %, у недержавних – 93,5, у фермерських господарствах – 94,7, у землях, які належать громадянам, – 73 %.

Винятком є користувачі інших категорій земель, у яких під рілля відведено лише 49,2 %, адже значна частка угідь, на відміну від інших користувачів, знаходиться під сіножатями та пасовищами – 21,3 та 24,8 % відповідно.

Аналіз посівних площ основних сільськогосподарських культур, вирощуваних у господарствах Київської області (табл. 2.3, рис.2.1) переконує, що протягом 2010–2018 рр. загальна посівна площа збільшилася на 6,9 %. Щодо зернових культур, то загальна їх площа за відповідний період зменшилася тільки на 3,2%, але в структурі відбулися кардинальні зміни. Так, найвідчутніше зменшилися площі під ярою пшеницею – на 66,3%, гречкою – на 56,8 %, під вівсом – на 46,4%, під озимим житом та ярим ячменем – на 40,3 %. Також значно зменшилися площі під зернобобовими – на 25%, з них під горох – на 9,6 %. Поряд зі значним зменшенням площ посівів у групі зернових культур варто зазначити їх збільшення під деякими культурами. Значно збільшилися площі висівання кукурудзи на зерно – на 58,1 % та озимого ячменю – на 23,9 %.

Площі під технічними культурами за аналізований період збільшилися на 59,5 %: під соняшником у – 1,8 рази, під ріпаком – на 59,3 % та під соєю – на 17,8 %.

Відчутно зменшилася площа посіву під цукровими буряками – на 44,4 %. Варто зазначити, що за науково обґрунтованими рекомендаціями у сівоzmінах соняшник слід повертати на те саме поле через 6–7 років. Проте його висівають і через 1–2 роки або без перерви кілька років поспіль на одному полі. Позитивним моментом тут є те, що частка соняшнику в структурі посівів у сільськогосподарських підприємствах Київської області становить – 10,1 % порівняно із Запорізькою, Кіровоградською,

Миколаївською областями, де частка цієї культури досягає 34,7, 30,4 і 28,6 % відповідно.

Площі під картоплею та овочевими культурами залишилися майже без змін, а під кормовими культурами відчутно зменшилися. Загальна площа під кормові культури зменшилася на 42,6 %, у тому під кукурудзою на силос та зелений корм – на 40,4 %, під однорічними травами – на 46,0 %, а під багаторічними – на 45,1 %. Значно зменшилася – на 73,0 % площа під чистим паром.

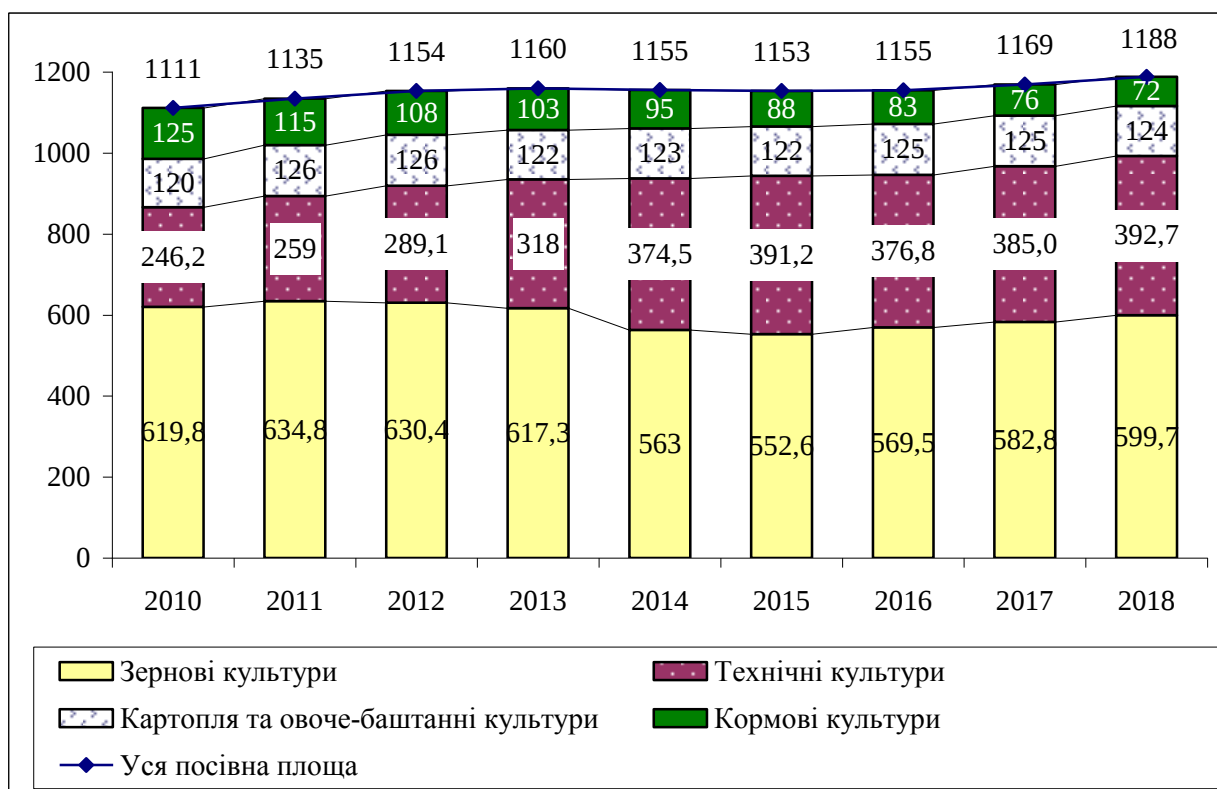

Рис. 2.1 Аналіз динаміки посівних площ основних сільськогосподарських культур, тисяч гектарів*.

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Аналіз удобрених площ під сільськогосподарськими культурами в сільськогосподарських підприємствах Київської області свідчить, що відновилося зростання обсягів внесення добрив (табл. 2.4).

Варто відзначити збільшення обсягів внесених мінеральних добрив у поживних речовинах на один гектар посівної площі: найбільше під посіви кормових культур – 2,6 рази, під овочі та картоплю – на 86,9 і 73,6 % відповідно.

Зазначимо, що під посіви технічних культур кількість внесених поживних речовин на 1 га посівної площі збільшилася лише на 25,2 %.

Таблиця 2.4

**Внесення добрив під сільськогосподарські культури в
сільськогосподарських підприємствах Київської області***

	2010	2012	2014	2016	2018	2018 до 2010, %
Мінеральні добрива						
Внесено у поживних речовинах – усього, тис.т	57,5	69,5	80,7	93,1	101,3	176,2
у тому числі						
Азотних	40,5	48	54	63,6	55,1	136,1
Калійних	8,5	11,2	14,1	13,6	0,7	8,0
Фосфорних	8,5	10,3	12,6	15,9	2,4	27,8
Комплексних					42,9	
Удобрена площа, тис.га	563	675	722	759	756	134,2
Частка удобреної площі, відсотків	69,5	78,8	84,8	87,8	90,1	129,6
Внесено поживних речовин на 1 га посівної площі, кг	71	81	95	108	135	182,4
у тому числі під посіви						
зернових культур	74	91	113	109	121	163,5
технічних культур	78	71	75	88	98	125,2
овочів	313	391	376	527	585	186,9
Картоплі	266	218	343	416	462	173,6
кормових культур	22	27	41	51	57	257,3
Органічні добрива						
Внесено – усього, тис.т	998	1173	1432	1006	1178,3	118,1
Удобрена площа, тис.га	42,7	60,4	61,0	62,9	79,2	185,5
Частка удобреної площі, відсотків	5,3	7	7,2	7,3	9,4	177,4
Внесено на 1 га посівної площі, т	1,2	1,4	1,7	1,4	1,4	116,7
у тому числі під посіви						
зернових культур	0,8	1,2	1,3	0,9	1,5	187,5
технічних культур	1,5	1,4	1,2	0,8	0,9	60,0
овочів	5	1,8	0,8	1,5	1,6	32,0
Картоплі	5,8	2	0,4	0,9	0,8	13,8
кормових культур	2,9	2,8	7,5	4,4	4,1	141,4

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Результати дослідження свідчать, що кількість внесених органічних добрив під культури у сільськогосподарських підприємствах досліджуваної

області за період 2010–2018 р. практично не змінилася та у 2018 р. становила 1178,3 тис. тонн, проте частка удобреної площі збільшилась на 85,5 %.

Загальна кількість внесених органічних добрив на 1 га посівної площі збільшилась на 16,7 %, але не під усі сільськогосподарські культури. Так, збільшилась кількість внесених органічних добрив на 1 га посівної площі під зернові культури – 87,5 %, під кормові культури 41,4 %, а зменшилась під овочеві та технічні культури – на 68 та 40 % відповідно. Слід зазначити, що склалася катастрофічна ситуація із зменшенням обсягів внесення органічних добрив під картоплю. Так, у 2018 р. під 1 га картоплі було внесено лише 0,8 т проти 5,8 т у 2010 р. Звичайно, це безпосередньо впливає на зменшення врожайності даних провідних сільськогосподарських культур.

Проте збільшення кількості внесених органічних і мінеральних добрив не завжди свідчить про оптимальне їх співвідношення (азот, фосфор, калій). У 2016 р. це співвідношення становило 1:0,2:0,2 проти науково обґрунтованого – 1:0,9:0,7. Таке зменшення пояснюється різким підвищенням цін на них. Так, якщо у 1991 р. для придбання 1 т аміачної селітри сільськогосподарському товаровиробникові необхідно було продати 0,3 т зерна пшениці, або 1,1 т цукрових буряків, то в 2018 р. вже 2,8 т зерна пшениці, або 10,1 т цукрових буряків, тобто у 9 разів більше.

Подальшому збільшенню обсягів використання мінеральних добрив у сільському господарстві перешкоджає висока динаміка підвищення їх вартості. Протягом останніх п'ятнадцяти років ціни на мінеральні добрива зросли в 10–15 разів.

Ріст цін на мінеральні добрива пов'язаний з високою енергоємністю виробництва та прямою залежністю їх собівартості від рівня цін на природний газ, та високою ціною на фосфатну сировину, що імпортується внаслідок нерозвиненості власної сировинної бази [64, С. 323].

Кисле середовище ґрунті ускладнює надходження до коріння рослин таких важливих мікроелементів, як фосфор, калій, кальцій, магній та ін. Таким чином, навіть за якісного підживлення рослини не отримують

достатніх елементів і не можуть повноцінно розвиватися. Внесення у ґрунт вапна або вапняних добрив активно застосовується в сільському господарстві як дієвий захід боротьби з кислотністю ґрунту.

Таблиця 2.5

Вапнування ґрунтів у сільськогосподарських підприємствах Київської області*

	2010	2012	2014	2016	2018	2018 до 2010, %
Проведено вапнування ґрунтів, тис.га	5,3	4	2,8	5,3	6,8	128,3
Внесено вапняного борошна та інших вапнякових матеріалів, тис.т	16,5	12,2	10,5	18,8	23,2	140,6
Площа, на якій застосовувалися засоби захисту рослин, тис.га						
усього	527,6	639,9	645,5	677,8	896,7	170,0
у т. ч. пестициди	440,3	520,4	543,2	530,4	754,6	171,4

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Так, за період 2010–2015 рр. сільськогосподарські підприємства зменшили вапнування ґрунтів на 84,9 %, як і кількість внесеного вапняного борошна та інших вапнякових матеріалів – на 73,9 %. Проте у 2018 р. ситуація кардинально змінилася, тобто проводилося вапнування на 40,6% порівняно з 2010 р. Варто зазначити, що поряд із цим, збільшилася площа, на якій застосовувалися засоби захисту рослин – на 70,0 %, у т.ч. пестициди – на 71,4 % (табл 2.5).

Рослинництво і тваринництво є основними галузями аграрного сектору економіки України, адже від розвитку даних галузей залежить забезпечення населення продуктами харчування. У загальній валовій продукції сільського господарства у 2018 р. порівняно з 2010 р. у всіх категоріях господарств вартість рослинницької продукції зросла на 76,1 %, а частка тваринницької – лише на 38,0%. Вартість валової продукції всього по господарствах збільшилася на 60,4 % (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка вартості валової продукції за категоріями господарств
(у постійних цінах 2010 р., млн гривень)*

Показники	Роки									2018р. до 2010р. %
	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	
Усі категорії господарств										
Продукція сільського господарства	11491	13628	14791	14986	15863	14154	15545	14882	18427	160,4
у т.ч.продукція рослинництва	6754	8530	9231	9324	10211	8716	10349	9161	11890	176,1
продукція тваринництва	4737	5098	5560	5663	5652	5439	5196	5720	6537	138,0
у т.ч. сільськогосподарські підприємства										
Продукція сільського господарства	7303	8905	9749	10159	10739	9491	10265	9628	12884	176,4
% до усіх категорій	63,6	65,3	65,9	67,8	67,7	67,1	66,0	64,7	69,9	
продукція рослинництва	3900	5185	5712	5955	6551	5452	6518	5524	7921	203,1
% до усіх категорій	57,7	60,8	61,9	63,9	64,2	62,6	63,0	60,3	66,6	
продукція тваринництва	3403	3720	4038	4204	4187	4038	3747	4104	4963	145,8
% до усіх категорій	71,9	73,0	72,6	74,2	74,1	74,3	72,1	71,7	75,9	

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

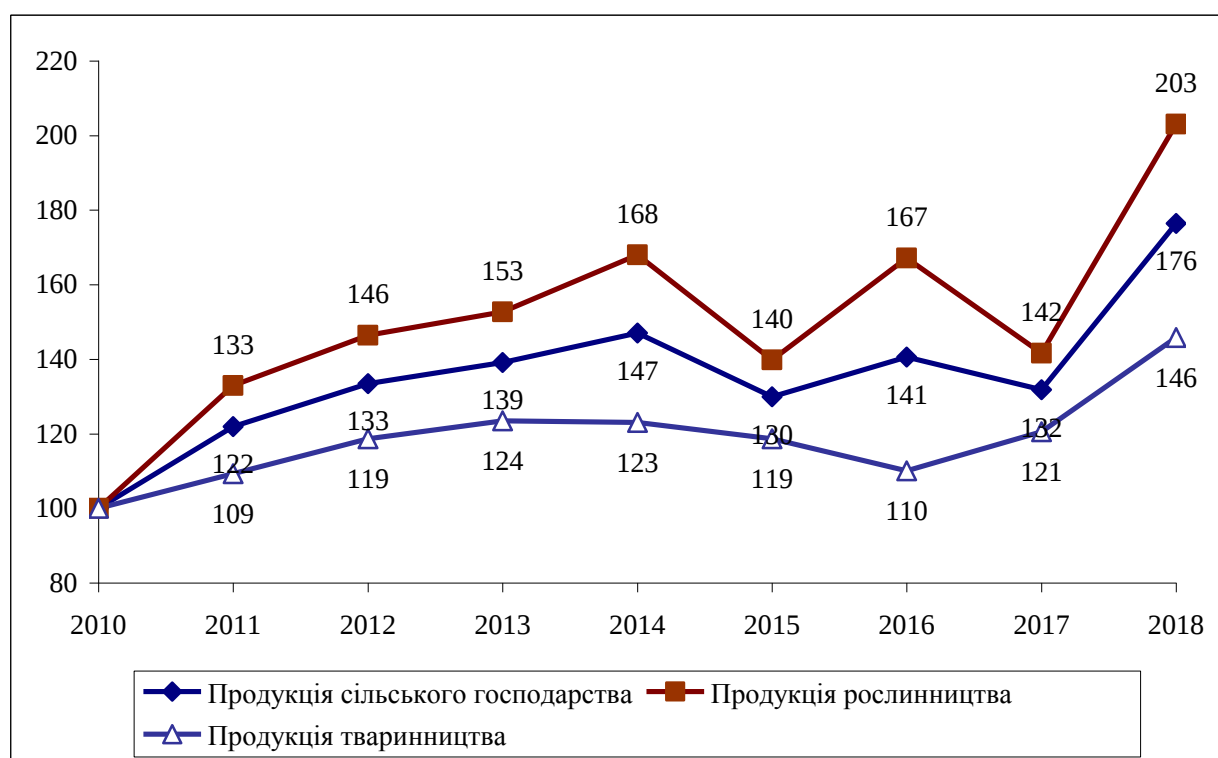

Рис. 2.2 Індеси продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах Київської області (2010 р.-100 %).*

Примітка: * Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Аналогічна ситуація збільшення вартості валової продукції простежується і в сільськогосподарських підприємствах. Так, у цілому за аналізований період вона зросла на 76,4 %: найбільше – у рослинництві – на 203,1 %, а у тваринництві – на 45,8 % (рис.2.2).

Продукцію оцінюють у постійних цінах, що розраховані як середньозважені ціни товарної та нетоварної частини аграрної продукції. Товарна частина її оцінена за фактичними цінами реалізації, нетоварна ж частина продукції оцінена за собівартістю. За постійні ціни прийнято середні ціни, що склалися у 2010 р., затверджені наказом Держстату від 22.12.2011р. № 362 [66].

Обсяги і тенденції виробництва валової продукції у сільськогосподарських підприємствах Київської області у постійних цінах 2010 р. наведено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Динаміка валової продукції сільськогосподарських підприємств
Київської області (у постійних цінах 2010 р, млн. грн)***

Показники	Рік							2018 р. до 2010 р., %
	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	
Продукція сільського господарства	11491	14791	15863	14154	15545	14882	18427	160,4
Продукція рослинництва	6754	9231	10211	8716	10349	9161	11890	176,0
у тому числі								
зернові та зернобобові культури	2192	3415	3579	2989	3518	2813	4330	197,6
технічні культури	1246	1940	2683	2292	2803	2441	3354	269,2
картопля, овочі та баштанні продовольчі культури	2611	3039	3121	2647	3243	3140	3335	127,7
плоди, ягоди та виноград	213	236	304	298	287	253	295	138,4
кормові культури	167	203	180	163	162	149	147	88,3
Продукція тваринництва	4737	5560	5652	5439	5196	5720	6537	138,0
у тому числі								
сільськогосподарські тварини (вирощування)	2565	3097	3069	2906	2635	3110	3741	145,8
Молоко	1147	1214	1184	1133	1124	1116	1106	96,4
Яйця	934	1154	1262	1277	1321	1324	1511	161,8

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Здійснений нами аналіз свідчить, що вартість валової продукції зростає майже по всіх її видах. Так, вартість продукції сільського господарства зросла на 60,4%, а вартість продукції рослинництва – на 76,0 %. Вартість валової продукції рослинництва зросла і по окремих культурах: по зернових і зернобобових культурах – на 97,6 %, по технічних культурах – у 2,7 рази, по плодах і ягодах – на 38,4 %. Зменшення виявлено по кормових культурах – на 11,7 %.

Вартість валової продукції тваринництва також має тенденцію до збільшення. За аналізований період вона зросла на 38,0 %, у тому числі по вирощуванню сільськогосподарських тварин – на 45,8 %, по яйцях – на 61,8%. Незначне зменшення відбулося по молоку – на 3,6 %.

Таблиця 2.8

**Структура валової продукції сільськогосподарських підприємств
Київської області, %***

Показники	Рік						
	2010	2012	2014	2016	2016	2016	2018
Продукція сільського господарства	100	100	100	100	100	100	100
Продукція рослинництва	58,8	62,4	64,4	61,6	66,6	61,5	64,5
у тому числі							
зернові та зернобобові культури	19,1	23,1	22,6	21,1	22,6	18,9	23,5
технічні культури	10,8	13,1	16,9	16,2	18,0	16,4	18,2
картопля, овочі та баштанні продовольчі культури	22,7	20,5	19,7	18,7	20,9	21,1	18,1
плоди, ягоди та виноград	1,9	1,6	1,9	2,1	1,8	1,7	1,6
кормові культури	1,5	1,4	1,1	1,2	1,0	1,0	0,8
Продукція тваринництва	41,2	37,6	35,6	38,4	33,4	38,4	35,5
у тому числі							
сільськогосподарські тварини (вирощування)	22,3	20,9	19,3	20,5	16,9	20,9	20,3
молоко	10,0	8,2	7,5	8,0	7,2	7,5	6,0
яйця	8,1	7,8	8,0	9,0	8,5	8,9	8,2

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Впроваджена в Україні ринкова модель господарювання характеризується відчутним зменшенням впливу держави на економічні процеси. Це стосується й аграрного сектору, який зазнав значних змін і,

насамперед, пов'язаних із нерегульованістю продовольчого ринку [64, С. 67]. Лібералізація цін на сільськогосподарську продукцію призвела до того, що вони значно вплинули на структуру та розміщення виробництва. Зі збільшенням обсягів виробництва комерційно привабливих видів продукції зазнала деформації галузева структура аграрного виробництва (табл. 2.8).

Аналіз структури валової продукції Київської області по всіх категоріях господарств свідчить, що в 2018 р. найбільшу частку в ній займала продукція рослинництва – 664,5 %, що більше ніж у 2010 р. – на 5,7 %. У продукції рослинництва найбільшу частку займають зернові і зернобобові культури – 23,5 %, технічні культури – 18,2 %, картопля, овочі та баштанні продовольчі культури – 18,1 %. Зазначимо, що у 2018 р. частка зернових і зернобобових та технічних культур збільшилася порівняно з 2010 р. на 4,4 і 7,4 % відповідно, а частка картоплі, овочів і баштанних продовольчих культур, навпаки, зменшилася – на 4,6 %.

Частка продукції тваринництва у 2018 р. становила 35,5 %, що менше ніж у 2010 р. на 5,7 %. У валовій продукції тваринництва найбільшу частку займає вирощування сільськогосподарських тварин – 20,3 %, молоко – 6,0, яйця – 8,2 %.

Розрахунок продукції сільського господарства, виробленої господарюючими суб'єктами Київській області у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь за категоріями господарств (табл. 2.9), свідчить, що як у всіх категоріях господарств, так і в сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення зокрема ці показники збільшилися.

Так, вартість продукції сільського господарства в розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь по всіх категоріях господарств збільшилась за відповідний період на 61,3 %, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 82,6 %, а в господарствах населення – на 12,2 %. Отже, рівень інтенсивності використання землі значно підвищився.

Таблиця 2.9

Динаміка вартості валової продукції сільськогосподарських підприємств Київської області у розрахунку на 100 га с.-г. угідь*

(у постійних цінах 2010р.; тис.грн)

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2010, %
Усі категорії господарств										
Продукція сільського господарства	737	877	954	967	1024	913	1003	960	1189	161,3
Продукція рослинництва	433	549	596	602	659	562	668	591	767	177,1
Продукція тваринництва	304	328	359	365	365	351	335	369	422	138,8
Сільськогосподарські підприємства										
Продукція сільського господарства	735	910	1015	1058	1118	988	1069	1003	1342	182,6
Продукція рослинництва	392	530	595	620	682	568	679	575	825	210,2
Продукція тваринництва	342	380	421	438	436	421	390	427	517	150,9
Господарства населення										
Продукція сільського господарства	741	821	855	819	869	791	791	790	832	112,2
Продукція рослинництва	505	581	597	572	621	554	554	525	573	113,5
Продукція тваринництва	236	239	258	247	249	238	238	265	258	109,4

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Суттєву роль у стабілізації виробництва відіграють господарства населення. Зазначимо, що при реформуванні аграрного сектору України, коли в підприємствах сфери сільського господарства спостерігався значний спад виробництва, дані підприємства забезпечили відносну стабільність аграрного сектору, значною мірою компенсувавши зменшення виробництва в усіх категоріях господарств.

Але, виконавши свою роль у процесі реформування, господарства населення знизили темпи приросту виробництва сільськогосподарської продукції. Через не вигідність виробництва продукції тваринництва вони зменшують поголів'я тварин, а відповідно і виробництво продукції. Тому необхідно створити сприятливі економічні умови для розвитку цієї форми господарювання – на рівні сільськогосподарських підприємств, адже вони є основою на селі у плані трудової зайнятості та забезпечення продукцією жителів села [67, С. 23].

Продуктивність праці є узагальнювальним показником ефективності використання робочої сили, визначається як співвідношення результатів

праці та її затрат. Будь-яке підприємство і сільськогосподарське також характеризується відповідним рівнем продуктивності праці, який може як зростати так і знижуватися під впливом різноманітних факторів, таких як рівень екстенсивності використання праці, інтенсивність праці, техніко-технологічний стан сільськогосподарського виробництва.

Проведення дослідження підтверджують той факт, що з формуванням нових господарських структур із приватною власністю на землю та майно у поєднанні з колективними формами організації праці підвищилася продуктивність праці як у сільськогосподарських підприємствах, так в галузях (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах Київської області, грн*

Роки	Сільськогосподарське виробництво – всього	у тому числі	
		рослинництво	тваринництво
2010	143345	131053	160606
2011	180332	164797	207612
2012	193196	174798	226996
2013	204492	189617	230053
2014	236030	225980	253862
2015	226899	188885	253525
2016	250177,5	228739	298901
2017	251013,2	207373	350218
2018	323631	280747	427958
абсолютні відхилення 2010 р.			
2011	36987	33745	47006
2012	12865	10000	19385
2013	11295	14819	3057
2014	31538	36363	23809
2015	-9130	-37095	-337
2016	23278	39854	45376
2017	836	-21366	51317
2018	72618	73374	77740
відносні відхилення 2010 р.			
2011	125,8	125,7	129,3
2012	134,8	133,4	141,3
2013	142,7	144,7	143,2
2014	164,7	172,4	158,1
2015	158,3	144,1	157,9
2016	174,5	174,5	186,1
2017	175,1	158,2	218,1
2018	225,8	214,2	266,5

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

За період з 2010 р. по 2018 р. продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах зросла з виробництва продукції на одного зайнятого в сільськогосподарському виробництві в розмірі 143,3 тис. грн у 2010 р. до 323,6 тис. грн у 2018 р., або у 2,25 рази, у тому числі в рослинництві з 131,0 тис. грн до 280,7 тис. грн, або у 2,14 рази, а у тваринництві з 160,6 тис. грн до 428 тис. грн, або у 2,67 рази.

Політична й економічна нестабільність, військові дії на сході України, високий рівень ризиків, низькі рейтинги інвестиційної привабливості національної економіки, звуження ринку через різке скорочення купівельної спроможності населення протягом 2014–2016 рр. знизили інвестиційний інтерес як до аграрного сектору, так і до економіки України в цілому.

Упродовж 2010–2016 рр. обсяг освоєння капітальних інвестицій у цілому по всіх видах економічної діяльності в Україні збільшився на 44,2 %, у тому числі в сільське господарство – у понад 2,5 раза. Однак у 2014 р. порівняно з 2013 р. даний показник у доларовому еквіваленті знизився у понад 1,5 раза, а в 2015 р. – більш як у 2,6 раза [68, С. 50].

Таблиця 2.11

**Динаміка капітальних вкладень в аграрному секторі
Київської області, млн грн***

Показники	Рік									2018 до 2010, %
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Капітальні інвестиції у сільському, лісовому та рибному господарстві	986	1403	1459	1560	1619	2838	4151	4699	6763	685,9
у т.ч. у с.г., мислив. та надання пов'язаних із ними послуг	978	1378	1444	1515	1594	2794	4105	4663	6691	684,2
У відсотках до загального підсумку	8,7	7,9	7,2	7,2	7,2	11,6	12,4	13,6	16,6	
у т.ч. у с.г., мислив. та надання пов'язаних із ними послуг	8,6	7,8	7,1	7,1	7,2	11,5	12,3	13,5	16,4	

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Аналізуючи динаміку капітальних вкладень аграрному секторі Київської області протягом 2010–2018 рр. (табл. 2.11), варто відмітити, що

капітальні інвестиції у сільському, лісовому та рибному господарстві зросли більше ніж у 6 разів. Проте частка інвестицій у сільське господарство становить лише 16,4 %, хоча з року в рік простежується поступове її зростання.

Інвестиційна діяльність у сільському господарстві формується під впливом різних чинників, таких як природно-кліматичні умови, рівень економічного розвитку, а також в залежності від зональної спеціалізації аграрного виробництва та інших факторів, що збільшують його інвестиційну привабливість. За економічною сутністю інвестиційна привабливість сільського господарства регіонів є узагальнювальною оцінкою майбутніх вигід, витрат та інших наслідків для власників капіталу, інших учасників та заінтересованих сторін від здійсненні інвестицій у цей вид економічної діяльності в адміністративно-територіальній одиниці держави.

За розмірами вкладень, обсягами валової продукції та чистого прибутку в сільському господарстві на одиницю площі регіони різняться у 5–7 разів, що зумовлює значні міжрегіональні диспропорції в соціально-економічному розвитку. Київська область належить до областей з найвищим рівнем інвестиційного забезпечення сільського господарства, далі йдуть Івано-Франківська, Львівська та Вінницька області [64, С. 286].

Незважаючи на те, що аграрний сектор Київської області має високий рівень привабливості для прямих іноземних інвестицій, аналіз свідчить, що їх обсяги з року в рік зменшуються (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Прямі іноземні інвестиції в сільському господарстві, тис. дол.*

Галузі	Обсяги прямих іноземних інвестицій на початок року									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	початок 2019 р.
Сільське, лісове та рибне господарство	148,9	149,2	124,2	127,0	123,5	90,9	91,8	82,5	84,0	72,6
У відсотках до загального підсумку	9,8	9,3	7,1	6,9	6,2	5,1	5,6	5,4	5,3	4,6

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Так, якщо на початок 2010 року обсяги прямих іноземних інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство становили 148,9 млн дол США, то на початок 2018 р. – лише 84 млн дол США, що менше на 43,6 %. У відсотках до загального підсумку – це лише 5,3 %, проти 9,8 % у 2010 р.

У результаті трансформації аграрного сектору економіки України до ринкових умов запроваджено приватну власність на землю, проведено роздержавлення земель та передачу їх у власність сільськогосподарським підприємствам і громадянам; розпайовано землі сільськогосподарських підприємств між працівниками і пенсіонерами з їх числа, створено сільськогосподарські підприємства ринкового спрямування й фермерські господарства, розвиваються господарства населення, сформовано різні організаційно-правові виробничі структури ринкового типу (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Кількість сільськогосподарських підприємств Київської області за організаційно-правовими формами господарювання* у 2010-2017 рр.

Форма господарювання	2010		2012		2014		2015		2016		2017		2017 до 2010, %
	оди-ниць	у відсот-ках до загальної кількості	оди-ниць	у відсот-ках до загальної кількості	оди-ниць	у відсотках до загальної кількості	оди-ниць	у відсот-ках до загальної кількості	оди-ниць	у відсотках до загальної кількості	оди-ниць	у відсотках до загальної кількості	
Усього	2133	100	2070	100	2089	100	2073	100	2212	100	1966	100	92,2
Господарські товариства	437	20,5	426	20,6	464	22,2	465	22,4	667	30,2	497	25,3	113,7
Приватні підприємства	157	7,4	155	7,5	161	7,7	160	7,7	203	9,2	162	8,2	103,2
Виробничі кооперативи	42	2,0	35	1,7	34	1,6	30	1,4	54	2,4	24	1,2	57,1
Фермерські господарства	1402	65,7	1368	66,1	1381	66,1	1320	63,7	1221	55,2	1236	62,9	88,2
Державні підприємства	37	1,7	25	1,2	21	1,0	21	1,0	24	1,1	18	0,9	48,6
Підприємства інших форм господарювання	58	2,7	61	2,9	28	1,3	77	3,7	33	1,5	29	1,5	50,0

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області

За кількістю функціонуючих структур у Київській області у 2017 р. найбільшу частку займають фермерські господарства – 62,9 %, на другому місці – господарські товариства – 25,3 %, на третьому – приватні підприємства – 8,2 %. Найменшу частку займають державні підприємства та виробничі кооперативи – 0,9 і 1,2 % відповідно.

Зазначимо, що за вісім років кількість сільськогосподарських підприємств та їх частка не зазнали вагомих змін. Так, частка господарських товариств збільшилась з 20,5 % у 2010 р. до 25,3 % у 2017 р., а частка приватних підприємств – з 7,4 до 8,2 %. Частка фермерських господарств у 2017 році зменшилася на 2,8 % проти 2010 року. Всі інші організаційно-правові форми зазнали незначного зменшення, а саме кількість і частка виробничих кооперативів та державних підприємств до 1,5 % та 0,9 % відповідно.

Аналіз структури товарної продукції в сільськогосподарських підприємствах Київської області (табл 2.14) свідчить, що в ній переважає частка продукції рослинництва – 70,1 %, причому вона зросла від 51,8 % у 2010 р. до 70,1 % у 2018 р.

У досліджуваній області виявлено деформацію міжгалузевих пропорцій, наслідком чого є зменшення обсягів виробництва продукції тваринництва, частка якої знизилася від 48,2 до 29,9 %. Зменшення співвідношення між рослинництвом і тваринництвом є негативним явищем, оскільки становить загрозу продовольчій безпеці держави, до того ж рослинництво не забезпечується достатньою кількістю органічних добрив.

Помітні незначні структурні зрушення в галузі рослинництва. Так, протягом 2010 – 2018 рр. частка зернових і зернобобових культур у структурі товарної продукції зросла від 29,7 до 37,6%. У структурі зернових культур найбільшою є частка пшениці – 12,5%. Вагомо зросла й частка технічних культур – соняшнику, сої та ріпаку – відповідно з 6,2; 3,8 і 1,0% у 2010 р. до 11,3; 8,9 і 3,3% у 2016 р. У галузевій структурі сільськогосподарських підприємств частка технічних культур становить майже четверту частину –

23,5%. Суттєво зменшилася частка картоплі з – 1,1% у 2010 р. до 0,3% у 2016 р., а овочевих і плодових культур залишається незмінною і є вкрай низькою – 0,3 і 0,1% відповідно.

Таблиця 2.14

**Структура товарної продукції в сільськогосподарських підприємствах
Київської області, %***

Продукція	Рік						
	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2018
Продукція рослинництва	51,8	57,6	61,5	59,5	65,3	66,8	70,1
у т.ч.							
Зернові та зернобобові культури	29,7	35,2	38,8	34,3	37,7	34,8	37,6
з них пшениця	9,3	8,0	9,7	8,2	9,2	9,8	12,5
ячмінь	3,5	2,0	2,3	1,8	1,8	1,8	1,9
Насіння соняшнику	6,2	6,0	7,5	6,9	9,0	12,8	11,3
Соя	3,8	4,1	6,1	7,4	7,6	9,5	8,9
Ріпак	1,0	1,9	3,0	3,8	3,7	3,5	3,3
Цукрові буряки	2,1	2,6	1,6	0,2	1,2	0,2	0,6
Картопля	1,1	1,0	0,5	0,7	0,5	0,3	0,3
Овочі	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
Плоди	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
Продукція тваринництва	48,2	42,4	38,5	40,5	34,7	33,2	29,9
у т.ч.							
ВРХ	1,7	1,7	1,4	1,4	1,2	1,1	1,2
Свині	7,3	7,5	7,6	8,6	6,7	5,8	4,7
Птиця	1,1	1,2	0,6	0,8	0,5	0,6	0,3
Молоко та молочні продукти	7,7	6,9	5,3	6,8	7,2	5,1	5,3
Яйця, за тис. шт.	9,9	9,6	9,2	10,4	9,7	9,9	8,8

Примітка: * розраховано згідно [64, 65, 72].

Зниження обсягів виробництва продукції тваринництва безпосередньо має впливає на зниження її частки від 48,2 до 29,9%. Надто зменшилася частка виробництва свинини – від 7,3 до 4,7%, виробництва молока – від 7,7 до 5,3%, вирощування великої рогатої худоби – від 1,7 до 1,2% і птиці – від 1,1 до 0,3%.

2.2. Стан і тенденції розвитку ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Сучасний стан економіки сільського господарства України визначає в переліку невідкладних завдань відтворення технічного потенціалу сільського господарства. Своєчасне оновлення технічної бази є запорукою ефективного функціонування галузі, стабільного розвитку й модернізації національного господарства країни [70, С. 21].

Розвиток аграрної галузі в умовах сьогодення визначається не тільки через рівень технічного забезпечення, кількістю засобів, їх якісними характеристиками, продуктивністю, відповідністю світовим вимогам до економічних характеристик довкілля й безпеки, але і технологічною досконалістю виробництва, тобто, як сільськогосподарська техніка дозволяє вчасно та якісно задовольнити біологічні вимоги рослин і тварин. За наведеними параметрами механізації сільськогосподарських робіт вітчизняний агропромисловий комплекс поки що значно поступається західноєвропейським країнам [72, С. 4].

У межах комплексного дослідження стану сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах Київської області встановлено, що кількість технічних засобів за період 2010 – 2017 рр. різко зменшується і по окремих видах ледве сягає половини технологічної потреби (табл.2. 15).

Найбільш критична ситуація склалася в забезпеченні картопле – та льонозбиральною технікою. Так, кількість льонозбиральних комбайнів знизилася на 66,7 %, що пояснюється значним зменшенням площі посіву льону-довгунцю у сільськогосподарських підприємствах досліджуваної області. Кількість картопле – та кукурудзо збиральних комбайнів також відчутно зменшилася – на 69,4 і 41,6% відповідно, що пов'язано також зі скороченням площ посіву відповідних культур.

Зазначимо, що кількість тракторів зменшилася на 6,9%, а кількість установок та агрегатів для доїння корів – на 2,1 %.

Таблиця 2.15

Наявність техніки у сільськогосподарських підприємствах Київської області (на кінець року), шт.*

Вид техніки	2010	2012	2014	2016	2018	2018 до 2010, %
Трактори	8554	8279	7908	8338	7007	81,9
Комбайни						
Зернозбиральні	1643	1612	1458	1512	1282	78,0
кукурудзозбиральні	125	114	89	68	74	59,2
Кормозбиральні	580	478	395	375	292	50,3
Картоплезбиральні	135	56	51	54	30,4	22,5
бурякозбиральні	396	344	261	215	211	53,3
льонозбиральні	12	5	4	4	3	25,0
Установки та агрегати для доїння корів	891	1026	950	967	808	90,7

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Аналіз наявності сільськогосподарської техніки у господарствах населення(табл. 2.16) виявив, що в них, порівняно із сільськогосподарськими підприємствами склалася протилежна ситуація.

Таблиця 2.16

Наявність сільськогосподарської техніки в господарствах населення Київської області по роках, шт.*

Найменування техніки	2010	2012	2016	2018	2018р. до 2010 р., %
Трактори	7000	7068	7205	7189	102,7
Зернозбиральні комбайни	569	645	674	673	118,3
Крім того, міні-трактори та мотоблоки	2151	2978	3946	5016	233,2

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Так, кількість тракторів за період з 2000 – 2018 рр. збільшилася на 189 шт., зернозбиральних комбайнів – на 104, міні-тракторів і мотоблоків – на

2865 шт., або в 2,3 раза. Такий стан пояснюється тим, що господарства населення останнім часом виробляють левову частку сільськогосподарської продукції для реалізації на аграрному ринку, тому в них і збільшується кількість техніки.

За наявністю та розподілом відповідно до потужності тракторів у сільськогосподарських підприємствах Київської області на кінець року можна стверджувати, що поряд зі зменшенням кількості тракторів середня їх потужність зростає. Так, у 2010 р. середня потужність трактора становила 84,8 кВт, а в 2018 р – 98,8 кВт (рис. 2.3).

Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств, з огляду на специфіку виробництва, – достатньо мобільна. Для того щоб робочий процес був забезпечений, засоби виробництва мають бути забезпечені рушійною силою – двигунами для роботи тракторів, автомобілів, комбайнів, сільськогосподарських машин, різного обладнання на зернотоках, у кормоцехах, складських та інших виробничих приміщеннях.

Рис.2.3 Наявність та розподіл тракторів за потужністю в сільськогосподарських підприємствах Київської області (на кінець року)*

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Енергетичні потужності підприємств формує саме сукупність потужності механічних двигунів технічних засобів, таких як трактори,

автомобілі, комбайни, та інші сільськогосподарські машини, а також електродвигуни різних установок і робочих тварин у перерахунку на механічну силу (табл. 2.17). Наявність енергетичних потужностей у сільськогосподарських підприємствах за аналізований період зменшилася незначно – на 1,5 %, а на 100 га посівної площі – на 4,8 %.

Таблиця 2.17

Електрифікація та енергетичні потужності сільськогосподарських підприємств Київської області по роках*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2018	2018 до 2010, %
Спожито електроенергії сільськогосподарськими підприємствами, млн. кВт-год	392	295	387	471	321	332	331	328	83,8
Наявність енергетичних потужностей в с.г. підприємствах на кінець року									
усього, тис. кВт	2378	2371	2287	2345	2065	2188	2343	2174	91,4
на 100 га посівної площі, кВт	273	268	255	261	231	246	260	241	88,4

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Електрифікації аграрного виробництва відводиться надзвичайно важливе місце. Вона сприяє підвищенню його комплексної механізації й автоматизації, зокрема у використанні стаціонарного обладнання. Аналіз свідчить, що підприємствами галузі сільського господарства в 2018 р. спожито електроенергії менше порівняно з 2010 р. на 11,6 %.

За табличними даними можна бачити тенденцію щодо зниження енергооснащеності сільськогосподарських підприємств Київської області. Так, у 2010 р. на 100 га посівної площі припадало 273 кВт енергетичних потужностей, у 2014 р. – 231 кВт, а в 2018 р. – 241 кВт, що менше порівняно з 2010 р. на 11,6 % (табл. 2.19). Це пояснюється характером і параметрами показників руху сільськогосподарської техніки. Аналіз свідчить, що в Україні енергооснащеність сільського господарства набагато нижча, ніж у розвинених країнах світу.

Таблиця 2.18

**Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва
залежно від енергооснащеності сільськогосподарських підприємств
Київської області, 2018 р.***

Показник	Групи підприємств із забезпеченістю енергетичними потужностями в розрахунку на 100 га ріллі, кВт					У середньому по області
	до 100	101-200	201-300	301-500	більше 500	
Енергетичних потужностей на 100 га в середньому по групі, кВт	79	180	248	413	909	267
Кількість підприємств, од. на 1 га ріллі, грн	25	129	194	151	40	539
виробничі витрати	3833	10936	11653	15020	10932	12395
валова продукція	1843	6134	5904	8283	6411	6671
дохід (виручка)	8686	15841	16639	17982	14296	16563
Прибуток	4128	5025	4549	3907	4557	4396
Рентабельність рослинництва, %	90,6	46,5	37,6	27,8	46,8	36,1
Урожайність, ц/га						
Зернові	33,2	56,5	53,4	54,8	49,3	54,0
зернові без кукурудзи	34,3	47,1	47,1	49,8	48,2	47,8
пшениця	44,8	50,5	48,8	53,7	52,5	51,0
Кукурудза	30,8	64,8	59,5	59,0	51,0	59,7
Соняшник	9,5	28,0	24,7	30,6	26,9	26,9
Соя	18,3	15,7	18,1	16,3	14,4	16,8
цукрові буряки	X	561	500	562	561	554
Рентабельність, %						
Зернові	99,8	37,4	25,4	26,8	41,7	29,8
зернові без кукурудзи	43,2	33,7	22,3	19,2	46,9	24,4
пшениця	42,5	31,4	20,5	17,3	51,6	22,3
Кукурудза	127,5	39,5	27,2	31,4	35,9	33,0
Соняшник	42,7	71,2	64,1	68,5	71,5	66,9
Соя	58,9	53,5	42,2	22,4	60,5	37,9
цукрові буряки	X	17,7	25,3	38,5	269,9	27,5

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Так, за даними досліджень В. Адамчука, в Німеччині рівень забезпечення сільського господарства потужностями тракторних двигунів у 5,4 раза більше порівняно з Україною, у Франції і Данії – відповідно у 2,8 і 2,9 рази [74, С.173].

Групування сільськогосподарських підприємств Київської області за забезпеченістю енергетичними потужностями в розрахунку на 100 га ріллі виявило помітний вплив даного показника на ефективність виробництва продукції рослинництва (табл. 2.18).

Вважаємо, що сільськогосподарські підприємства за показниками енергооснащеності в діапазоні від 101 до 200 кВт та ті, що мають понад 500 кВт на 100 га ріллі найбільш оптимально використовують енергетичні ресурси. Так, у підприємствах другої групи рівень рентабельності продукції рослинництва становить 46,5 %, а прибуток з 1 га ріллі – 5025 грн. Практично аналогічна ситуація простежується в підприємствах п'ятої групи, де рівень рентабельності був 46,8 %, а прибуток на 1 га ріллі – 4557 грн.

Наслідком неефективного використання виробничих потужностей є показники діяльності сільськогосподарських підприємств, які увійшли до третьої та четвертої груп. Так, у підприємствах четвертої групи із середньою потужністю 413 кВт на 100 га ріллі ефективність виробничої діяльності найнижча, прибуток на 1 га ріллі становить лише 3907 грн, а рівень рентабельності відповідно – 27,8 %.

Через списання, відмову та несправності в сільськогосподарських підприємствах Київської області щороку не використовується значна частина наявної техніки (табл. 2.19). У даних підприємствах щорічно зростає навантаження майже на всю сільськогосподарську техніку. Так, якщо в 2010 р. на 10 000 га ріллі припадало 98 фізичних тракторів, в 2015р. – 93 од., то в 2018 р. вже 82 од. З розрахунку на 10 000 га посівної площі зернових культур припадало зернозбиральних комбайнів 47 в 2010 р. і 60 у 2016 р. та 55 од. у 2018 році кукурудзозбиральних комбайнів відповідно. Аналогічна ситуація спостерігається з картопле- та бурякозбиральними машинами.

Таблиця 2.19

**Наявність і забезпеченість сільськогосподарських підприємств
Київської області окремими видами техніки***

Показники	Рік							2018 до 2010, %
	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Трактори								
штук	8554	8383	7908	7979	8338	7967	7 007	81,9
у розрахунку на 10000 га ріллі, шт	98	98	93	93	98	93	82	94,7
Енергетичні потужності, тис. кВт	2378	2345	2065	2188	2343	2174	2201	91,4
На 1000 га посівної площі, кВт	2750	2615	2327	2470	2628	2402	2394	87,3
Зернозбиральні комбайни								
штук	1643	1549	1458	1431	1512	1413	1282	86,0
у розрахунку на 10000 га посівної площі зернових (без кукурудзи), шт	47	62	64	59	60	57	55	120,9
Кукурудзозбиральні комбайни								
штук	125	97	89	74	68	73	74	58,4
у розрахунку на 10000 га посівної площі кукурудзи, шт	7	3	4	3	3	3	3	40,7
Картоплезбиральні комбайни²								
штук	135	57	51	51	54	41	38	30,4
у розрахунку на 10000 га посівної площі картоплі, шт	355,3	178,1	164,5	115,9	234,8	170,8	237,5	48,1
Бурякозбиральні машини								
штук	396	273	261	230	215	209	211	52,8
у розрахунку на 10000 га посівної площі цукрових буряків (фабричних), шт	102	213	127	160	126	102	96	99,9
Установки та агрегати для доїння корів								
штук	891	1003	950	922	967	872	808	97,9
На 1000 тис. голів	22,8	26,6	26,2	26,6	29,2	26,8	24,5	117,4

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Забезпеченістю сільського господарства окремими видами техніки України значно відстає не лише від розвинених країн. Загалом у світі на 1000 га ріллі припадає, наприклад, тракторів 20 од., а в Японії – 438,0, Італії – 242,2, Німеччині – 79,4, США – 27,6 од. Високе навантаження на техніку в Україні призводить до порушення технологій виробництва продукції [76, С. 52].

Потужність і паливна економічність – основні показники, що характеризують експлуатаційні якості дизельного пального. Від їх значень залежать продуктивність і економічність машинно-тракторних агрегатів.

Як відомо, потужністю є відношення кількості роботи до періоду часу, протягом якого вона здійснена. Отже, потужність вимірюється роботою зробленою в одиницю часу.

На українському аграрному ринку найбільшим попитом користуються ті трактори, потужність двигунів яких коливається на рівні 100 кВт. За оцінками спеціалістів, потреба по країні в них щороку становить майже 4000 машин. Вітчизняні виробники сільськогосподарської техніки, такі як Харківський тракторний завод і “Південмаш” разом задовольняють цей попит лише на 5–10 %. Тобто таких тракторів потреба виробляти найбільша, проте саме їх на ринку машинно-тракторної техніки не вистачає.

Таблиця 2.20

Розподіл тракторів за потужністю в сільськогосподарських підприємствах Київської області*

Показник	2013 р.		2018 р.	
	од.	% до усього	од.	% до усього
Трактори – всього	8383	100	7007	100
У т.ч. трактори потужністю				
менше 40 кВт	354	4,2	318	4,5
від 40 до 60 кВт	2667	31,8	2050	29,3
від 60 до 100 кВт	3250	38,8	2743	39,1
100 кВт і більше	2112	25,2	1897	27,1

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Аналіз розподілу тракторів за потужністю в сільськогосподарських підприємствах Київської області свідчить, що з-поміж наявної кількості тракторів найбільшу частку займають трактори, потужність яких становить від 60 до 100 кВт, у загальній структурі частка яких становила в 2013 р. – 38,8 %, а в 2018 р. – 39,1 %. Найменшу частку в цих підприємствах займають трактори, потужність яких менше 40 кВт – 4,2 і 4,5 % відповідно. Четверту частину від потужності наявного парку тракторів займають трактори з потужністю 100 кВт і більше (табл. 2.20).

Варто також відмітити збільшення кількості придбання окремих видів тракторів, зокрема тракторів із характерним інтенсивним їх оновленням

більш потужними та з вищою продуктивністю. Так, якщо в 2013 р. тракторів з потужністю 100 кВт і більше було 25,2 %, то в 2016 р. – 29,6 %.

Таблиця 2.21

Динаміка навантаження з розрахунку на 1 техн. засіб у с.г. підприємствах Київського регіону*

Рік	Трактори, всього	Навантаження на 1 трактор ріллі, га	ланцюговий індекс	Комбайни											
				зернозбиральні			кукурудзозбиральні			картоплезбиральні			Бурякозбиральні		
				всього	Навантаження на 1 комбайн площі зернових, га	ланцюговий індекс	всього	Навантаження на 1 комбайн площі кукурудзи, га	ланцюговий індекс	всього	Навантаження на 1 комбайн площі картоплі, га	ланцюговий індекс	всього	Навантаження на 1 комбайн площі цукрових буряків, га	ланцюговий індекс
2010	8554	101,5		1643	212		125	1407		135	28,15		396	98	
2011	7993	106,9	1,053	1537	204	0,962	105	2056	1,461	128	33,59	1,193	361	104	1,066
2012	8279	103,2	0,965	1612	175	0,861	114	2314	1,125	56	83,93	2,498	344	77,9	0,746
2013	8383	101,9	0,988	1549	162	0,926	97	2876	1,243	57	56,14	0,669	273	46,9	0,602
2014	7908	108	1,060	1458	157	0,967	89	2744	0,954	51	60,78	1,083	261	78,5	1,675
2015	7979	107,1	0,991	1431	170	1,085	74	3005	1,095	51	86,27	1,419	230	62,6	0,797
2016	8338	102,4	0,957	1512	166	0,971	68	3454	1,149	54	42,59	0,494	215	79,1	1,263
2017	7967	113,6	1,109	1413	353	2,135	73	3218	0,932	41	58,54	1,374	209	98,1	1,241
2018	7007	121,9	1,073	1282	181	1,036	74	3747	1,086	38	42,11	0,719	211	104	1,063
2018 р. у % до 2010 р.	81,9	120,0	х	78,0	85,7	х	59,2	266,3	х	28,1	149,6	х	53,3	106,4	х

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

За даними табл. 2.21 можна ще раз констатувати той факт, що внаслідок коливання розбіжностей між потребою і наявністю відповідно збільшується або зменшується навантаження на 1 технічний засіб. Так, у середньому по досліджуваній області у 2018 р. навантаження відповідно на 1 трактор становило 120,0 га, зернозбиральний комбайн – 85,7 га, на один кукурудзозбиральний комбайн – 3747 га, картоплезбиральний комбайн – 38 га, бурякозбиральний комбайн – 104 га (для порівняння у 2010 р. ці показники становили 102 га, 212 га, 1407 га, 28,1 га, та 98 га відповідно).

Отже, спостерігається тенденція зростання навантаження на 1 трактор, зернозбиральний та кукурудзозбиральний комбайни, а зменшується навантаження на один картоплезбиральний і бурякозбиральний комбайни.

Нормативне навантаження на 1 трактор по країні дорівнює 66 га ріллі, комбайн – 125 га зернових, тому середньообласний показник завантаженості тракторів у 1,6 раза вище від нормативного, а показник завантаженості комбайнів – у 1,3 раза вище встановлених норм 9 [71, С. 86].

Модернізація тракторного парку сільськогосподарських підприємств Київської області здійснюється повільними темпами, адже для оптимального формування й оновлення машинно-тракторного парку потрібно щороку закуповувати 10–12% машин до наявної кількості, а з урахуванням переходу на інноваційно-інвестиційні моделі розвитку агропромислового комплексу - до 20 %. Аналіз свідчить, що частка надходження нової техніки до наявного парку тракторів у 2013 р становила лише 5,0 %. Проте слід відзначити позитивну тенденцію, а саме: надходження нової техніки перевищує її списання. Так, у 2013 р списано тракторів тільки 2,3 %. Ця тенденція прослідковується і по вантажних та вантажо-пасажирських автомобілях, причепах, плугах, культиваторах та інших видах сільськогосподарської техніки, де надходження нової техніки становить відповідно 4,7; 3,7; 4,7 і 5,2 % а списання – 2,0; 3,4; 2,1 і 3,5 %.

Ситуація, що склалася з оновленням техніки, спостерігається практично по всіх її видах та в усіх категоріях господарств, за винятком високотоварних підприємств та агрохолдингів. Вони мають можливість ефективніше вести виробництво та використовувати капітал для технічного оновлення сільськогосподарської галузі з інших сфер економіки, наприклад харчової промисловості [76, С.52-53].

Порівнюючи наявність сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2018 р. порівняно з 2013 р. дослідженнями встановлено, що тенденція стосовно того, що надходження нової техніки, що превалює над її списанням, прослідковується

протягом періоду по багатьох видах техніки. Так, надходження нових тракторів становить 5,2 %, машин посівних та для садіння – 5,1, картоплезбиральних машин – 7,4, техніки для післяурожайних робіт – 12,1, а списано лише – 1,7; 3,9; 4,1 і 5,1 % відповідно. Проте за деякими іншими видами техніки прослідковується протилежна тенденція. Так протягом 2015 р. надійшло вантажних та вантажно-пасажирських автомобілів 2,9 %, зернозбиральних комбайнів – 4,3, кормозбиральних, включаючи причіпні – 5,4, а списано – 3,5; 7,9 і 6,7 % відповідно (додатки В, Д).

Аналіз надходження тракторів різної потужності свідчить, що найбільша частка куплених – 87,7 % – спостерігається по тракторах потужністю 100 кВт і більше, найменша – 60,0 % – трактори потужністю менше 40 кВт.

З розвитком різних організаційних форм господарювання на селі й виникненням менших за розмірами сільськогосподарських підприємств виникло питання, яке вимагає від підприємств чисто економічного вирішення: купувати нову техніку чи техніку або обладнання, що було в експлуатації.

Крім того, в даний період економічно потужні підприємства маючи на меті швидке оновлення матеріально-технічного забезпечення, з досягненням завдяки цьому ліпших результатів виробничої діяльності, підвищення конкурентоспроможності продукції, скоріш за все, продаватимуть свою техніку ще до завершення строку її гарантійного обслуговування. Покупцями техніки й обладнання, що було в експлуатації можуть бути в першу чергу ті підприємства, що не мають достатнього власного фінансового забезпечення для нових інвестицій.

Така ситуація з мінімальним стартовим капіталом може скластися для будь-якого аграрного підприємства, неалежно від його типу та розміру, в різні роки діяльності з різних причин суб'єктивного та об'єктивного характеру, що зумовить погіршення його фінансового забезпечення. Якщо через те що, без придбання необхідних технічних засобів чи обладнання такі

підприємства, що не матимуть змоги й далі ефективно вести виробничу діяльність, то їх керівництво повинно вирішити дилему: чи залучати кредитні кошти для купівлі нової техніки, або ж за рахунок власних наявних коштів купувати вживану техніку. Для прийняття вірного рішення, потрібно передбачити всі бажані й небажані наслідки того чи іншого вибору. Отже, необхідно порівнювати всі переваги і втрати [77].

Таблиця 2.22

Динаміка придбання техніки сільськогосподарськими підприємствами України по роках*

Показник	2010	2012	2014	2015	2016	2018	2018 до 2010, %
Придбано техніки, всього, млн грн	4125	6064	249,2	412,6	362,6	488,8	507,5
у т.ч. вітчизняної, млн грн	1419	1143	25,7	64,2	86,9	196,8	1430,6
у відсотках до всього придбання	34,4	18,8	10,3	15,6	24,0	40,3	281,9
іноземної, млн грн	2707	4921	223,5	348,4	275,8	292,0	353,7
у відсотках до всього придбання	65,6	81,2	89,7	84,4	76,0	59,7	69,7
Придбано нової інозем-ної техніки, млн грн	2280	4559	209,9	288,0	249,4	262,2	341,5
у відсотках до всього придбання	55,3	75,2	84,2	69,8	68,8	53,6	67,3
у відсотках до іноземної техніки	84,3	92,7	93,9	82,7	90,4	89,8	96,5
Придбано вживаної іно-земної техніки, млн грн	426,3	361,6	13,7	60,4	26,3	29,8	516,2
у відсотках до всього придбання	10,3	6,0	5,5	14,6	7,3	6,1	101,7
у відсотках до іноземної техніки	18,7	7,9	6,5	21,0	10,6	11,4	151,2

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Аналізуючи дані щодо придбання техніки сільськогосподарськими підприємствами України, дослідженнями встановлено (табл. 2.22), що в 2018 р. було закуплено техніки на суму 488,8 млн грн. Зазначимо, що платоспроможні товаровиробники надають перевагу придбанню іноземної техніки.

Так більшість придбаної техніки іноземного виробництва, відсоток якої у 2016 р. становив – 85,6 %, при цьому в 2010 р. він був значно меншим – 65,6 %.

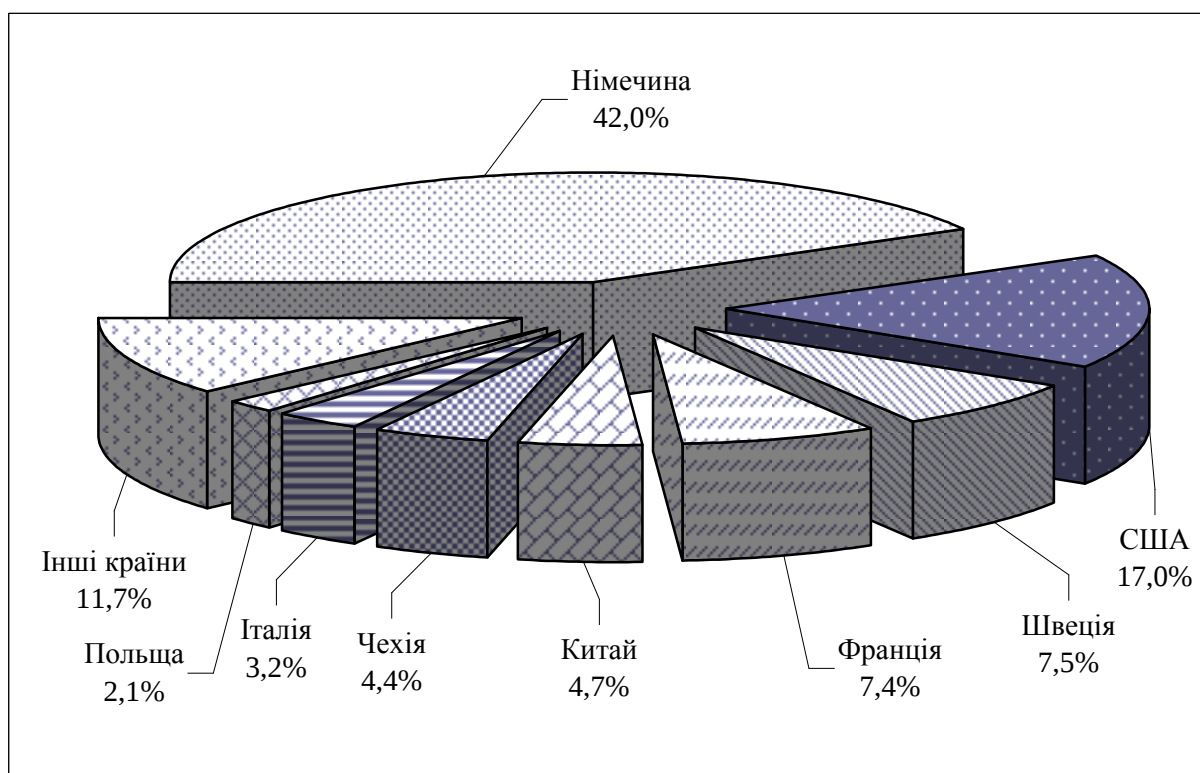

Рис. 2.4. Географічна структура імпорту сільськогосподарської техніки, у 2018 р.*

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Серед придбаної іноземної техніки аграрії надавали перевагу новій – 90,2 %, відсоток техніки, що була в експлуатації – 10,8 %. До того ж вартість придбаної нової іноземної техніки збільшилася за досліджуваний період у 3,3 рази. Отже, сучасне вітчизняне виробництво сільськогосподарської техніки ще не в змозі повністю задовольнити потреби аграрної галузі в сучасній, високотехнологічній, якісній, а саме головне конкурентоспроможній техніці.

Структуру імпорту сільськогосподарської техніки у 2018 році відображено на рис. 2.4. Аналіз свідчить, що найбільше сільськогосподарської техніки в Україну імпортованих з Німеччини – 42 %, США – 17 %, Швеції – 7,5 % та Франції – 7,4 %.

Разом із тим нову сільськогосподарську техніку мають змогу купувати в основному тільки економічно потужні підприємства. Переважна більшість середніх за розміром сільськогосподарських виробників змушені купувати сільськогосподарську техніку, що вже була у використанні. Приблизно у такому ж обсязі як імпорту сільськогосподарської техніки накуповується імпортні запасні частини до неї. Аналізуючи дані щодо придбання техніки сільськогосподарськими підприємствами Київської області, простежуємо аналогічну ситуацію, яка склалася в сільськогосподарських підприємствах України (табл. 2.23).

Таблиця 2.23

**Динаміка придбання техніки сільськогосподарськими підприємствами
України по роках***

Показник	2010	2012	2014	2015	2016	2018	2018 до 2010, %
Придбано техніки, всього, млн грн	4125	6064	249,2	412,6	362,6	488,8	507,5
у т.ч. вітчизняної, млн грн	1419	1143	25,7	64,2	86,9	196,8	1430,6
у відсотках до всього придбання	34,4	18,8	10,3	15,6	24,0	40,3	х
іноземної, млн грн	2707	4921	223,5	348,4	275,8	292,0	353,7
у відсотках до всього придбання	65,6	81,2	89,7	84,4	76,0	59,7	х
Придбано нової іноземної техніки, млн грн	2280	4559	209,9	288,0	249,4	262,2	341,5
у відсотках до всього придбання	55,3	75,2	84,2	69,8	68,8	53,6	х
у відсотках до іноземної техніки	84,3	92,7	93,9	82,7	90,4	89,8	х
Придбано вживаної іноземної техніки, млн грн	426,3	361,6	13,7	60,4	26,3	29,8	516,2
у відсотках до всього придбання	10,3	6,0	5,5	14,6	7,3	6,1	х
у відсотках до іноземної техніки	18,7	7,9	6,5	21,0	10,6	11,4	х

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Так, у 2018 р. було придбано техніки на суму 488,8 млн грн, що більше ніж у 2010 р. на 18%. Аграрії Київської області також надають перевагу іноземній техніці – 59,7 %, відсоток вітчизняної техніки становить – 40,3 %.

Серед придбаної іноземної техніки відсоток нової – 53,6 %, вживаної – 6,1 %. Отже, зі зміною попиту на сільськогосподарську техніку зазнала суттєвих змін і структура ринку технічних засобів, що призвело до інтенсивного ввезення нової сільськогосподарської техніки. Так, у 2018 р. 53,6 % експлуатаційного парку машин становила нова іноземна техніка та 6,1 % – вживана, до того ж вартість придбаної нової іноземної техніки збільшилася за досліджуваний період у 3,2, а вживаної – в 4,6 р.

В українських аграріїв коштів на закупівлю нової техніки не вистачає. Тому вітчизняні виробники сільськогосподарських машин та обладнання не в змозі надати потенційним покупцям продукцію належного рівня, в порівнянні з іноземними аналогами.

Якість, надійність і технічний рівень української сільськогосподарської техніки – надто складна проблема як для покупців, так і для машинобудівників, тому що використання техніки з частими відмовами у роботі негативно впливає на виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, що в свою чергу знижує купівельну спроможність виробників сільськогосподарської продукції.

Придбавши сільськогосподарську техніку, що була у використанні, сільгоспвиробники поповнюють свій технічний іноземним високоякісним обладнанням за помірними цінами. В основному ціни на таку техніку нижчі ніж на нову, хоча в деяких випадках вищі від українських аналогів [78].

Так, у процесі аналізу вартісної структури придбаної техніки сільськогосподарськими підприємствами Київської області за 2010–2018 рр. встановлено, що виробники сільськогосподарської продукції при купівлі тракторів віддають перевагу іноземній вживаній техніці – 29,8 %, а при купівлі зернозбиральних комбайнів, обладнання для птахівництва та вантажних автомобілів, навпаки, вітчизняній – 71,3; 3,7 і 3,1 % відповідно. Купуючи жнивarki, посівну техніку, кукурудзозбиральну техніку, ґрунтообробну та інші види техніки, вони віддають перевагу іноземній

вживаній техніці, яка в загальній структурі придбаної становить 5,8; 7,9; 0,5; 6,5 і 1,5 % відповідно (дод. 3).

Таблиця 2.24

**Рух окремих видів сільськогосподарської техніки в підприємствах
Київської області***

Показники	Куплено, од.	У % до наявності на кінець року	Списано по зносу	У % до наявності на кінець року	Наявність на кінець року
2013 р.					
Трактори – всього	328	3,9	192	2,3	8383
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	175	2,4	140	1,9	7234
Причепи та напівпричепи	103	2,2	160	3,5	4607
Плуги	88	3,0	62	2,1	2938
Культиватори	117	3,6	114	3,5	3270
Борони	228	1,9	286	2,4	11911
Машини посівні та для садіння – всього	184	4,9	110	2,9	3753
Розкидачі гною і добрив	73	5,0	27	1,8	1469
Машини для захисту сільськогосподарських культур	64	6,1	18	1,7	1053
Сінокосарки	39	5,6	27	3,9	698
Жатки валкові	53	6,0	22	2,9	748
Комбайни зернозбиральні	71	4,6	38	2,5	1549
Комбайни бурякозбиральні	7	2,6	16	5,9	273
Техніка для післяурожайних робіт	40	4,1	16	1,6	981
Доїльні установки та апарати	22	2,2	36	3,6	1003
2018 р.					
Трактори – всього	163	2,3	119	1,7	7007
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	28	0,5	68	1,3	5214
Причепи та напівпричепи	110	3,1	92	2,6	3555
Плуги	71	2,6	71	2,6	2735
Культиватори	116	3,9	115	3,9	2948
Борони	189	2,4	345	4,3	8014
Машини посівні та для садіння – всього	206	6,8	85	2,8	3020
Розкидачі гною і добрив	74	5,1	42	2,9	1457
Машини для захисту сільськогосподарських культур	35	5,4	10	1,5	651
Сінокосарки	45	5,5	29	3,5	819
Жатки валкові	72	6,0	21	2,2	935
Комбайни зернозбиральні	20	1,6	47	3,7	1282
Комбайни бурякозбиральні	1	0,8	9	6,8	132
Техніка для післяурожайних робіт	78	7,3	18	1,7	1064
Доїльні установки та апарати	10	1,2	11	1,3	808

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Так, модернізація машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств Київської області відбувається повільно (табл. 2.24, рис. 2.5 та 2.6). Протягом 2018 р. сільськогосподарські підприємства купили 163 тракторів, а списали – 119, вантажних та вантажопасажирських автомобілів – 28 і 68, зернозбиральних комбайнів – 20 і 47, бурякозбиральних – 1 і 9, доїльних установок та апаратів – 10 і 11 відповідно.

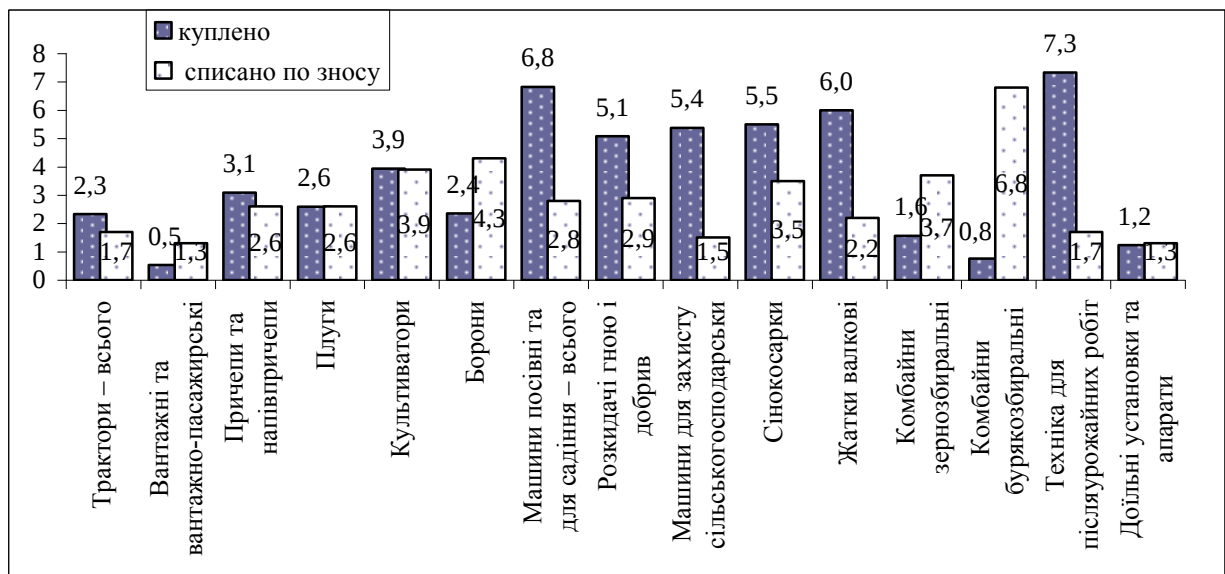

Рис. 2.6 Купівля і списання окремих видів техніки в сільськогосподарських підприємствах Київської області, % до наявної станом на кінець 2018 р.*

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Отже, як свідчать наведені дані, по бурякозбиральних комбайнах, доїльних установках та апаратах показники списання техніки перевищують її купівлю, що свідчить про низький рівень оновлення матеріально-технічної бази.

Вторинний ринок сільськогосподарської техніки в Україні знаходиться на стадії становлення, тому дуже важливим є залучення до його операторів дилерських підприємств заводів – виробників, їхні технічні центри, підприємства з технічного обслуговування й ремонту, які мають технічні та

технологічні можливості купувати й відновлювати частково зношені машини [79].

В Україні за достатньо високого рівня забезпеченості сільського господарства земельними і трудовими ресурсами й досі залишається невирішеною проблема його технічного та технологічного оснащення. В аграрній галузі середній рівень капіталооснащеності 1 га сільськогосподарських угідь в Україні останніми роками у 3–7 разів нижчий порівняно з розвиненими країнами світу.

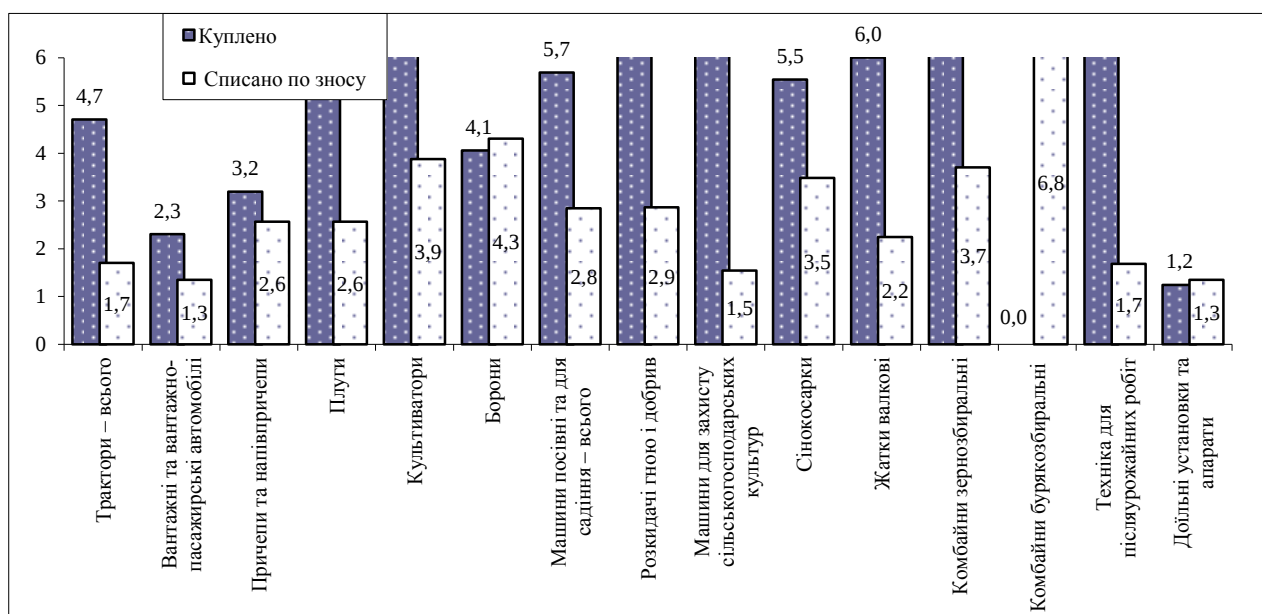

Рис. 2.6 Купівля і списання окремих видів техніки в сільськогосподарських підприємствах Київської області, % до наявної станом на кінець 2018 р.*

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Проведені дослідження свідчать, що значна частина сільськогосподарської техніки відпрацювала свій ресурс і потребує додаткових затрат на ремонт та утримання. Здебільшого технічні засоби були придбані десятки років, вони вже морально і фізично застарілі, тому товаровиробники не мають змоги вчасно і якісно виконати весь запланований комплекс робіт.

Аналіз темпів відновлення тракторного парку в сільськогосподарських підприємствах Київської області свідчить, що найефективнішою є третя

група господарств в яку ввійшли 113 підприємств області з діапазоном надходження тракторів у відсотках до їх наявності 3,01 – 4%.

Таблиця 2.25

Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва залежно від темпів відновлення тракторного парку в сільськогосподарських підприємствах Київської області, 2015 р.*

Показник	Групи підприємств із надходженням тракторів, у % до їх наявності					У середньому по області
	до 2	2,01-3	3,01-4	4,01-7	більше 7	
Темп відновлення тракторів, %	1,3	2,5	3,3	4,5	8,6	4,4
Кількість підприємств, од. на 1 га ріллі, грн	70	98	113	116	129	539
виробничі витрати	11275	11944	10967	16659	12304	12395
валова продукція	5584	6012	5851	10503	6251	6671
дохід (виручка)	16474	16938	14818	21276	15388	16563
прибуток	3655	4679	4478	5893	3570	4396
Рентабельність рослинництва, %	28,5	38,2	43,3	38,3	30,2	36
Урожайність, ц/га						
зернові	47,2	53,2	55,2	56,2	56,0	54,0
зернові без кукурудзи	45,2	47,8	47,0	46,3	51,6	47,8
пшениця	45,7	50,3	50,0	50,8	54,7	51,0
кукурудза	48,5	59,0	66,5	65,7	59,1	59,7
соняшник	23,4	25,5	26,6	27,3	30,3	26,9
соя	17,8	17,5	17,4	17,8	15,1	16,8
цукрові буряки	680	557	446	565	551	554,2
Рентабельність, %						
зернові	16,4	27,3	36,1	56,4	15,3	29,8
зернові без кукурудзи	18,7	25,2	29,6	22,3	23,4	24
пшениця	17,4	23,4	28,4	18,5	21,8	22,3
кукурудза	15,5	28,6	41,6	78,9	10,9	33,0
соняшник	49,6	63,0	64,4	73,0	76,4	66,9
соя	37,3	39,3	48,0	49,9	22,2	37,9
цукрові буряки	-4,7	89,3	19,7	19,4	14,3	27,5

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

У сільськогосподарських підприємствах цієї групи рентабельність виробництва продукції рослинництва досягла 43,3%, тут найнижчі виробничі витрати на 1 га ріллі – 10 967 грн. Дослідженнями встановлено, що у підприємствах в яких темпи відновлення тракторів у середньому становлять 1,3%, забезпечується найнижча ефективність виробництва продукції – 28,5% (табл. 2.25).

Найбільший сегмент ринку належав тракторам потужністю понад 100 кВт – 42,9 і 40,2 % від усієї техніки. У цій групі лідерами продажу були торгові марки John Deere і «ХТЗ» відповідно 185 і 12 шт., та 164 і 9 шт. від усього їх обсягу. Досить вагому частку на ринку займали трактори марки Case, яких українськими підприємцями аграріями було придбано відповідно 123 і 10 шт. від усього обсягу купівлі тракторів сільськогосподарськими підприємствами.

У сегменті зернозбиральних комбайнів найбільшу частку продажів на ринку України забезпечили такі світові бренди, як John Deere, Claas, Lexion і Полісся, відповідно частка їх становила: 16,1; 8,3; 6,8 і 8,1 %, що разом сягає майже 40 %.

Виробництво сільськогосподарської продукції розглядається як завдання державної ваги. Посткризовий підйом вітчизняної економіки вимагає розвитку сільськогосподарського виробництва саме на інтенсивній основі, що дозволить забезпечити продовольчу безпеку держави, гарантуючи кожному можливість повноцінного раціонального споживання якісних і безпечних продовольчих продуктів, та реалізувати конкурентні переваги країни на світовому ринку [81, С. 4].

Аналізуючи виробництво основних сільськогосподарських культур у сільськогосподарських підприємствах Київської області (табл. 2.26) дослідженнями встановлено, що в 2018 р. порівняно з 2010 р. виробництво зернових культур збільшилося у 2,1 рази, а найбільше пшениці та кукурудзи на зерно – в 1,5 та 2,9 рази відповідно.

Таблиця 2.26

**Виробництво основних видів продукції рослинництва в
сільськогосподарських підприємствах Київської області по роках***

Культури	Рік						2018 до 2010, %
	2010	2012	2014	2016	2017	2018	
Зернові культури	1753	2815	2981	2958,76	2349,6	3719,6	212,2
пшениця	494,5	710,9	747,9	926,5	621,3	748,7	151,4
жито	17,3	33,8	20	16,5	22,2	18,3	105,7
ячмінь	223,1	217,5	192,7	212,8	124,8	155,1	69,5
овес	13,7	19	23,2	13,9	8,1	7,6	55,3
кукурудза на зерно	949,8	1792	1969	1746,5	1518,4	2723,3	286,7
просо	2,2	3,4	1,3	2,1	0,4	2,2	97,7
гречка	11,5	20,2	11,2	13,7	13,0	9,6	83,1
зернобобові	39,4	12,9	11,2	18,8	32,3	36,7	93,2
Цукрові буряки (фабричні)	1034	1121	1253	1086,0	1021,8	1370,0	132,5
Соняшник	117,9	204,3	293,4	445,1	391,5	565,4	479,6
Ріпак	20,6	87	114,4	356,3	257,9	290,8	1411,7
Соя	166,8	251,8	386,9	48,9	75,6	128,9	77,3
Картопля	67,3	72,3	71,6	54,4	51,3	44,1	65,6
Овочі	59,3	75	68,6	62,3	51,3	53,5	90,2
Баштанні культури	0,4	0,1	0,1	0,3	0,1	0,0	5,0
Кормові коренеплоди	2,3	2,6	2,9	2,1	1,1	0,9	37,0
Кукурудза на силос і зелений корм	515,9	561,5	559,2	539,1	457,0	538,6	104,4
Однорічні трави на сіно	9,6	8,3	10,5	7,1	4,4	10,2	105,9
Багаторічні трави на сіно	29,4	28	30,4	33,1	21,2	28,3	96,4
Плоди та ягоди	7,9	9,2	14,8	5,5	2,2	12,0	151,9

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Зменшилося за аналізований період виробництво віса, ячменю, гречки, зернобобових та проса на 44,7; 305; 16,9; 6,8 і 2,3 % відповідно. Також збільшилися обсяги виробництва основних технічних культур, ріпаку та соняшнику – в 14,1 та 4,8 раза відповідно. Обсяги виробництва всіх інших сільськогосподарських культур зменшилися.

В Київському регіоні, як і в Україні в цілому, спостерігається тенденція до зниження частки господарств населення у загальних обсягах продукції сільського господарства. Наразі у господарствах населення триває спад виробництва. Переробні підприємства встановлюють занижені ціни на

закуповувану продукцію, вирощену населенням, а реалізують її – за підвищеними цінами. Таким чином, створюються перепони розвитку сектору особистих селянських господарств, який у 2011 р. забезпечив виробництво 82 % молока і 73 % м'яса.

Така ситуація призводить до того, що населення не утримує корів, зменшується виробництво молока і яловичини. Через не вигідність виробництва сільськогосподарські підприємства теж зменшують поголів'я корів. Варто нагадати, що з підвищенням ціни на свиней поголів'я почало збільшуватися.

Необхідно усунути основний недолік в економічних відносинах між сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними підприємствами й торговельними організаціями. Деякі сільськогосподарські підприємства будують власні переробні підприємства й організовують роздрібну торгівлю виробленою продукцією. Проте це суперечить загальноекономічному закону підвищення ефективності висококонцентрованого виробництва на основі суспільного поділу праці та спеціалізації виробництва. Спеціалізуючись на виробництві обмеженої кількості продукції, суб'єкт господарювання забезпечує зростання рівня його концентрації, що є значним важелем зниження собівартості продукції, а відповідно й підвищення ефективності.

Отже, для того щоб забезпечити стабільний розвиток сільського господарства, необхідно створити однакові умови для господарювання в усіх галузях виробництва і сферах обслуговування економіки країни. Повноцінно має діяти закон вартості, за якого кожний товаровиробник має бути спроможний відшкодувати свої затрати й одержувати необхідний прибуток.

У 2010–2018 рр. сільськогосподарські підприємства виробляли більше продукції, ніж господарства населення. Значною мірою це зумовлено зменшенням кількості найбільшої групи сільських домогосподарств – особистих селянських господарств та площі їх землекористування (табл. 2.27).

Так, сільськогосподарські підприємства Київської області в 2018 р. виробили 91,1 % зернових культур, цукрових буряків, соняшнику, ріпаку та сої відповідно – 98,2; 98,3; 99,2, 83,4 і 99,3 %. Також сільськогосподарські підприємства виробляють 97,3% кукурудзи на силос і зелений корм.

Таблиця 2.27

Частка виробництва основних видів продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами Київської області, %*

Культури	Рік					
	2010	2012	2014	2016	2017	2018
Зернові культури	87,5	88,2	88,7	88,9	88,8	91,1
пшениця	82,9	81,7	83,3	86,8	84,7	84,3
Жито	64,3	72,5	62,3	65,5	79,5	75,8
ячмінь	71,3	64,1	60,6	63,6	56,8	59,8
Овес	79,7	73,9	77,9	70,5	72,0	64,4
кукурудза на зерно	95,6	96,1	95,9	95,2	95,1	96,3
Просо	91,7	94,4	68,4	86,3	51,2	80,8
Гречка	94,3	94,8	89,6	92,1	93,6	89,1
Зернобобові	98,0	90,2	92,6	94,1	95,9	96,5
Цукрові буряки (фабричні)	94,6	93,4	94,3	96,6	97,4	98,2
Соняшник	96,9	97,3	97,5	98,3	98,5	99,2
Ріпак	98,6	99,4	99,5	90,6	87,8	83,4
Соя	97,3	94,8	93,3	98,8	99,2	99,3
Картопля	4,5	4,2	4,0	3,2	3,0	2,4
Овочі	13,0	13,2	12,1	9,9	8,8	8,9
Баштанні культури	4,3	0,7	0,8	2,7	1,0	0,2
Кормові коренеплоди	0,9	0,7	1,0	0,8	0,4	0,4
Кукурудза на силос і зелений корм	94,7	97,7	97,2	98,3	98,0	97,3
Однорічні трави на сіно	24,9	21,4	22,9	19,6	14,1	28,5
Багаторічні трави на сіно	47,5	40,1	40,8	44,6	35,4	42,9
Плоди та ягоди	15,2	16,3	19,0	7,9	3,5	15,6

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики України.

Найменшу частку сільськогосподарські підприємства займають у виробництві кормових коренеплодів, баштанних культур, картоплі, плодів і ягід та овочів – 0,4; 0,2; 2,4; 15,6 і 8,9 % відповідно. Багаторічних і однорічних трав на сіно сільськогосподарські підприємства також виробляють менше 50 %, а саме – 42,9 і 28,5 % відповідно.

Аналіз цін на матеріальні засоби, промислову продукцію та тарифи на послуги, спожиті в сільському господарстві Київської області (дод. К) свідчить про значне їх зростання. Так, ціни на комбікорми, комбікормові

суміші для ВРХ, комбікормові суміші для свиней, та комбікормові суміші для птиці зросли відповідно у 5,1; 3,8; 6,9 і 3,9 рази. Значно підвищилися ціни на нафтопродукти, зокрема ціни на бензин, дизельне паливо, мазут паливний та мастила за вісім років зросли відповідно в 4,2; 4,1; 5,6 і 3,4 рази.

Ціни на вугілля, природний газ, мінеральні добрива, засоби захисту рослин та сільськогосподарську техніку також зросли в декілька разів. Відзначене є відображенням мінливості ринкової ситуації щодо умов формування ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств, що впливає на економічну ефективність їх виробничої діяльності.

2.3. Економічна ефективність виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств у контексті використання ресурсно-технічного потенціалу

Ефективність виробництва - це комплексне відображення кінцевих результатів використання засобів виробництва та робочої сили за певний період.

Аналізуючи ефективність сільськогосподарського виробництва в сільськогосподарських підприємствах Київської області дослідженнями встановлено (табл. 2. 28), що відсоток підприємств, які закінчили фінансовий рік із прибутком зростає.

Так, у 2010 р. 66,5 % підприємств одержали прибуток у результаті виробничої діяльності, а в 2018 р. частка таких підприємств збільшилася до 83,7 %. Відповідно кількість збиткових підприємств зменшилася з 32,95 % у 2010 р. до 16,3 % у 2018 р. Зазначимо позитивну тенденцію, яка простежується в досліджуваних господарствах. Так, за 2018 р. сільськогосподарські підприємства одержали 6678,3 млн грн прибутку і 241,2 млн грн збитку. Рівень рентабельності всієї діяльності знизилася на 10,3 відсоткових пункти і в 2018 р. становив – 20,9 %.

Таблиця 2.28

**Економічна ефективність виробництва продукції в
сільськогосподарських підприємствах Київської області по роках***

Показники	2010	2012	2014	2016	2018	У серед ньому
Прибуток від усієї діяльності, млн грн	1592,9	2867,2	2444,7	5192,8	6437,1 21	3706,9
Прибуткові підприємства						
у відсотках до загальної кількості	66,5	80,2	81,1	85,8	83,7	79,5
прибуток, млн грн	1872	3061	2959	6053,5	6678,3	4124,8
Збиткові підприємства						
у відсотках до загальної кількості	32,95	18,1	17,1	12,5	16,3	19,4
Збиток, млн грн	-279	-194	-514	-860,8	-241,2	-417,8
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	30,7	33,9	20,6	25,6	20,9	26,3
Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн	1579	2833	2443	5014	6318	3637,3
у т. ч.						
продукції рослинництва	695,7	1475	1965	3871	4975	2596,3
продукції тваринництва	883,5	1358	477,6	1143	1343	1041,0
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, %	31,1	34,1	21,1	25,2	20,9	26,5
у т. ч.						
продукції рослинництва	25,2	27,4	27,4	28,5	25,2	26,7
продукції тваринництва	38	46,3	10,9	18,1	12,81	25,2

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Здійснений аналіз свідчить, що галузь рослинництва приносить аграріям набагато більше прибутку ніж галузь тваринництва. Так, від реалізації продукції рослинництва сільськогосподарські товаровиробники в 2016 р. одержали 3871,1 млн грн прибутку, а від реалізації продукції тваринництва – лише 1142,9 млн грн.

Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції досить суттєво коливався по роках за досліджуваний період - від 14,2 % у 2013 р. до 39,0 % у 2011 р., зазначимо, що в 2016 р. він становив – 25,2 %.

В сільськогосподарських підприємствах рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва стабілізувався на рівні 25–36 % (крім 2013 р., коли він дорівнював 7,3 %), Зокрема, у 2016 р. рівень рентабельності був 28,5 % проти 25,2 % у 2010 р. Рівень рентабельності продукції тваринництва суттєво коливався - від 10,9 % у 2014 р. до 46,3 % у 2012-му зазначимо, що у 2016 р. цей показник становив лише 18,1 %.

Серед окремих видів сільськогосподарської продукції (табл.2.29) найвищої рентабельності досягнуто по соняшнику (31,1 %), зернових культурах (24,2 %), овочах відкритого ґрунту (23 %), картоплі (6,7 %), виробництво цукрових буряків у 2018 р. було збитковим.

Таблиця 2.29

**Рівень рентабельності основних видів продукції в
сільськогосподарських підприємствах Київської області***

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Продукція сільського господарства	31,1	39	34,1	14,2	21,1	36,1	25,2	н.д.	н.д.
Продукція рослинництва	25,2	35,9	27,4	7,3	27,4	36,6	28,5	н.д.	н.д.
у тому числі									
зернові культури	26,6	40	26,1	3,1	26,3	30,3	32	11,5	24,2
насіння соняшнику	53,6	44,8	58,3	26,4	40,6	66,9	32,8	17,4	31,1
цукрові буряки (фабричні)	-0,7	23,2	4,4	-6	46,9	26,2	-0,9	-15	-24,4
овочі відкритого ґрунту	11,3	18,9	-9,4	6,7	7,2	40	13,4	7,9	23
Картопля	44,9	35,3	-13,2	16,6	13,6	0,9	-2,5	-2,5	6,7
Плоди	-17,9	-20,5	-18,9	-3,8	-43,3	-14,9	-2,9	-13,9	0
Продукція тваринництва	38	43,6	46,3	26	10,9	35,3	18,1	н.д.	н.д.
у тому числі									
молоко	10,1	14,7	7,8	7,8	-3,4	13	13,6	7,7	8,7
велика рогата худоба на м'ясо	-45,6	-36,1	-31,7	-45,4	-46,9	-22,2	-18,9	-14,8	-16,6
свині на м'ясо	-10,9	-0,5	-1,1	-5	-22,2	-3,5	-33,4	-9,6	15,4
вівці та кози на м'ясо	-22,1	-39,1	-55,4	-52,9	-48,7	-42,1	-38	-48,2	1,3
птиця на м'ясо	-7,1	38,4	17,7	36,6	9	-12,4	11,6	-11,8	18,6
яйця курячі	4,7	23,1	26,2	12,8	16,9	28,8	9,7	4,2	14,2
Вовна	-89,4	-77,7	-37	-44,4	-	-	-67,9	-	-

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

У тваринництві найбільш рентабельним виявилось виробництво м'яса птиці (18,6 %), м'яса свиней (15,4 %), яєць (14,2 %) та молока (8,7 %). Виробництво великої рогатої худоби на м'ясо збиткове – -16,6 %. Збитковість

виробництва м'яса овець та кіз прослідковувалася у 2010-2017 роках , проте у 2018 році підприємствами галузі досягнута рентабельність виробництва на рівні 1,3 %. Виробництво свинини, яке також було збитковим за період 2010-2017 рр. У 2018 році досягнуло рентабельність виробництва 15,4 %. Виробництво м'яса великої рогатої худоби у підприємствах області залишається збитковим.

Загальноприйнято ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств розглядати як сукупність усіх видів ресурсів, а саме: матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових, враховуючи здатність персоналу компанії ефективно використовувати вказані ресурси для виконання місії діяльності підприємства та вирішення його поточних і стратегічних цілей. Цей потенціал включає не весь запас конкретного ресурсу, а його частину, що залучена у виробництво з використанням досягнень науково-технічного прогресу.

Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрними формуваннями розглядають як “виявлення стратегічних можливостей формування ресурсів і знаходження резервів потенціалу, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємства” [84, С. 55].

Урожайність сільськогосподарських культур найважливіший результативний показник, що характеризує галузь рослинництва. Він залежить від стану продуктивних сил, виробничої діяльності та використання головного засобу виробництва – землі. Саме показник урожайності відображає вплив економічних і природних умов, а також рівень організаційно-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, що включає й застосування належної агротехніки та технології вирощування сільськогосподарських культур, використання технічного парку та організації виробництва.

За аналізований період урожайність зернових культур виявила стійку тенденцію до досить високих темпів зростання (табл. 2.30). Так, якщо в

2010 р. вона становила 33,5 ц/га, то в 2018 р. – 73,5 ц/га, що забезпечило зростання у 2,2 рази за досліджуваний період.

Таблиця 2.30

Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур у підприємствах Київської області, ц/га*

Культури	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2010, %
Зернові культури	33,5	47,4	52,5	58,1	63	53	61,3	47,3	73,5	219,4
Пшениця	24,4	26,2	43,6	44,1	48,6	48,7	52,8	35,8	48,2	197,5
Жито	15,9	18,9	28,5	19,9	26,5	23,5	31,2	32,7	25,5	160,4
Ячмінь	24,7	25,1	34,1	32,5	40,4	42,2	45,8	36,3	38,7	156,7
Овес	16,2	16	26,1	22,5	31,8	29,1	28,9	19,4	20	123,5
кукурудза на зерно	54	80,9	67,9	74,7	80,6	61,7	75	60,6	99,3	183,9
просо	12	20,8	15,8	14,3	18,8	19,4	16,5	14	21,4	178,3
гречка	8,4	11,8	11,1	14,7	16,4	12,3	15,7	10,7	15,4	183,3
зернобобові	20,4	15,4	29,1	23,7	27,9	26,9	30,3	25,7	24,4	119,6
Цукрові буряки (фабричні)	267	376	425	486	617	580	578	498	614	230,3
Соняшник	18,3	19,4	24,3	27,5	25,8	25,2	27,3	24,1	29,8	162,8
Ріпак озимий	14,5	15,8	28,2	25,1	29,3	28,1	26	27	30,3	209,0
Ріпак ярий	12,8	18	17,6	16,1	18,9	14,1	21,7	17,4	23,6	184,4
Соя	14,9	23,5	19,6	20,6	22	16,3	22,6	17,2	25,7	172,5
Картопля	177	244	155	181	235	169	227	224	275	155,2
Овочі	284	262	326	411	428	373	445	403	441	155,3
Баштанні культури	86,4	77,6	55,1	53,9	39,8	84,7	82	56	54	63,2
Кормові коренеплоди	192	373	347	305	372	335	341	0	232	120,9
Кукурудза на силос і зелений корм	186	262	223	257	270	220	295	247	321	173,1
Однорічні трави на сіно	22,8	19,8	27,4	23,4	32,7	15,8	35,5	35	45,4	199,1
Багаторічні трави на сіно	23,7	24,4	31,7	29,6	37,9	34,8	38,5	33	43,5	183,5
Плоди та ягоди	33,8	17,1	35,5	71,6	51,3	23,5	28,7	12,8	79,8	236,1

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Відчутно високими темпами підвищувалась урожайність зернових культур, особливо пшениці та кукурудзи – майже ніж удвічі. Урожайність жита та ячменю також збільшилася на 60,4 % і 56,7 % відповідно.

Серед технічних культур високими були темпи підвищення урожайності цукрових буряків – у 2,3 раза, а як і урожайності озимого ріпаку – у 2,1 рази, сої та соняшнику зросла відповідно на 72,5 та 62,8 %.

Урожайність, картоплі та овочів підвищилася на понад 55%, плодів та ягід – у 2,4 рази.

Виявлено високі темпи зростання урожайності кормових коренеплодів – 73,1 % та багаторічних трав на сіно – 83,5 %. Знизилась урожайність по небагатьох сільськогосподарських культурах, а саме по баштанних – на 36,8%.

Від рівня урожайності залежить обсяг валового збору і показники економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, як продуктивність праці, капіталовіддача, валовий і чистий дохід, собівартість продукції та рентабельність виробництва.

У сучасних умовах сільськогосподарські підприємства повинні вести свою діяльність не тільки для отримання прибутку, але і спрямовувати виробництво на використання стратегічних завдань підвищення ефективності виробництва. Що, в свою чергу пов'язано з використанням наявних ресурсів виробництва, ефективністю використання виробничих потужностей підприємства та максимізацією прибутку в довгостроковому періоді. Тому актуальними є питання, пов'язані з підвищенням конкурентоспроможності продукції, зниженням рівня витрат виробництва, їх ефективного використання [85, С. 472].

Аналіз структури витрат на виробництво аграрної продукції в сільськогосподарських підприємствах досліджуваної області (табл. 2.31) свідчить, що найбільшу частку в ній займають матеріальні витрати: у 2010 р. вони займали 72,1 %, у 2016 р. – 73,0 %, а у 2018 р. – 71,1 %. У структурі матеріальних витрат у 2018 р. найбільшу частку займали корми – 17,5 %, оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями та інші матеріальні витрати – 18,3 %, мінеральні добрива – 10,4 % та нафтопродукти – 6,7 %. Щодо кормів, то варто відзначити, що частка їх дещо зменшується, у т.ч. покупних.

Так, у 2010 р. їх вона становила 29,5 і 9,0% , в 2016 р. – 21,3 і 8,2% а у 2018 р. – 17,5 і 6,9 % відповідно. Така ситуація пояснюється тим, що вартість

покупних кормів є значно вищою ніж власних і до того ж з року в рік зростає. Сільськогосподарські підприємства не мають достатньо коштів для їх закупівлі, тому частка їх зменшується.

Таблиця 2.31

Структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах Київської області, %

Показники	Показники								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Витрати на оплату праці	9,0	8,3	7,7	7,7	7,3	6,0	5,8	5,7	6,0
Відрахування на соціальні заходи	3,1	3,0	2,8	2,7	2,6	2,0	1,3	1,3	1,3
Матеріальні витрати	72,1	72,0	72,8	73,3	75,5	76,4	73,0	70,1	71,1
у тому числі									
насіння та посадковий матеріал	5,8	6,1	6,5	6,8	6,1	7,1	6,2	6,2	7,5
корми - всього	29,5	26,9	27,4	25,2	24,6	25,5	21,3	21,3	17,5
з них корми покупні	9,0	8,6	7,4	8,4	7,8	7,5	8,2	7,2	6,9
інша продукція сільського господарства	1,2	1,2	1,0	0,7	0,8	0,6	0,6	0,7	1,2
мінеральні добрива	7,6	9,2	9,1	9,0	7,4	12,0	10,9	9,4	10,4
Нафтопродукти	6,7	7,9	7,3	7,6	9,0	7,6	6,4	5,9	6,7
Електроенергія	2,7	2,7	2,0	3,0	2,2	1,9	1,9	1,7	1,0
Паливо	3,1	3,5	4,8	4,3	4,0	3,1	2,4	2,2	1,4
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	4,2	4,0	4,1	5,1	5,3	4,8	5,4	4,2	5,2
оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати	11,2	10,4	10,7	11,7	16,0	13,9	18,0	18,5	18,3
Амортизація основних засобів	6,1	5,5	4,9	5,1	4,9	4,5	4,5	5,2	6,2
Інші витрати, включаючи плату за оренду у тому числі орендна плата за земельні частки (паї)	9,7	11,2	11,8	11,2	9,7	11,1	15,3	17,7	15,4
земельні частки (паї)	3,9	3,9	5,7	6,0	6,4	7,6	9,2	8,5	8,3
майнові паї	0,07	0,10	0,05	0,06	0,03	0,05	0,05	0,0	0,0
Усього витрат	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Розгляд структури витрат на виробництво продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Київської області (табл. 2.32) свідчить що за обраний період дослідження відбулися зміни по затратах на оплату праці та відповідно по сумах відрахувань на соціальні заходи.

Так, якщо в 2010 р. їх частка становила 9,0 і 3,2 %, то в 2018 р. зменшилася до 6,0 і 1,3 % відповідно. Слід відмітити, що така ситуація негативно впливає на рівень соціального захисту товаровиробників, адже

темпи росту витрат на оплату праці зменшуються, а загальна сума витрат на виробництво зростає.

Таблиця 2.32

**Структура витрат на виробництво продукції рослинництва в аграрних
формуваннях Київської області, %***

Показники	Роки								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Витрати на оплату праці	9,0	8,1	7,1	7,4	7,2	6,0	5,6	5,2	5,2
Відрахування на соціальні заходи	3,2	2,9	2,6	2,6	2,7	2,0	1,3	1,2	1,1
Матеріальні витрати	69,5	69,9	69,6	68,1	69,9	70,7	66,7	65,1	64,5
у тому числі									
насіння та посадковий матеріал	12,3	11,7	12,6	12,8	11,0	12,1	10,0	10,1	10,8
інша продукція сільського господарства	1,1	1,1	0,6	0,6	0,7	0,5	0,5	0,8	0,7
мінеральні добрива	16,4	17,8	17,6	16,9	13,2	20,5	17,4	15,2	14,9
Нафтопродукти	11,6	12,9	12,0	11,0	13,1	10,9	8,4	8,0	8,7
Електроенергія	2,3	2,3	1,2	2,2	1,8	1,6	1,5	1,5	0,4
Паливо	3,0	3,2	5,2	4,4	4,0	2,3	2,0	2,0	1,4
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	6,7	5,8	6,2	5,9	6,4	6,8	6,4	5,5	6,3
оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати	16,2	15,0	14,2	14,3	19,6	16,1	20,5	22,1	21,2
Амортизація основних засобів	5,9	5,8	4,7	5,5	5,6	4,6	4,4	5,2	5,9
Інші витрати, включаючи плату за оренду									
у тому числі орендна плата за	12,4	13,3	16,1	16,4	14,6	16,7	22,0	23,3	23,3
земельні частки (паї)	8,4	7,4	11,1	11,4	11,4	13,1	14,7	16,2	16,2
майнові паї	0,13	0,18	0,08	0,10	0,04	0,09	0,07	0,1	0,1
Усього витрат	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Найбільш вагомою статтею в структурі витрат на виробництво продукції рослинництва є матеріальні витрати. Їхня частка в структурі витрат за аналізований період зменшилася. Так, у 2010 р. вона становила 69,5 %, а в 2018 р. – 64,5 %.

Серед матеріальних витрат значну частку займають витрати на мінеральні добрива, нафтопродукти, насіння та посадковий матеріал, оплата послуг і робіт, що були виконані сторонніми організаціями, а також інші матеріальні витрати, частка яких становить – 14,9; 8,7; 10,8 і 21,2 % відповідно. За аналізований період зросла і частка вартості мінеральних добрив, що пов'язано зі збільшенням їх вартості.

Таблиця 2.33

**Структура витрат на виробництво продукції тваринництва в аграрних
формуваннях Київської області, %***

Показники	Роки								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Витрати на оплату праці	9,0	8,4	8,3	7,9	7,4	5,9	6,1	6,6	7,7
Відрахування на соціальні заходи	3,1	3,2	3,1	2,8	2,6	2,1	1,3	1,4	1,7
Матеріальні витрати	74,4	74,3	76,1	79,3	82,6	84,4	83,5	82,8	79,9
у тому числі									
корми - всього	55,4	56,0	56,5	53,8	56,1	61,4	56,6	55,5	57,6
з них корми покупні	17,0	17,8	15,2	18,0	17,8	18,0	21,7	18,8	22,7
інша продукція сільського господарства	1,4	1,4	1,4	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	2,2
пальне і мастильні матеріали	2,4	2,5	2,2	3,6	3,9	2,9	3,1	2,4	2,0
Електроенергія	3,1	3,1	2,9	3,9	2,7	2,4	2,4	2,1	2,2
Паливо	3,3	3,7	4,3	4,1	4,0	4,3	3,2	2,5	1,4
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	2,1	2,1	1,9	4,2	3,9	2,1	3,7	2,1	2,7
оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати	6,8	5,4	6,9	8,8	11,3	10,7	13,8	17,5	11,8
Амортизація основних засобів	6,3	5,2	5,2	4,8	4,0	4,4	4,7	5,1	7,0
Інші витрати, вкл. плату за оренду у т. ч. орендна плата за	7,3	9,0	7,3	5,2	3,4	3,2	4,3	4,1	3,8
майнові паї	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01	0,00	0,0	0,0
Усього витрат	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Аналіз структури витрат на виробництво продукції тваринництва (табл. 2.33) свідчить, що також значно зменшується частка витрат на оплату праці робітникам та відрахування на соціальні заходи. Бачимо, що якщо в 2010 р. вона становила 9,0 і 3,1 %, то в 2018 р. зменшилася до 7,7 і 1,7 % відповідно. Отже, керівництву підприємств варто переглянути оплату праці сільськогосподарських товаровиробників у бік її збільшення. Щодо матеріальних витрат, то тут прослідковується аналогічна ситуація як по підприємствах загалом. Так, зростає частка матеріальних витрат - з 74,4 % у 2010 р. до 79,9 % у 2018 р. У структурі матеріальних витрат найбільш вагомою статтею є корми, яка також має тенденцію до збільшення - з 55,4 до 57,6 % за аналізований період.

Варто зазначити, що корми є матеріальною субстанцією створення тваринницької продукції, тому під час формування собівартості цього виду

продукції вартість кормів посідає домінуюче місце й найбільшою мірою зумовлює рівень конкурентоспроможності на ринку [86, С. 54].

Отже, одним із основних факторів зростання суми матеріальних витрат у структурі собівартості є підвищення ціни на виробничі запаси, які споживаються у сільському господарстві. Перш за все це паливо, корми, мінеральні добрива, засоби захисту рослин і тварин, будівельні матеріали, запасні частини тощо.

У Київській області, як і в Україні в цілому, ціни на сільськогосподарську продукцію характеризуються тенденцією до зростання (рис. 2.7). Це об'єктивне явище пов'язано з інфляційними процесами в економіці, що відображають збільшення вартості практично всіх ресурсів, задіяних для виробництва продукції.

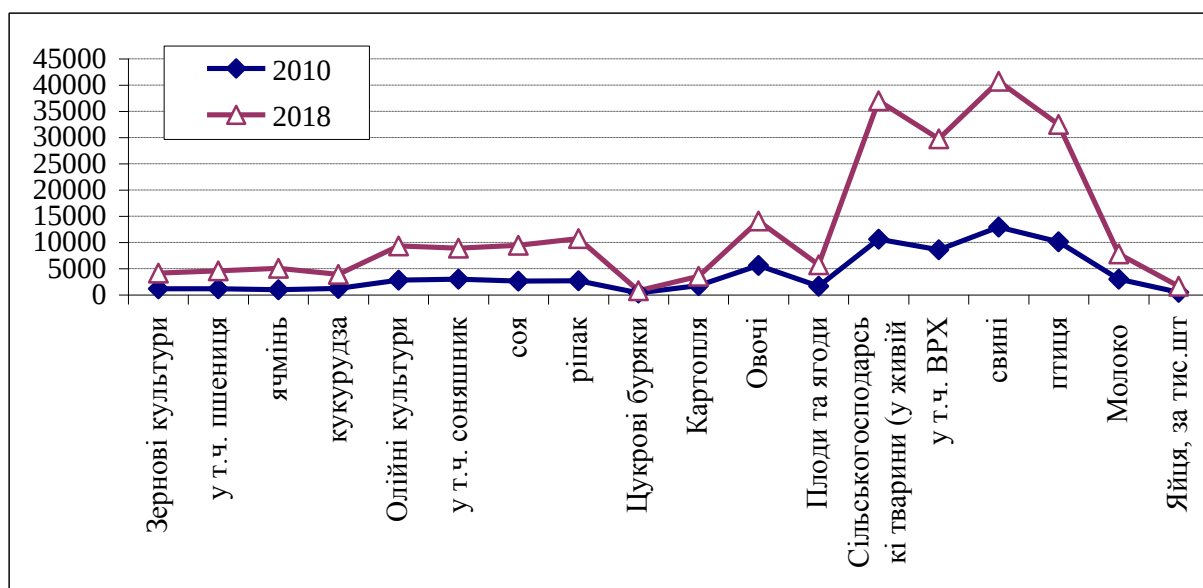

Рис. 2.7 Середні ціни реалізації основних видів сільськогосподарської продукції в підприємствах Київської області, грн/т*

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

За даними табл. 2.34 та рис 2.7 середні ціни реалізації основних видів сільськогосподарської продукції за аналізований період значно підвищилися. Найбільше вони зросли у 2018 р. порівняно з 2010 р. по таких видах продукції, як плоди та ягоди - у 3,5 раза, сої – 3,6, ріпаку – 4,0, соняшнику - 3,0, в цілому по групі зернових культур – 3,5, приросту ВРХ – 3,5 раз, та

яйцях – 3,3 раза. Проте за вісім років середній темп приросту є значно нижчим, ніж наростаючий індекс. Так, по плодах та ягодах темп приросту становив 1,17, по сої – 1,17, по ріпаку – 1,19, по соняшнику – 1,15, по приросту ВРХ – 1,17, та по яйцях – 1,16.

Таблиця 2.34

Ланцюгові індекси цін реалізації основних видів сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами Київської області

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Наростаючий індекс	Середньорічний темп приросту
Зернові культури	1,154	1,125	0,818	1,327	1,647	1,241	1,084	1,111	3,471	1,168
у т.ч. пшениця	1,193	1,128	0,915	1,297	1,511	1,194	1,141	1,209	3,976	1,188
Ячмінь	1,441	1,164	0,907	1,156	1,551	1,092	1,264	1,346	5,064	1,225
Кукурудза	1,069	1,140	0,782	1,354	1,699	1,272	1,045	1,072	3,125	1,153
Олійні культури	1,101	1,145	0,844	1,350	1,878	1,144	1,064	1,019	3,346	1,163
у т.ч. соняшник	1,023	1,185	0,739	1,376	2,080	1,114	1,040	1,015	3,015	1,148
Соя	1,107	1,174	1,002	1,331	1,656	1,178	1,071	0,998	3,614	1,174
Ріпак	1,447	0,944	0,816	1,333	1,845	1,225	1,119	1,057	3,971	1,188
Цукрові буряки	1,135	0,900	1,082	1,229	1,283	1,096	1,219	0,838	1,950	1,087
Картопля	0,971	0,616	1,489	1,083	1,204	1,226	1,228	1,120	1,959	1,088
Овочі	1,032	1,003	1,036	1,166	1,706	0,878	1,291	1,044	2,528	1,123
Плоди та ягоди	1,708	0,604	1,145	1,103	2,294	1,224	1,497	0,641	3,511	1,170
Сільськогосподарські тварини (у живій масі)	1,112	1,134	0,962	1,180	1,341	1,068	1,304	1,308	3,496	1,169
у т.ч. ВРХ	1,331	1,071	0,837	1,266	1,570	1,056	1,316	1,050	3,462	1,168
Свині	1,077	1,134	0,987	1,207	1,335	1,018	1,402	1,135	3,144	1,154
Птиця	1,102	1,127	0,964	1,177	1,312	1,080	1,257	1,278	3,206	1,157
Молоко	1,037	0,906	1,188	1,072	1,266	1,232	1,319	1,055	2,598	1,127
Яйця, за тис.шт	1,155	1,068	1,052	1,176	1,651	0,968	1,051	1,296	3,320	1,162

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

Паритетність економічних відносин в агропромисловому комплексі означає рівність усіх учасників (партнерів) відтворювального процесу на всіх його стадіях, незалежно від форми власності та господарювання. Така рівність допускає, з одного боку, формування єдиної нормативно-правової бази регулювання економічних процесів в аграрній сфері економіки, а з іншого наявність рівних стартових можливостей для всіх товаровиробників у процесі реалізації товарів і послуг, їх адаптації до умов державної, кредитної та податкової політики та кон'юнктури ринку.

При аналізі ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств Київської області важливим є аналіз цін на матеріальні засоби та промислову продукцію, спожиту в сільському господарстві (табл. 2.35, 2.36).

Таблиця 2.35

Ціни на матеріальні засоби та промислову продукцію, спожиті в сільському господарстві Київської області*, грн

	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018
Комбікорми, за ц							
комбікормові суміші для великої рогатої худоби	154,7	270,4	252,3	286,4	305,4	528,8	589,2
комбікормові суміші для свиней	222,2	299,3	378,0	584,6	656,3	920,9	1529,6
комбікормові суміші для птиці	198,8	184,5	301,6	456,6	551,7	517,7	773,2
Нафтопродукти, за тонну							
бензин	6543	9298	14569	17352	18627	22505	27765
дизельне пальне	5803	8271	12942	14917	14904	18909	24057
Природний газ, за тис.куб.м	2359	3829	4632	6540	6866	7479	8993
Добрива мінеральні, за ц							
азотні	158	252	279	376	518	598	713
фосфатні	319	392	454	836	791	730	911
калійні	169	402	316	780	722	797	843
комплексні	299	431	445	868	869	270	1021
Сільськогосподарська техніка (нова), тис. грн. за штуку							
Трактори всіх видів	337,4	458,5	478,2	470,7	759,2	1210,5	1536,1
Плуги	69,4	173,0	167,7	145,6	146,3	250,3	245,9
Культиватори	63,7	150,8	135,0	129,9	199,1	215,4	289,6
Борони	121,9	98,6	143,3	73,3	139,9	301,4	281,7
Сівалки	208,6	282,2	401,8	464,2	387,3	707,8	1141,3
Комбайни зернозбиральні	1406,1	1469,8	1464,7	1685,5	2242,5	3555,5	4658,1
Доїльні установки та апарати	249,4	55,6	1089,1	28,3	410,7	629,1	206,3

Примітка: *розраховано згідно [64, 65, 72].

В останнє десятиріччя ціни на сільськогосподарську продукцію та матеріально-технічні ресурси формуються у вільному режимі.

Аналіз свідчить, що в 2018 р. порівняно з 2010 р. значно зросли ціни на сільськогосподарську техніку, нафтопродукти та мінеральні добрива. Так, вартість тракторів усіх видів збільшилася у 5,5 раза, плугів та культиваторів – у понад 8 разів, сівалок – у 7,2 рази, бензину та дизельного пального у 4,2 і 4,1 відповідно, калійних і комплексних добрив – у 5 та 3,4 раза відповідно. Середньорічний темп приросту за останні вісім років показав найбільше зростання по таких видах матеріальних засобів: плуги та культиватори – 1,30, сівалаки – 1,28, трактори всіх видів – 1,24, бензин та дизельне пальне 1,20, калійні та комплексні добрива – 1,22 і 1,17 відповідно.

Таблиця 2.36

**Ланцюгові індекси цін на матеріальні засоби та промислову продукцію,
спожиті в сільському господарстві Київської області***

Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	Нароста- ючий індекс	Середньо- річний темп приросту
Комбікорми, за ц										
комбікормові суміші для великої рогатої худоби	1,373	1,273	0,907	1,029	1,135	1,066	1,732	1,114	3,809	1,182
комбікормові суміші для свиней	0,977	1,379	1,080	1,170	1,547	1,123	1,403	1,661	6,884	1,273
комбікормові суміші для птиці	1,153	0,805	1,361	1,201	1,514	1,208	0,938	1,494	3,889	1,185
Нафтопродукти, за 1 т										
Бензин	1,356	1,048	1,060	1,478	1,191	1,073	1,208	1,234	4,244	1,198
дизельне пальне	1,387	1,027	1,009	1,552	1,153	0,999	1,269	1,272	4,145	1,195
Природний газ, за тис.куб.м	1,327	1,224	0,992	1,219	1,412	1,050	1,089	1,202	3,813	1,182
Добрива мінеральні, за 1ц										
Азотні	1,529	1,040	1,005	1,105	1,346	1,377	1,155	1,192	4,502	1,207
Фосфатні	1,814	0,678	0,974	1,187	1,843	0,946	0,923	1,247	2,854	1,140
Калійні	2,649	0,900	0,877	0,896	2,468	0,925	1,104	1,058	4,998	1,223
Комплексні	1,453	0,992	0,931	1,109	1,948	1,001	0,311	3,782	3,412	1,166
Сільськогосподарська техніка (нова), за 1шт.										
Трактори всіх видів	1,359	1,043	0,984	1,613	1,594	1,269	1,369	0,886	5,522	1,238
Плуги	2,491	0,969	0,868	1,005	1,710	0,982	1,944	1,254	8,631	1,309
Культиватори	2,369	0,895	0,962	1,533	1,081	1,345	1,525	1,180	8,188	1,301
Борони	0,809	1,453	0,512	1,907	2,155	0,935	1,480	0,714	2,443	1,118
Сівалки	1,353	1,424	1,155	0,834	1,827	1,612	1,394	0,946	7,217	1,280
Комбайни зернозбиральні	1,045	0,997	1,151	1,330	1,585	1,310	1,075	1,209	4,303	1,200

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Аналіз співвідношення цін на окремі види ресурсів і сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах Київської області виявив, що 2018 р. порівняно з 2010 р. вартість ресурсів суттєво зросла, зокрема тракторів – у 5,5, зернозбиральних комбайнів – у 4,3, бензину – у 4,2, дизельного пального – у 4,1 раза тощо. Для придбання трактора у 2010 р. сільськогосподарським підприємствам потрібно було продати пшениці 293,7 т при закупівельній ціні 1149 грн за 1 т, а в 2018 р. – 408,1 т при реалізаційній ціні 4566 грн за тонну.

Аналогічна ситуація і з молоком. У 2010 р. – 112,7 т за закупівельної ціни 2993 грн за 1 т, а в 2018 р. – 239,5 т при реалізаційній ціні 7778 грн за

1 т. Варто зазначити, що серед усієї сукупності використовуваних ресурсів найбільше подорожчали калійні добрива, вартість яких за зазначений період збільшилася майже у 5 разів (табл. 2.37).

Отже, внаслідок цінового диспаритету в сільськогосподарських підприємствах зменшилися обсяги капітальних вкладень і знизилися темпи оновлення матеріально-технічної бази. Це, безперечно, позначається на ефективності виробничої діяльності досліджуваних підприємств.

Особливістю сільського господарства є використання такого ресурсу, як земля, для виробництва продукції рослинництва і тваринництва.

Здійснене групування за площею сільськогосподарських угідь по 536 сільськогосподарських підприємствах Київської області свідчить (табл. 2.38), що до I групи належать 177 підприємств, II – 100, III – 160, IV – 71, V – 8, VI – 10, VII – 10.

Звертаємо увагу на те, що в VII групі найбільша площа сільськогосподарських угідь на 1 господарство – 334 495 га. У даних господарствах частка вартості валової продукції є значною – 3938 млн грн, або 23,4 % по області. Частка продукції тваринництва незначна – 28,5 %, тому основний дохід дані підприємства отримують від реалізації продукції рослинництва.

Таблиця 2.37

Співвідношення цін на окремі види ресурсів і сільськогосподарської продукції*

Види технічних засобів	Оптові ціни за одиницю			Пшениця			Молоко			Велика рогата худоба			Свині		
	2010 рік, грн	2018	збільшення 2018 до 2010, разів	2010 (при закупівельній ціні 1149 крб. за 1т)	2018 р. (при реалізаційній ціні 4566 грн. за 1т)	збільшення, разів	2010 (при закупівельній ціні 2993 крб. за 1т)	2018 р. (при реалізаційній ціні 7778,6 грн. за 1т)	збільшення, разів	2010 (при закупівельній ціні 8602 крб. за 1т)	2018 р. (при реалізаційній ціні 29777 грн. за 1т)	збільшення, разів	2010 (при закупівельній ціні 12951 крб. за 1т)	2018 р. (при реалізаційній ціні 40720 грн. за 1т)	збільшення, разів
Трактори	337432	1863200	5,5	293,7	408,1	1,39	112,7	239,5	2,1	39,2	62,6	1,60	26,1	45,8	1,76
Комбайни зернозбиральні	1406089	6050900	4,3	1223,8	1325,2	1,08	469,8	777,9	1,7	163,5	203,2	1,24	108,6	148,6	1,37
комбикормові суміші для свиней	2222	15296	6,9	1,93	3,3	1,73	0,74	2,0	2,65	0,26	0,5	1,99	0,17	0,4	2,19
комбикормові суміші для великої рогатої худоби	1547	7732	5,0	1,35	1,7	1,26	0,52	1,0	1,92	0,18	0,3	1,44	0,12	0,2	1,59
Бензин	6543	27765	4,24	5,69	6,1	1,07	2,19	3,6	1,63	0,76	0,9	1,23	0,51	0,7	1,35
Дизельне пальне	5803	24057	4,15	5,05	5,3	1,04	1,94	3,1	1,60	0,67	0,8	1,20	0,45	0,6	1,32
Природний газ, за тис.куб.м	2359	8993	3,81	2,05	2,0	0,96	0,79	1,2	1,47	0,27	0,3	1,10	0,18	0,2	1,21
Добрива азотні	1583	7126	4,50	1,38	1,6	1,13	0,53	0,9	1,73	0,18	0,2	1,30	0,12	0,2	1,43
Добрива фосфатні	3190	9105	2,85	2,78	2,0	0,72	1,07	1,2	1,10	0,37	0,3	0,82	0,25	0,2	0,91
Добрива калійні	1686	8426	5,00	1,47	1,8	1,26	0,56	1,1	1,92	0,20	0,3	1,44	0,13	0,2	1,59
Добрива комплексні	2992	10208	3,41	2,60	2,2	0,86	1,00	1,3	1,31	0,35	0,3	0,99	0,23	0,3	1,09

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Таблиця 2.38

**Групування сільськогосподарських підприємств Київської області за
площею сільськогосподарських угідь, 2016 р.***

Показники	Групи господарств площею с.-г. угідь, га							По області
	до 500	501-1000	1001-2000	2001-4000	4001-6000	6001-10000	більше 10000	
Кількість господарств в групі	177	100	160	71	8	10	10	536
Площа с.-г. угідь, га								
Усього	35113	72348	227551	193622	37061	77875	334495	978065
% до усього	3,6	7,4	23,3	19,8	3,8	8,0	34,2	100,0
на 1 господарство	198	723	1422	2727	4633	7788	33450	1825
Вартість валової продукції, млн грн	3901	535	1674	2711	388	673	3938	13820
% до усього	28,2	3,9	12,1	19,6	2,8	4,9	28,5	100,0
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	11110	739	735	1400	1048	864	1177	1413
на 1 грн витрат, грн	0,66	0,46	0,49	0,51	0,50	0,51	0,52	0,54
Частка продукції тваринництва в загальній продукції, %	79,1	17,5	13,6	48,8	24,8	21,1	14,5	40,1
Виручка від реалізації продукції, млн грн	6261	1220	3668	3590	840	1490	7818	24887
% до усього	25,2	4,9	14,7	14,4	3,4	6,0	31,4	100,0
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	17832	1686	1612	1854	2265	1913	2337	2544
на 1 грн витрат, грн	1,06	1,04	1,07	0,67	1,08	1,13	1,02	0,97
Прибуток сг продукції, млн грн	1784	276	826	796	159	331	842	5014
% до усього	35,6	5,5	16,5	15,9	3,2	6,6	16,8	100,0
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	5082	382	363	411	428	425	252	513
на грн витрат, грн	0,30	0,23	0,24	0,15	0,20	0,25	0,11	0,20
Рентабельність сг продукції, %	39,9	29,3	29,1	28,5	23,3	28,5	12,1	25,2
у т.ч. рослинництва	11,2	34,3	33,9	36,1	30,7	38,0	24,5	28,5
Тваринництва	51,1	3,6	-2,0	0,1	3,4	0,3	-34,1	18,1
Припадає виробничих витрат на 1 га с.-г. угідь, грн.	168079	16246	15027	27603	20883	16975	22850	26154
Частка матеріальних витрат, % амортизації, %	80,9	73,0	68,0	74,8	66,3	81,1	67,3	73,0
Оплати праці, %	6,1	4,3	4,9	4,8	7,1	4,7	2,6	4,5
Урожайність, ц/га	5,2	5,5	5,9	5,7	7,2	4,8	6,4	5,8
Зернові усього								
у т.ч. пшениця озима	50,7	55,9	58,3	62,2	64,0	71,6	74,2	65,8
ячмінь ярий	45,3	53,4	52,2	55,2	60,0	58,2	58,9	55,5
Кукурудза	37,5	42,2	47,9	48,5	46,2	47,3	60,9	47,5
Соняшник	66,9	68,3	70,4	73,9	75,1	89,0	85,4	78,9
Соя	24,4	27,4	28,9	26,9	33,5	26,6	28,1	27,9
Ріпак	19,1	20,5	22,2	23,0	25,2	23,8	25,3	23,1
цукрові буряки	28,8	22,7	22,8	26,0	28,8	29,8	27,6	25,9
Продуктивність	526	622	511	515	599	694	678	613
Середньодобовий приріст ВРХ, г								
свиней, г	407	346	496	437	568	577	947	563
надій від 1 корови, кг	439	330	304	448	439	494	525	466
	3570	5965	5729	6623	7561	8108	6752	6498

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

До II групи увійшли господарства, площа сільськогосподарських угідь в яких на 1 підприємство становить 723 га. Ці господарства займаються

переважно виробництвом продукції рослинництва. Вони мають найнижчі виробничі витрати на 1 га с.-г. угідь – 16 246 грн, досить високим тут є показник виручки від реалізації продукції на 1 грн виробничих витрат – 1,04 грн.

Зазначимо, що частка матеріальних витрат у загальній кількості становить 73 %. Проте частка даної групи в загальному прибутку по області є незначною – лише 5,5 %. Це зумовлено низьким рівнем урожайності сільськогосподарських культур та порівняно низькою продуктивністю худоби. Найбільш рентабельною є господарська діяльність підприємств І групи з рівнем рентабельності 39,9 %. Високий рівень рентабельності досягнуто за рахунок реалізації продукції тваринництва – 79,1 %, який у 2016 р. становив 25,2 % у цілому по досліджуваній області. У цій групі площа сільськогосподарських угідь на 1 підприємство становить 198 га, а вартість валової продукції на 1 гривню виробничих витрат – 0,66 грн. Прибуток на 100 га с.-г. угідь досягає 5082 тис. грн, що на 4569 тис. грн більше ніж в середньому по області. Отже, найефективнішою є І група господарств з площею сільськогосподарських угідь до 500 га.

Групування сільськогосподарських підприємств Київської області за землезабезпеченістю на 1 працівника (табл. 2.39) здійснено по 536 господарствах. Дослідження проводили по 7 групах підприємств. Так, до І групи входять 70 господарств, до II – 81, III – 129, IV – 119, V – 84, VI – 35, VII – 18. Найбільший розмір мають господарства III групи – 328 556 га, у т.ч. на одне господарство – 2547 га. У цих господарствах найвищою є виручка від реалізації продукції, проте прибуток дещо нижчий порівняно з підприємствами І групи. Зазначимо, що частка тваринницької продукції становить – 16,5 %, проте вона має досить низький рівень рентабельності лише 7,8 %. Рентабельність продукції рослинництва є низькою – 28,1 %, що нижче ніж у середньому по досліджуваній області на 0,4 в.п. Проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що дана група господарств має низький рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції.

Таблиця 2.39

**Групування сільськогосподарських підприємств Київської області за
землезабезпеченістю на 1 працівника, 2016 р.***

Показники	Групи за землезабезпеченістю 1 працівника, га с-г угідь							По області
	до 5	5,1-20	20,1-40	40,1-60	60,1-100	100,1-200	більше 200	
Кількість господарств в групі	70	81	129	119	84	35	18	536
Площа с.-г. угідь, га								
Усього	17225	95214	328556	243877	189466	72377	31350	978065
на 1 господарство	246	1175	2547	2049	2256	2068	1742	1825
Площа ріллі, га								
Усього	17046	86487	315337	234746	185508	70629	29930	939683
на 1 господарство	244	1068	2444	1973	2208	2018	1663	1753
Припадає с.-г. угідь на 1 середньорічного працівника								
с.-г. угідь	2,2	15,5	29,4	46,7	74,5	127,4	304,4	29,3
ріллі, га	2,2	14,1	28,2	45,0	73,0	124,3	290,6	28,1
Вартість валової продукції, млн грн	4814	1499	3625	1681	1648	403	150	13820
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	27950	1574	1103	689	870	556	480	1413
на 1 працівника, тис. грн	629	245	324	322	648	709	1460	414
Частка продукції тваринництва в загальній продукції, %	83,8	52,5	16,5	5,1	2,1	0,1	0,3	40,1
Виручка від реалізації продукції, млн грн	6065	2504	7621	3990	3453	950	303	24887
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	35213	2630	2320	1636	1822	1312	967	2544
на 1 працівника, тис. грн	792	409	681	765	1358	1672	2943	745
Прибуток с-г продукції, млн грн	1787	-333	1498	838	958	197	70	5014
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	10373	-350	456	343	505	273	224	513
на 1 працівника, тис. грн	233	-54	134	161	377	347	681	150
Рентабельність с-г продукції, %	41,8	-11,8	24,5	26,6	38,4	26,2	30,1	25,2
у т.ч. рослинництва	12,4	28,0	28,1	27,7	38,8	26,2	30,1	28,5
Тваринництва	52,5	-32,3	7,8	3,7	20,5	34,8	11,5	18,1

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Найвищої ефективності виробництва досягли господарства І групи з рівнем рентабельності 41,8 %, що більше ніж у середньому по Київській області на 16,6 в.п. Високий рівень рентабельності ці підприємства отримали в основному від виробництва продукції тваринництва – 52,5 %, частка якої в загальній продукції становить 83,8 %.

Зазначимо, що в даній групі господарств найнижча землезабезпеченість на 1 середньорічного працівника – 2,2 га сільськогосподарських угідь. У середньому по області даний показник складає 29,3 га.

Прибуток на одного працівника становить лише 233 грн, а порівняно з середніми показниками по Київській області цей показник вищий, проте в V–VII групах значно вищий. Отже, проведені дослідження свідчать про те, що землезабезпеченість має прямий вплив на економічну ефективність сільськогосподарського виробництва.

Групування підприємств Київської області за навантаженістю ріллі на 1 трактор виявило істотний вплив даного показника на ефективність виробництва продукції рослинництва (табл. 2.40).

Таблиця 2.40

**Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва
залежно від навантаження ріллі на 1 трактор у с.г. підприємствах
Київської області, 2018 р.***

Показник	Групи підприємств за навантаженням ріллі на 1 трактор, га					У середньому у по області
	до 80	81-120	121-150	151-170	більше 170	
Навантаження на 1 трактор, га ріллі	58	97	129	153	233	103
Кількість підприємств, од.	100	254	104	55	26	539
На 1 га ріллі, грн						
виробничі витрати	12673	13777	10740	8258	9408	12395
валова продукція	6196	7613	6121	4416	5845	6671
дохід (виручка)	14566	19056	15237	12780	13308	16563
Прибуток	2649	5247	5008	4032	4202	4396
Рентабельність рослинництва, %	22,2	38,0	49,0	46,1	46,2	36,1
Урожайність, ц/га						
Зернових	53,2	54,8	53,2	56,5	41,0	54,0
зернових без кукурудзи	51,7	47,8	45,3	42,0	41,7	47,8
пшениці	55,2	50,4	47,9	46,4	50,1	51,0
Кукурудзи	54,5	60,9	63,1	66,4	39,2	59,7
Соняшнику	32,1	24,5	29,8	19,8	20,2	26,9
Сої	14,9	18,2	16,6	16,5	13,6	16,8
цукрових буряків	536	556	544	667	X	554
Рентабельність, %						
Зернових	10,7	35,1	38,3	46,7	41,0	29,8
зернових без кукурудзи	23,6	21,1	37,7	20,3	29,5	24,4
пшениці	21,8	19,7	35,0	16,1	28,3	22,3
Кукурудзи	2,1	42,6	38,7	56,1	64,2	33,0
Соняшнику	66,1	65,1	78,5	53,7	56,3	66,9
Сої	7,6	47,8	49,1	28,8	59,4	37,9
цукрових буряків	81,5	16,8	20,6	87,8	x	27,5

Примітка: *розраховано згідно даних [64, 65, 72].

Так, максимальну рентабельність 49% мають підприємства третьої групи, в яких навантаження ріллі на трактор у середньому становить 129 га. У підприємствах четвертої та п'ятої груп, які мають навантаження ріллі на 1 трактор в діапазоні від 151–170 га та більше забезпечується рентабельність виробництва на рівні 46,1 і 46,2% відповідно. Отже, результати групування дають змогу зробити висновок про те, що зі збільшенням навантаження ріллі на 1 трактор зростає ефективність виробничої діяльності.

Таблиця 2.41

Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва залежно від енергооснащеності в сільськогосподарських підприємствах Київської області, 2015 р.*

Показник	Групи підприємств із забезпеченістю енергетичними потужностями в розрахунку на 100 га ріллі, кВт					У середньому по області
	до 100	101-200	201-300	301-500	більше 500	
Енергетичних потужностей на 100 га в середньому по групі, кВт.	79	180	248	413	909	267
Кількість підприємств, од	25	129	194	151	40	539
На 1 га ріллі, грн						
виробничі витрати	3833	10936	11653	15020	10932	12395
валова продукція	1843	6134	5904	8283	6411	6671
дохід (виручка)	8686	15841	16639	17982	14296	16563
прибуток	4128	5025	4549	3907	4557	4396
Рентабельність рослинництва, %	90,6	46,5	37,6	27,8	46,8	36,1
Урожайність, ц/га						
зернових	33,2	56,5	53,4	54,8	49,3	54,0
зернових без кукурудзи	34,3	47,1	47,1	49,8	48,2	47,8
пшениці	44,8	50,5	48,8	53,7	52,5	51,0
кукурудзи	30,8	64,8	59,5	59,0	51,0	59,7
соняшнику	9,5	28,0	24,7	30,6	26,9	26,9
сої	18,3	15,7	18,1	16,3	14,4	16,8
цукрових буряків	х	561	500	562	561	554
Рентабельність, %						
зернових	99,8	37,4	25,4	26,8	41,7	29,8
зернових без кукурудзи	43,2	33,7	22,3	19,2	46,9	24,4
пшениці	42,5	31,4	20,5	17,3	51,6	22,3
кукурудзи	127,5	39,5	27,2	31,4	35,9	33,0
соняшнику	42,7	71,2	64,1	68,5	71,5	66,9
сої	58,9	53,5	42,2	22,4	60,5	37,9
цукрових буряків	х	17,7	25,3	38,5	269,9	27,5

Примітка: *розраховано згідно даних [64, 65, 72].

Групування сільськогосподарських підприємств Київської області за забезпеченістю енергетичними потужностями в розрахунку на 100 га ріллі виявило помітний вплив даного показника на ефективність виробництва продукції рослинництва (табл. 2.41).

Вважаємо, що сільськогосподарські підприємства за показниками енергооснащеності в діапазоні від 101 до 200 кВт та ті, що мають більше 500 кВт на 100 га ріллі, оптимально використовують енергетичні ресурси. Так, у підприємствах другої групи рівень рентабельності продукції рослинництва становить 46,5 %, а прибуток з 1 га ріллі – 5025 грн. Практично аналогічна ситуація прослідковується в підприємствах п'ятої групи, де рівень рентабельності був 46,8 %, а прибуток на 1 га ріллі – 4557 грн.

Наслідком неефективного використання виробничих потужностей є діяльність сільськогосподарських підприємств, які увійшли до третьої та четвертої груп. Так, у підприємствах четвертої групи із середньою потужністю 413 кВт на 100 га ріллі ефективність виробничої діяльності є найнижчою, адже прибуток на 1 га ріллі становить лише 3907 грн, а рівень рентабельності відповідно – 27,8 %.

Групування господарств за витратами на 1 га сільськогосподарських угідь свідчить (табл. 2.42), що до I групи увійшло 85 господарств, до II – 45, до III – 65, до IV – 139, до V – 77, VI – 78, VII – 47. Дослідження проводили по 536 господарствах.

Найвищими є виробничі витрати на 1 га сільськогосподарських угідь у VII групі господарств – 215 229 грн. Як наслідок, підприємства цієї групи отримали збиток, рівень збитковості в даній групі – 16,9 %.

Аналіз свідчить, що досліджувані 47 господарств займаються в основному виробництвом продукції тваринництва, частка якої в загальній продукції становить – 78,0 %. Частка матеріальних витрат у цій групі сільськогосподарських підприємств досить висока – 81,1 %.

Таблиця 2.42

**Групування сільськогосподарських підприємств Київської області
за виробничими витратами на 1 гектар сільськогосподарських угідь,
2015 р.***

Показники	Групи господарств за витратами на 1 га с.-г. угідь, грн							По області
	до 8000	8000,1-10000	10000,1-12000	12000,1-16000	16000,1-20000	20000,1-40000	більше 40000	
Кількість господарств в групі	85	45	65	139	77	78	47	536
Площа с.-г. угідь, га								
Усього	46703	80718	88743	282189	155858	299494	24360	978065
на 1 господарство	549	1794	1365	2030	2024	3840	518	1825
Вартість валової продукції, млн грн	1880	426	533	1956	1376	4046	3604	13820
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	4025	528	600	693	883	1351	14793	1413
на 1 грн витрат, грн	0,51	0,57	0,55	0,49	0,49	0,50	0,69	0,54
Частка продукції тваринництва в загальній продукції, %	93,2	3,1	3,0	6,7	11,5	16,3	78,0	40,1
Виручка від реалізації продукції, млн грн	4407	1019	1321	4521	3135	7811	2673	24887
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	9436	1263	1489	1602	2011	2608	10973	2544
на 1 грн витрат, грн	1,19	1,37	1,36	1,13	1,12	0,96	0,51	0,97
Прибуток сг продукції, млн грн	1776	242	390	906	734	1510	-543	5014
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	3802	300	440	321	471	504	-2231	513
на грн витрат, грн	0,48	0,33	0,40	0,23	0,26	0,19	-0,10	0,20
Рентабельність с.-г. продукції, %	67,5	31,1	41,9	25,1	30,6	24,0	-16,9	25,2
у т.ч. рослинництва	39,6	32,8	45,1	27,1	34,4	27,9	6,6	28,5
тваринництва	69,8	-25,2	-28,8	-5,9	1,5	7,5	-29,5	18,1
Припадає виробничих витрат на 1 га с.-г. угідь, грн	4320	9211	10951	14220	17988	27029	215229	26154
Частка матеріальних витрат, %	83,4	70,5	66,9	67,4	69,6	68,0	81,1	73,0
амортизації, %	6,1	4,2	3,1	4,7	5,2	3,2	5,2	4,5
Оплати праці, %	3,7	7,6	6,4	6,4	6,6	6,0	5,9	5,8
Урожайність, ц/га								
Зернові усього	35,0	48,5	54,7	60,3	68,5	77,8	79,0	65,8
у т.ч. пшениця озима	36,7	46,9	48,1	53,0	59,8	63,4	60,9	55,5
ячмінь ярий	32,3	40,3	45,1	44,5	50,5	53,4	59,2	47,5
кукурудза	41,5	53,7	64,7	72,2	82,9	91,1	93,3	78,9
Соняшник	18,5	19,8	26,6	26,2	33,4	33,4	34,6	27,9
Соя	13,06	19,95	21,83	22,41	25,59	25,44	25,35	23,14
Ріпак	13,6	19,4	22,1	24,5	28,0	27,4	29,1	25,9
Цукрові буряки		427	435	502	546	643		613
Продуктивність								
Середньодобовий приріст ВРХ, г	250	574	481	528	569	608	432	563
свиней, г	245	800	93	284	332	394	524	466
Удій від 1 корови, кг	2077	4549	3570	5534	5960	7286	6245	6498

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Найнижчі виробничі витрати мають господарства І групи – 4320 грн на 1 га сільськогосподарських угідь. Низькі виробничі витрати дають змогу цим господарствам забезпечити високі показники економічної ефективності

виробництва. Так, виручка від реалізації продукції на 1 грн витрат становить 1,19 грн, прибуток на 1 грн витрат – 0,48 грн. Як наслідок, рівень рентабельності є найвищим, порівняно з іншими групами підприємств – 67,5 %, що значно більше ніж у середньому по області, а саме на 42,3 в.п. Отже, зменшення виробничих витрат дає змогу сільськогосподарським підприємствам забезпечити високі показники економічної ефективності виробництва продукції.

Таким чином, здійснена організаційно-економічна характеристика умов господарювання засвідчує, що в цілому їх можна вважати сприятливими для успішної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області. Проте в процесі дослідження виявлено низку причин, що впливають на ефективність господарювання.

У межах комплексного дослідження стану і тенденцій розвитку ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств Київської області встановлено, що кількість технічних засобів за період 2010–2016 рр. різко зменшується і по окремих видах ледве сягає половини технологічної потреби. Аналіз наявності та розподілу за потужністю тракторів в сільськогосподарських підприємствах Київської області на кінець року встановив, що поряд зі зменшенням кількості тракторів середня їх потужність зростає. Так, у 2010 р. середня потужність трактора становила 84,8 кВт, а в 2016 р – 96,9 кВт.

Через фізичне знищення та фізичні несправності в сільськогосподарських підприємствах Київської області щорічно не використовується значна частина наявної техніки. У досліджуваних підприємствах щорічно зростає навантаження майже на всю сільськогосподарську техніку. Так, якщо в 2010 р. на 10 000 га ріллі припадало 98 фізичних тракторів, у 2015 р. – 93 од., то в 2016 р. цей показник становив 98 тракторів. З розрахунку на 10 000 га посівної площі зернових культур 38 од. у 2010 р. і 60 у 2016 р. та 125 і 68 од. кукурудзозбиральних комбайнів відповідно. Аналогічна ситуація спостерігається з

картоплезбиральними комбайнами та бурякозбиральними машинами. Модернізація тракторного парку сільськогосподарських підприємств Київської області здійснюється повільними темпами, адже для оптимального формування й оновлення машинно-тракторного парку потрібно щорічно закуповувати 10–12 % машин до наявної кількості, а з урахуванням переходу на інноваційно-інвестиційні моделі розвитку агропромислового комплексу – до 20 %. Аналіз свідчить, що частка надходження нової техніки до наявного парку тракторів у 2013 р. становила лише 5,0 %. Проте слід відзначити позитивну тенденцію, а саме: надходження нової техніки превалює над її списанням; у 2013 р. було списано тракторів тільки – 2,3 %.

В результаті проведених досліджень становлено, що серед придбаної іноземної техніки аграрії надавали перевагу новій – 90,2 %, відсоток вживаної – 10,8 %. До того ж вартість придбаної нової іноземної техніки збільшилася за досліджуваний період в 3,3 раза. Отже, вітчизняне сільськогосподарське машинобудування в сьогоднішніх реаліях ще не в змозі задовольнити потреби аграрної галузі в сучасній, високотехнологічній, якісній та головне конкурентоспроможній техніці. Аналіз придбання техніки сільськогосподарськими підприємствами Київської області показав аналогічну ситуацію, що склалася в сільськогосподарських підприємствах України. Зміна попиту на сільськогосподарську техніку суттєво вплинула на структуру ринку, що й призвело до інтенсивного ввезення нової сільськогосподарської техніки. Так, у 2016 р. 68,8 % експлуатаційного парку машин складала нова іноземна техніка та 7,3 % – вживана, до того ж вартість вартість придбаної нової іноземної техніки збільшилась за досліджуваний період в 3,2, а вживаної – в 4,6 раза.

РОЗДІЛ 3

ЗМІЦНЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Стратегічні засади зміцнення ресурсно-технічного потенціалу інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств

Конкуренція між підприємствами різних галузей національного господарства в умовах обмеженості ресурсів першочерговим завданням передбачає їх ефективне використання для забезпечення стабільного й ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств у довгостроковій перспективі.

У “Стратегічних напрямках розвитку сільського господарства України на період до 2020 року зазначається, що одним із ключових напрямів техніко-технологічних та організаційно-економічних перетворень, є техніко-технологічна модернізація агропромислового виробництва шляхом залучення інвестицій з інших галузей національної економіки й прямих іноземних інвестицій, удосконалення форм, напрямів, розмірів і важелів державної підтримки відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства” [92].

Досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства та забезпечення ефективності його діяльності у довгостроковому періоді можливе за умови збалансованого використання ресурсно-технічного потенціалу, насамперед у виробничій діяльності господарюючого суб’єкта. Забезпечити виконання місії та реалізації основних стратегій підприємства можливо за умови відповідності ресурсно-технічного потенціалу потребам внутрішнього і зовнішнього середовищ господарювання.

Основні вимоги, які потрібно враховувати господарюючим суб’єктам під час розробки стратегій ресурсно-технічного забезпечення, передбачають: зниження потреби в ресурсах за рахунок підвищення рівня їх використання;

підвищення якості ресурсів; оптимізація витрат часу та коштів на розробку та реалізацію стратегій.

За ринкових умов підприємства самі несуть відповідальність за необхідний перелік необхідних для економічного розвитку ресурсів, їх кількість та якість. Згідно з цим суб'єкт визначає поточні та перспективні потреби в ресурсах, а також передбачає необхідні організаційно-економічні заходи щодо їх забезпечення для ефективної виробничо-фінансової діяльності на інноваційних засадах.

Формування стратегії ресурсно-технічного забезпечення розвитку підприємств має здійснюватися з урахуванням таких принципів стратегічного планування: комплексності (взаємної адаптації цілей за конкретними напрямками) та ефективності формування, виробництва, розподілу й використання обмежених наявних ресурсів; реальності в реалізації стратегічного плану підприємства, відкритості самого процесу стратегічного планування для всіх стейкхолдерів; збалансованості соціальних екологічних та економічних складових регіональної системи; узгодженості планування з регіональними і державними тенденціями економічного розвитку; концентрації всіх зусиль на найбільш перспективних напрямках розвитку.

Завдання, які мають бути вирішені у процесі розробки ресурсно-технічної стратегії, мають бути такими: формування структурної схеми стратегії, що визначатиме спрямованість та хід проектування розвитку регіону; дослідження закономірностей і прогнозування напрямів розвитку потенціалів досліджуваних підприємств у межах спроектованої схеми стратегії; встановлення проблеми та формування цілей розвитку регіону у взаємозв'язку з їхнім ресурсним забезпеченням; опис проблем і формулювання цілей ресурсно-технічного забезпечення, оцінка їх відносної важливості; проектування сценаріїв розвитку регіональної системи та її ресурсно-технічного забезпечення [93, С.188].

Процедуру стратегічного планування, яка використовується на національному, регіональному та локальному рівнях за відповідної адаптації можна застосовувати до формування стратегії ресурсно-технічного забезпечення розвитку конкретного підприємства.

Основою Стратегії ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності аграрних підприємств має стати встановлення організаційно-економічних, правових засад формування та функціонування з врахуванням вимог ринкової економіки, забезпечення сприятливих економічних умов для виробництва, використання та обслуговування машин, обладнання й устаткування аграрних підприємств, встановлення шляхів державної підтримки відтворення платоспроможності споживачів технічних засобів та розвитку їх матеріально-технічної бази [94, С.107].

Проте в Україні поки що не створено надійної системи ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств.

На цьому наголошують також М. Могилова, Т. Сокольська, В. Шебанін та інші автори, які досліджували дані питання.

Галузь сільськогосподарського вітчизняного машинобудування розвивається досить повільно, при цьому маючи всі ознаки стагнації та депресії. Інвестиційна привабливість її для потенційних інвесторів невисока. Вітчизняні виробники мобілізуючи резерви, доклали значних зусиль для модернізації існуючої техніки та створення й освоєння виробництва нової. Згідно дослідження, до реформування економіки в державі виготовлялося менше 29 % номенклатури необхідної техніки для механізації виробництва. При цьому вітчизняне сільське господарство придбавало щороку 50–54 тис. тракторів, 8–9,5 тис. зернозбиральних, 1,9–2,1 тис. бурякозбиральних, 3,5–4 тис. кормокомбайнів, десятки тисяч одиниць сільськогосподарської техніки. Нині ситуація дещо змінилася: модернізовано та впроваджено у виробництво понад 600 найменувань технічних засобів, що раніше в Україні не виготовлялися [97, С. 127].

Отже, через недостатню забезпеченість агровиробників матеріально-технічними ресурсами виникає об'єктивна необхідність обґрунтування стратегії ресурсно-технічного забезпечення інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств, яка вимагає: визначення їх потреб у виробничих ресурсах, розробку шляхів оптимального і раціонального використання цих ресурсів та реалізацію обраної стратегії.

Алгоритм розробки стратегії ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств включає кілька взаємопов'язаних етапів (рис. 3.1).

В узагальненому вигляді їх зміст передбачає наступне: комплексне дослідження та аналіз діяльності підприємств; визначення головної мети діяльності підприємств щодо ресурсно-технічного забезпечення; вибір стратегії розвитку інноваційно орієнтованих підприємств, що передбачає діагностику рівня їх ресурсно-технічного забезпечення; розробка альтернативних варіантів управління ресурсно-технічним забезпеченням підприємств, а також визначення пріоритетів, цілей і завдань стратегії ресурсно-технічного забезпечення, що взаємопов'язані з загальною стратегією розвитку підприємств; процес формування стратегічного плану діяльності підприємств, щодо оптимального використання виробничих ресурсів; розробка цільових програм удосконалення й розвитку ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності підприємств, вибір методів, критеріїв та індикаторів оцінки оптимальності й ефективності ресурсно-технічного забезпечення; розроблення конкретних завдань та планів з реалізації стратегії на середньостроковий період та сценаріїв майбутнього стану системи ресурсно-технічного забезпечення, виділення й обґрунтування основних пріоритетів розвитку підприємств; проведення моніторингу результатів ресурсно-технічного забезпечення, на підставі яких можна коригувати стратегію.

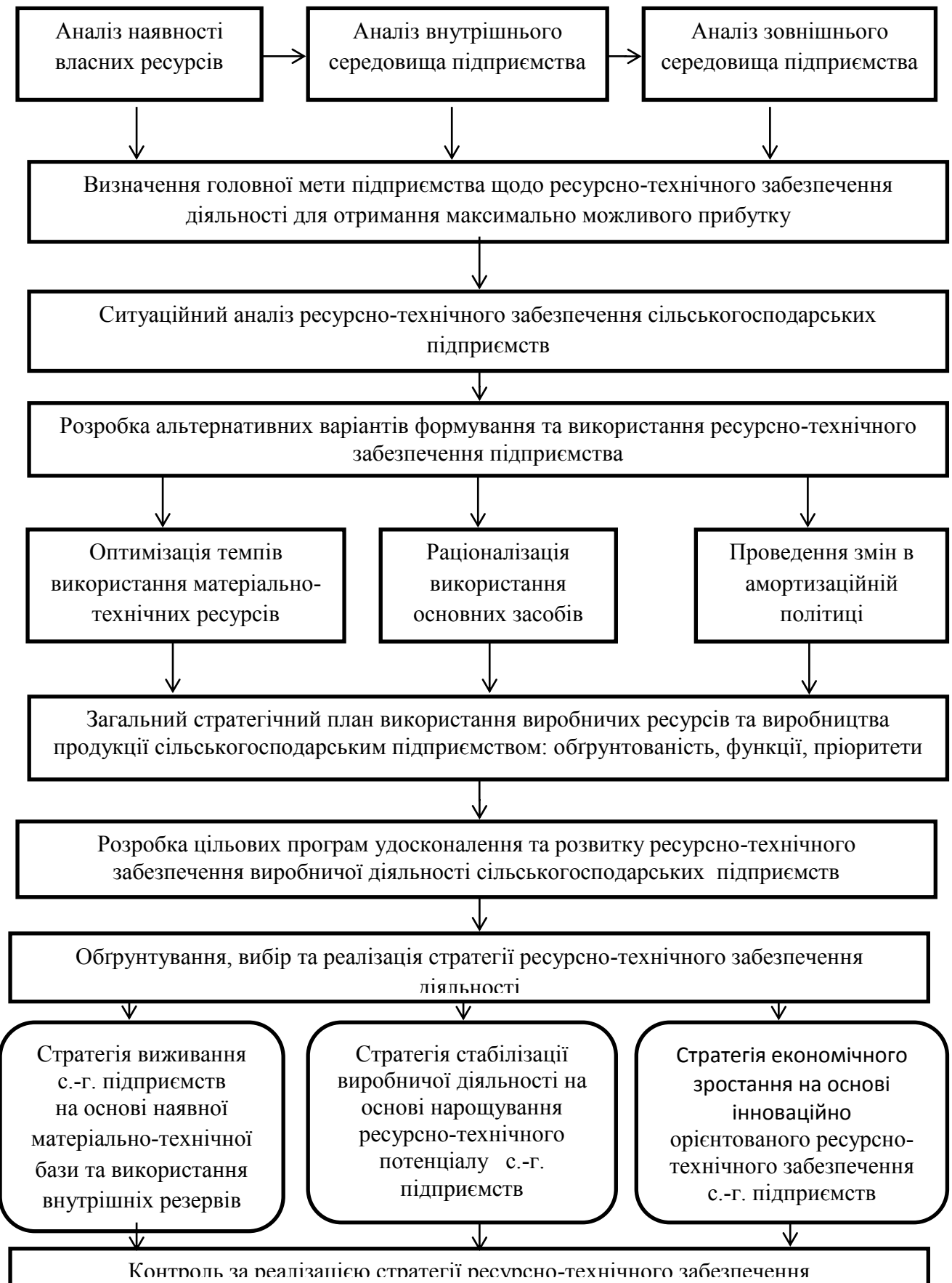

Рис. 3.1 Алгоритм розробки стратегії ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств*.

Примітка: *власні дослідження.

Для оцінки результативності ресурсно-технічного забезпечення, використання ресурсів та ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств по районах Київської області нами було застосовано інтегральні регіональні індекси.

Аналіз інтегральних індексів дає змогу проаналізувати ефективність господарювання сільськогосподарських підприємств та провести порівняльне оцінювання районів за забезпеченістю ресурсами, ефективністю їх використання й ефективністю виробничої діяльності підприємств в цілому (дод. Л – М).

Аналіз інтегральних показників (рис. 3.2) дає змогу проаналізувати забезпеченість виробничо-технічними ресурсами та рівень їх використання сільськогосподарськими підприємствами Київської області. Дослідженнями встановлено, що найбільш забезпечені цими ресурсами Володарський – 0,513, Броварський – 0,444, Баришівський – 0,394, Бородянський – 0,369, Яготинський – 0,369, Миронівський – 0,52 райони. Варто відмітити, що сільськогосподарські підприємства деяких районів мають досить низький рівень забезпеченості матеріально-технічними ресурсами, зокрема, Обухівський – 0,240, Білоцерківський – 0,230, Фастівський – 0,174 та Поліський – 0,118.

Результати рейтингової оцінки свідчать, що сільськогосподарські підприємства Васильківського, Володарського, Макарівського, Переяслав-Хмельницького та Бориспільського районів мають високий інтегральний індекс ефективності використання матеріально-технічних ресурсів. Проте, зазначимо, що в досліджуваній області є досить багато господарюючих аграрних суб'єктів, які поряд з високим технічним потенціалом мають низький рівень ефективності використання ресурсів, зокрема це сільськогосподарські підприємства Обухівського, Бородянського, Іванківського та Таращанського районів.

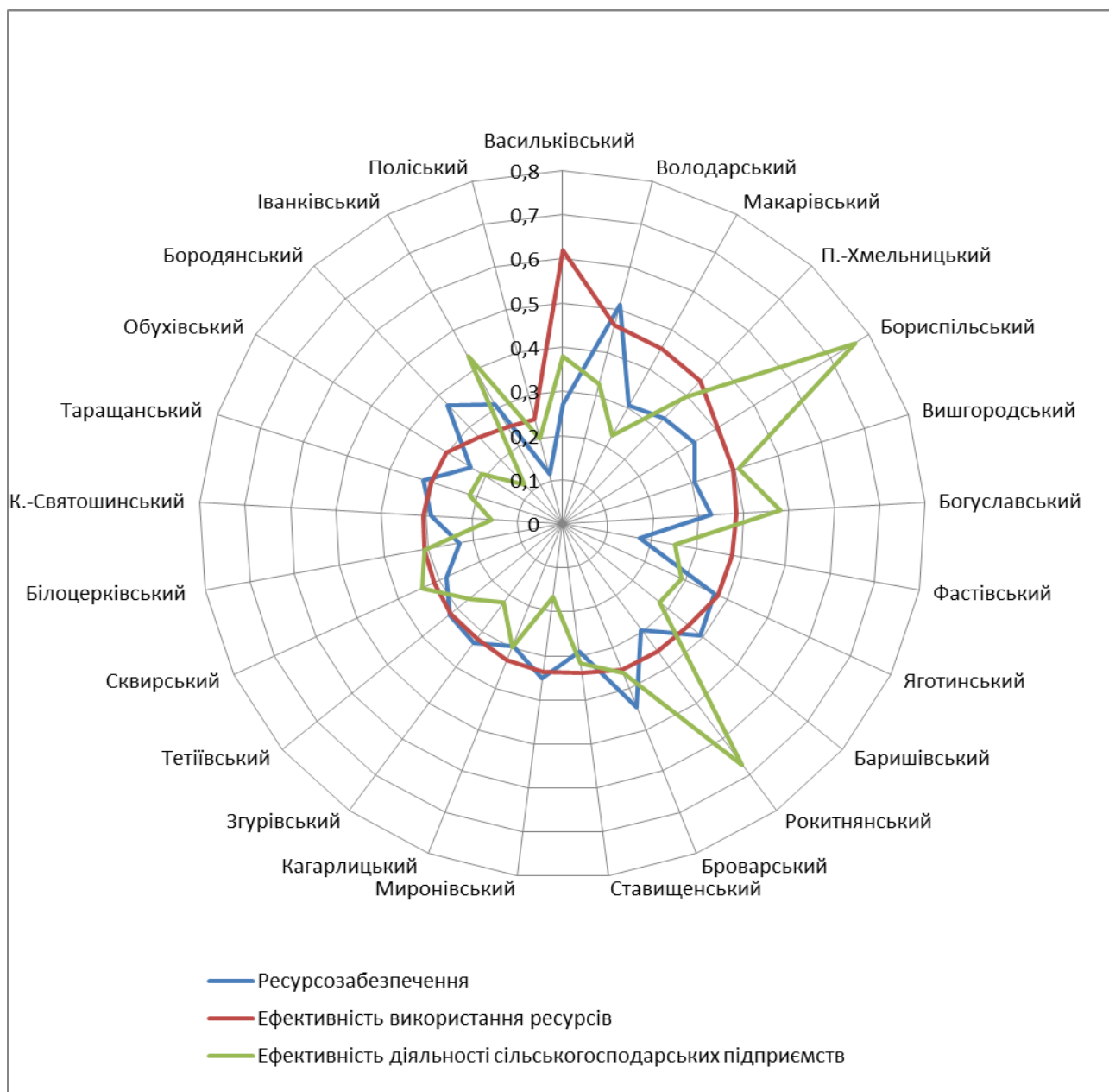

Рис. 3.2 Рейтингова оцінка ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області*

Примітка: *розраховано згідно даних [64, 65, 72].

Отже, для розробки ресурсної стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств Київської області важливим етапом є проведення рейтингової оцінки забезпеченості та ефективного використання наявних ресурсів та в цілому ефективності діяльності аграрних підприємств. Вважаємо, що важливим фактором, який визначає напрями розвитку діяльності підприємств, є розробка конкретних планів з реалізації стратегії

ресурсного забезпечення та пошук нових раціональних шляхів їх використання маючи на меті підвищення ефективності діяльності й отримання максимально можливого прибутку.

Світовий досвід останнього десятиліття дає достатньо багато прикладів створення і функціонування кластерів у різних сегментах регіональної економіки. Їх об'єднує головне – через синергетичні ефекти підвищується продуктивність як у кластері, так і в суміжних секторах економіки. Аналіз показує, що райони з ефективно функціонуючими кластерами мають вищі показники в динаміці розвитку, а кластеризація – один із найперспективніших напрямів їх економічного розвитку [98, С. 75].

Кластерні системи характеризуються наявністю великого підприємства – лідера, яке визначає тривалу в часі господарську, інноваційну та інші стратегії усієї системи; територіальної локалізації основної маси господарств – учасників кластерної системи; стійкістю господарських зв'язків суб'єктів; довготривалої координацією взаємодій учасників системи у межах її виробничих програм, інноваційних процесів; основних систем управління контролем якості та ін. [100, С. 329].

Як свідчить світовий досвід, розвинуті країни в основному орієнтуються на стратегію розвитку кластерів, тому що вона є найбільш ефективною і, як результат забезпечує розширене відтворення та суттєве економічне зростання як окремих підприємств, так і цілих регіонів.

Звідси, від правильного вибору форми кластерних структур залежить ефективність їх функціонування, формування сприятливого середовища для розвитку підприємництва й подальшої еволюції інтегрованих структур.

За даними аналізу ресурсного забезпечення, ефективності його використання та результативності діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області вибрано алгоритм, який мінімізує показник якості, що визначається як сума квадратів відстаней всіх крапок, що входять в кластерну область, до центра кластера.

Якість роботи алгоритмів, побудованих на обчисленні K внутрішньогрупових середніх, залежить від низки факторів: кількості вибраних центрів кластерів, від вибору вихідних центрів кластерів, від послідовності вибору варіантів, від геометричних особливостей даних. Проте для цього алгоритму загальне доведення збіжності не відоме, отримання бажаних результатів можна очікувати лише в тому разі, якщо вихідні дані формують певні групи, що розташовані одна від одної на великій відстані.

Здебільшого практичне застосування даного алгоритму потребує розгляду великого масиву інформації, яка пов'язана з вибором оптимального параметра K і вихідного розташування центрів кластерів. У результаті застосування алгоритму K внутрішньогрупових середніх проведено кластеризацію 25 районів Київської області та визначено 3 кластери. Так, до кластера 1 увійшли Баришівський, Бородянський, Броварський, Володарський, Згурівський, Києво-Святошинський, Макарівський, Миронівський, Таращанський, Тетіївський та Яготинський райони, до кластера 2 – Білоцерківський, Кагарлицький, Обухівський, Поліський, Сквирський, Ставищенський та Фастівський, до кластера 3 – Богуславський, Рокитнянський, Вишгородський, Васильківський, Іванківський, Переяслов-Хмельницький та Бориспільський. Вихідні дані для побудови кластерів наведено в дод. П. Показники сформованих кластерів сільськогосподарських підприємств за ресурсно-технічним забезпеченням виробничої діяльності наведено в табл. 3.1.

Варто наголосити, що при формуванні кластерів мають бути забезпечені економічні інтереси всіх його учасників, нарощуватись та раціонально використовуватись їхній потенціал. Крім того, формування кластерів передбачає отримання більшого прибутку у складі об'єднання порівняно з результатами самостійно функціонуючих підприємств, що інтегруються [103].

Таблиця 3.1

**Результати кластерного аналізу сільськогосподарських підприємств
Київської області***

Район	P1	P2	P3	Відстань
Баришівський	0,3944	0,3592	0,2780	0,0492
Бородянський	0,3695	0,2696	0,1210	0,1439
Броварський	0,4439	0,3542	0,3627	0,1465
Володарський	0,5126	0,4642	0,3284	0,2058
Згурівський	0,3308	0,3208	0,2191	0,0503
К.-Святошинський	0,2956	0,3058	0,1558	0,1178
Макарівський	0,3046	0,4524	0,2293	0,1181
Миронівський	0,3520	0,3372	0,1666	0,0751
Таращанський	0,3231	0,3039	0,2144	0,0682
Тетіївський	0,3217	0,3204	0,2642	0,0591
Яготинський	0,3693	0,3786	0,2914	0,0590
Усього кластер 1	0,3652	0,3515	0,2392	0,0994
Білоцерківський	0,2297	0,3103	0,3096	0,0350
Кагарлицький	0,2904	0,3296	0,2995	0,0641
Обухівський	0,2403	0,3025	0,2097	0,0678
Поліський	0,1181	0,2448	0,1988	0,1554
Сквирський	0,2833	0,3125	0,3422	0,0841
Ставищенський	0,2908	0,3394	0,3171	0,0752
Фастівський	0,1742	0,3808	0,2509	0,0897
Усього кластер 2	0,2324	0,3171	0,2754	0,0816
Богуславський	0,3266	0,3855	0,4806	0,0362
Бориспільський	0,3445	0,4048	0,7620	0,2596
Васильківський	0,2717	0,6195	0,3799	0,2486
Вишгородський	0,3067	0,3960	0,4077	0,0978
Іванківський	0,3104	0,2506	0,4322	0,1734
П.-Хмельницький	0,3281	0,4443	0,3961	0,1154
Рокитнянський	0,2945	0,3569	0,6733	0,1773
Усього кластер 3	0,3118	0,4082	0,5045	0,1583

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

За даними аналізу сільськогосподарських підприємств Київського регіону щодо забезпеченості ресурсами, ефективності їх використання та результативності виробничої діяльності запропоновано відповідні стратегії ресурсно-технічного забезпечення для господарюючих суб'єктів кожного з досліджуваних районів Київської області (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Стратегії ресурсно-технічного забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств за районами Київської області*

Група районів	Стратегія
І. Баришівський Бородянський Броварський Володарський Згурівський К.-Святошинський Макарівський Миронівський Таращанський Тетіївський Яготинський	Стратегія виживання на основі існуючої матеріально-технічної бази та використання внутрішніх резервів с.-г. підприємств: - пошук резервів для забезпечення стабільного функціонування підприємства; - обґрунтування раціонального використання матеріально-технічних ресурсів з урахуванням змін у їхній структурі; - підвищення технічної готовності техніки та зменшення витрат на її експлуатацію; - модернізація та диверсифікація виробничої діяльності
ІІ. Білоцерківський Кагарлицький Обухівський Поліський Сквирський Ставищенський Фастівський	Стратегія стабілізації виробничої діяльності на основі нарощування ресурсно-технічного потенціалу с.-г. підприємств: - визначення потреби підприємства в ресурсах для формування, підтримки та розвитку діяльності окремих функціональних підсистем господарства; - розрахунок допустимих ресурсних обмежень і створення прогресивних норм витрат різних типів ресурсів; - раціоналізація експлуатації основних засобів та удосконалення амортизаційної політики; - обґрунтування перспективних потреб підприємства в ресурсах всіх видів
ІІІ. Богуславський Бориспільський Васильківський Вишгородський Іванківський П.-Хмельницький Рокитнянський	Стратегія економічного зростання на основі інноваційно орієнтованого ресурсно-технічного забезпечення с.-г. підприємств: - прогноз та аналіз тенденцій впровадження результатів досліджень відносно нових технологій та виробничих процесів; - інвестування в основний капітал для створення нових потужностей, модернізації виробництва та придбання устаткування, інструментів і приладів; - збільшення оборотного капіталу в результаті впровадження інноваційних розробок; - інвестиції, пов'язані з логістикою системи реалізації ресурсно-технічної стратегії підприємства: маркетингу, систем управління та ін.

Примітка: *розроблено авторами.

Найбільш складним елементом процесу розробки ресурсної стратегії підприємства є визначення обсягу відповідних ресурсів, необхідних для реалізації стратегії розвитку підприємства відповідно до динамічних змін навколишнього середовища.

У процесі дослідження встановлено, що найбільш ефективно використовують виробничі ресурси та забезпечують високу ефективність процесу господарювання сільськогосподарські підприємства адміністративних районів столичного регіону, які увійшли до третьої групи господарюючих суб'єктів. Тому в перспективі для них економічно доцільно застосовувати «Стратегію економічного зростання на основі інноваційно орієнтованого ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств».

Відповідно для сільськогосподарських підприємств, які увійшли до другої групи доцільно застосовувати «Стратегію стабілізації виробничої діяльності на основі нарощування ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств».

«Стратегія виживання на основі існуючої матеріально-технічної бази та використання внутрішніх резервів» рекомендована для сільськогосподарських підприємств, що увійшли до першої групи і передбачає, насамперед, пошук резервів для забезпечення стабільного функціонування підприємства й обґрунтування раціонального використання матеріально-технічних ресурсів з урахуванням змін у виробничій структурі.

Запропоновані нами стратегії ресурсно-технічного забезпечення економічного розвитку інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств дадуть можливість знизити матеріаломісткість продукції, підвищити ресурсовіддачу, збільшити вихід готової продукції, зменшити втрати тощо. Як результат, це дозволить не лише підвищити ефективність використання матеріально-технічних ресурсів, а й забезпечити результативність їх виробничої діяльності.

Отже, процес формування ресурсної стратегії підприємства вимагає дієвого механізму управління ресурсним потенціалом та системного підходу до його впровадження.

3.2. Техніко-технологічне забезпечення ефективної виробничої діяльності інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що інноваційний потенціал являє собою: наявність і збалансованість ресурсів, рівень розвитку яких достатній для здійснення їх ефективної інноваційної діяльності; певну характеристику здатності економічної системи до зміни, покращення, прогресу в основі якого лежать трансформації існуючих ресурсів у новий більш якісний стан; виступає підсистемою соціально-економічного потенціалу регіону, при цьому всі частини загального потенціалу взаємопов'язані; включає організаційний та інституціональний механізми, що забезпечують інноваційну діяльність; містить невикористані, передбачувані (приховані) можливості ресурсів, які можуть бути задіяні для реалізації інноваційної стратегії [105–109].

На сучасному етапі розвитку економіки впровадження нових технологій як у сільськогосподарському виробництві, так і в переробній галузі є нагальною необхідністю. Адже збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції дає змогу для подальшого розвитку інших галузей економіки, особливо переробної та харчової промисловості. Відмова від впровадження новітніх технологій, недостатня оновленість матеріально – технічної бази призводять до низької віддачі вкладених коштів і значних втрат продукції.

Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень обґрунтовують, що “одним з найбільш ефективних засобів підвищення інноваційної активності у сільському господарстві є застосування кластерного підходу організації промислового виробництва, який дає

можливість об'єднати у межах досліджуваних кластерів ресурси разом з компетенціями, недоступні для окремих господарств” [111, С. 52].

Використання точних технологій у рослинництві дозволяє індивідуалізувати процеси вирощування відповідно до винятковості об'єкта управління, що зумовлюється його нестандартними характеристиками – аграрними, екологічними, економічними та організаційними. Тут основним об'єктом управління постає агроценоз конкретного поля, який розглядається у просторі та часі за широким діапазоном диференційованих ознак, наприклад: місце розташування досліджуваної земельної ділянки, рельєф та конфігурація, вміст поживних речовин, кислотність ґрунту, рівень забур'яненості, фітосанітарний стан посівів тощо. Причому, процес управління такою системою є дуже динамічним з огляду на постійну мінливість багатьох варіативних характеристик, адже об'єкт управління перебуває у стані лише короткострокової стабільності при визначенні параметрів функціонування [113, С.122].

Вважаємо, що на рівні держави в контексті інноваційного розвитку варто вдосконалювати нормативно-правову базу та інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності аграрних формувань, здійснювати моніторинг кон'юнктури аграрного ринку, безпосередньо проводити контроль за безпекою сільськогосподарської продукції для відповідності її європейським стандартам якості.

Специфіка інновацій в аграрному секторі зумовлена особливостями галузі, де земля являється основним фактором виробництва, в процесі виробництва продукції простежується чітка взаємодія з живими організмами, та сезонним характером з високим рівнем ризику. З упровадженням новацій у досліджувану галузь (сільське господарство) види продукції не змінюються, тільки набувають покращених властивостей.

Наукою і практикою доведено, що інноваційний розвиток аграрної галузі не можливий без необхідного фінансового забезпечення. Тому нині ключовою є проблема залучення інвестиційних ресурсів в інноваційний

процес та їх раціонального використання, від розв'язання якої залежать можливості подальшого економічного розвитку сільськогосподарського виробництва.

Аналіз динаміки основних показників інноваційної діяльності в Україні свідчить, що кількість підприємств, які впроваджували інновації зменшилася протягом аналізованого періоду на 46,9 % – з 1462 підприємств у 2010 р. до 777 у 2018 р. Проте, незважаючи на це, частка господарств, що активно займалися інноваційною діяльністю, в загальній кількості підприємств зросла у 2018 р. порівняно з 2010 р. на 2,6 відсоткових пункти (в.п.) , проте була нижчею 2016 р. (рис. 3.3).

Рис. 3.3 Динаміка частки підприємств, що займалися інноваціями в Україні*

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

В Київській області прослідковується дещо інша тенденція, зокрема протягом аналізованого періоду кількість підприємств, що займалася інноваційною діяльністю в цілому, зросла на 15 од. і у 2018 р. їх налічувалося вже 54. Варто зазначити, що частка підприємств, що займалися інноваційною діяльністю суттєво зросла. Так, у 2010 р. вона становила 7,7 %, а у 2018 р. зросла на 8,8 в. п. (рис. 3.4).

Згідно даних Державної служби статистики України, витрати на інноваційну діяльність протягом аналізованого періоду збільшилися в 1,5 раза від 8046 млн грн у 2010 р. до 12180 млн грн у 2018-му. Варто зазначити, що частка витрат на придбання машин і обладнання у 2018 р. становила 68,1 %, що на 5,3 в. п. більше ніж у 2010 р. (62,8 %). Частка інших витрат за 2010–2018 рр. у загальному обсязі суттєво зменшилася – від 23 % у 2010 р. до 5,2 % у 2018 р. та збільшилася частка внутрішніх науково-дослідних робіт у загальному обсязі – з 10,2 до 22,2 % у 2018 р.

Рис. 3.4 Динаміка частки підприємств, що займалися інноваціями в Київській області*

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Дослідженнями встановлено, що в структурі витрат на інноваційну діяльність витрати на придбання інших зовнішніх знань протягом аналізованого періоду теж зменшилися. Витрати на зовнішні науково – дослідні роботи у 2010-2016 роках майже не змінилися (рис.3.5)

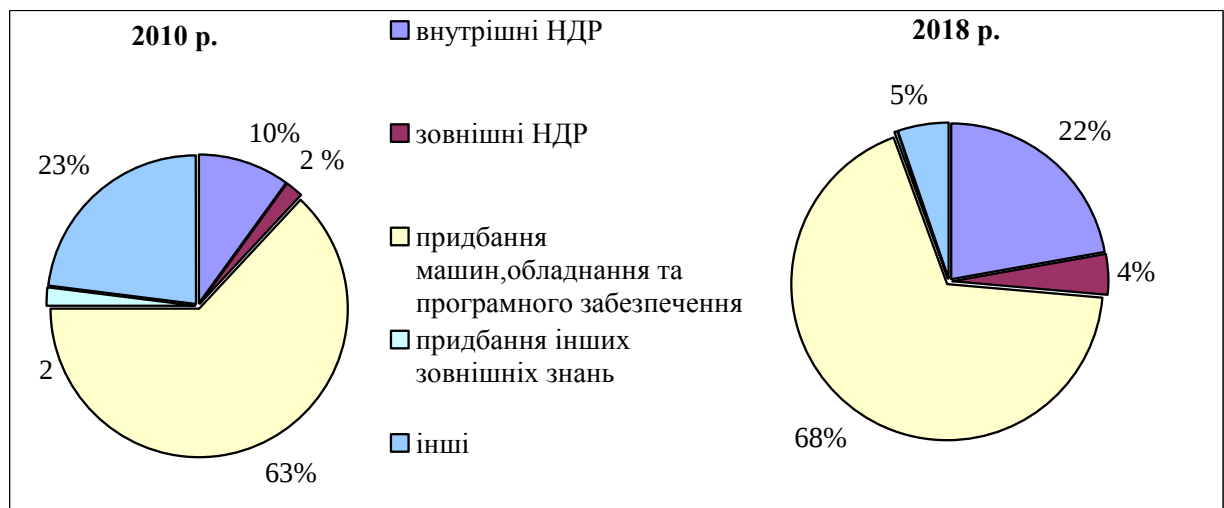

Рис. 3.5 Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності в Україні*

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Аналізуючи витрати за напрямками інноваційної діяльності, варто зазначити, в Київській області, як і в Україні у 2018 р. найбільшу частку в загальному обсязі витрат становлять придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 67.1 % та інші витрати – 31.1 % (табл. 3.3).

Порівняно з 2010 р. частка даних витрат дещо змінилася, зокрема витрати на придбання машин та обладнання зменшилися на 10.3 в.п., інші витрати – на 28.2 в. п. Частка інших статей витрат за напрямками інноваційної діяльності збільшилася майже вдвічі – з 16: у 2010 р. до 31.1 % у 2018 р. Варто зазначити, що в Київській області протягом аналізованого періоду витрати на інноваційну діяльність зросли більше ніж у п'ять разів, хоча частка цього регіону залишається незначною – лише 5.4 % у 2018 р. проти 1.6 в. п. в 2010 р.

Фінансування інноваційної діяльності є однією з найважливіших умов інноваційної активності, оскільки проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень. Основними джерелами інноваційної діяльності підприємств у більшості країн світу є бюджетні кошти, які лімітуються згідно чинного законодавства [117], щодо України характерною рисою є зовсім інший підхід – мінімальна участь держави.

Таблиця 3.3

Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності в Україні та Київській області*

Рік і регіон	Усього	У тому числі на				
		внутрішні НДР	зовнішні НДР	придбання машин, обладн. та прогр. забезпечення	інші зовнішні знання	інше
2010						
Україна	8045,5	818,5	177,9	5051,7	141,6	1855,7
Київська область	130,2	2,7	4,2	100,8	1,6	20,8
2011						
Україна	14333,9	833,3	246,6	10489,1	324,7	2440,2
Київська область	152,8	0,9	1,8	132,5	0,5	17,0
2012						
Україна	114805,6	9651,7	2311,1	80517,6	470,4	21854,8
Київська область	1824,7	11,9	12,8	1579,5	9,7	210,8
2013						
Україна	95626,3	13120,5	3263,9	55463,3	869,8	22908,8
Київська область	1044,0	157,5	1,8	758,0	3,2	123,5
2014						
Україна	7695,9	1221,4	533,1	5115,3	47,2	778,8
Київська область	1221,3	32,7	32,2	948,3	4,4	203,6
2015						
Україна	138136,7	18340,8	2053,8	111412,6	849,1	5480,5
Київська область	1447,7	25,1	10,9	1068,4	14,9	328,5
2016						
Україна	23229,5	2063,7	394,0	19829,0	64,2	878,4
Київська область	598,9	13,3	0,6	557,8	0,1	27,1
2017						
Україна	9117,5	1941,3	228,5	5898,8	21,8	1027,1
Київська область	289,7	5,9	к	217,3	к	64,6
2018						
Україна	12180,1	2706,2	502,6	8291,3	46,1	633,9
Київська область	663,7	4,5	к	445,4	к	206,3

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Аналізуючи джерела фінансування інноваційної діяльності в Київській області варто зазначити, що у 2010 році найбільшу питому вагу становили власні кошти – 65,1% та кредитні кошти – 28,4 відсотки (табл. 3.4).

Проте, в 2016 році інноваційна діяльність майже повністю фінансувалася за рахунок власних коштів і незначна частина кредитами, аналогічна ситуація склалася і в Україні, щодо інноваційної діяльності.

Таблиця 3.4

Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності підприємств за джерелами, тис.грн*

Рік, регіон	Усього	У тому числі за рахунок коштів							
		власних	зержавного бюджету	місцевих бюджетів	позабю- джетних фондів	вітчизняних інвесторів	іноземних інвесторів	кредитів	інших
2010 р.									
Україна	8045495	4775236	87001	5664	929	31019	2411396	626108	108144
Київська обл.	130157	84703	-	-	-	-	8523	36932	-
2011 р.									
Україна	14333892	7585551	149169	12261	491	45386	56871	5489486	994677
Київська обл.	152801	105268	-	-	-	-	-	47417	116
2012 р.									
Україна	114805628	73358527	2242561	175916	254	1544615	9947837	24077952	3457966
Київська обл.	182470	146612	-	-	-	-	-	33869	1989
2013 р.									
Україна	9562626	6973436	24660	157665	2171	123749	1253193	630198	397555
Київська обл.	104399	100475	-	-	-	-	-	1040	2884
2014 р.									
Україна	76958923	65402720	3440637	57290	328552	81971	1386880	5611496	649377
Київська обл.	122134	80401	2579	-	-	-	-	32274	6879
2015 р.									
Україна	13813674	13427035	55141	38362	1403	74278	58633	113742	45081
Київська обл.	144772	144381	-	67	-	323	-	-	-
2016 р.									
Україна	23229458	22035971	178965	99159	-	134386	23398	626019	131561
Київська обл.	598893	515515	710	3874	-	2349	.	76445	-
2017 р.									
Україна	9117537	7704114	227291	95585		273087	107773	594465	115223
Київська обл.	289694	к	-	к		-	-	-	-
2018 р.									
Україна	12180073	10742013	639053	13425		109700	106949	473916	95017
Київська обл.	663665	497743	-	-	-	-	к	к	к

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики України.

У процесі аналізу, виявлено фактори негативного впливу на розвиток підприємств на інноваційній основі, зокрема: високий ступінь зносу основних засобів; залежність фінансових результатів діяльності від кон'юнктури ринку; велика ресурсо- та енергоємність вітчизняної промисловості, неефективне використання паливно-енергетичних ресурсів; слабкий зв'язок вітчизняної науки з виробництвом.

Аналізуючи промислові підприємства Київської області, що впроваджували інновації варто зазначити, що протягом аналізованого періоду їх кількість збільшилася на 21 підприємство (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації*

Рік, регіон	Усього	У тому числі			
		застосовували інноваційні процеси	з них ресурсозберігаючі та маловідходні	застосовували інноваційні види продукції	з них нові для ринку
2010 р.					
Україна	1217	593	522	615	182
Київськ обл.	32	10	8	23	4
2011 р.					
Україна	1327	627	605	731	184
Київська обл.	35	11	11	25	4
2012 р.					
Україна	1371	703	598	704	166
Київська обл.	39	12	12	21	4
2013 р.					
Україна	1312	665	557	683	171
Київська обл.	49	23	18	29	6
2014 р.					
Україна	1208	459	141	600	137
Київська обл.	50	18	6	36	8
2015 р.					
Україна	723	400	155	414	114
Київська обл.	43	27	4	17	3
2016 р.					
Україна	735	526	235	529	166
Київська обл.	44	33	9	31	11
2017 р.					
Україна	672	456	198	358	90
Київська обл.	37	28	4	16	4
2018 р.					
Україна	739	451	224	637	189
Київська обл.	53	37	21	42	13

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики України.

Проте в Україні даний показник зменшився майже на 40 %. Дослідженнями встановлено, що у 2010 році лише 10 підприємств Київської області впроваджували інноваційні процеси, з них 8 впроваджували

маловідходні та ресурсозберігаючі технології, решта підприємств займалися впровадженням інноваційних видів продукції. В 2018 році ситуація дещо змінилася, інноваційні процеси впроваджували 37 підприємств, з них 21 підприємство впроваджували маловідходні, ресурсозберігаючі технології.

Аналізуючи впровадження інновацій в Україні, варто зазначити, що у 2018 р. кількість впроваджених нових технологічних процесів зменшилася на 2,2 % і становила 2002, хоча у 2016 році їх кількість становила 3489. Впровадження маловідходних і ресурсозберігаючих технологій збільшилася досить суттєво – з 479 у 2010 р. до 926 у 2018 р. (рис. 3.6).

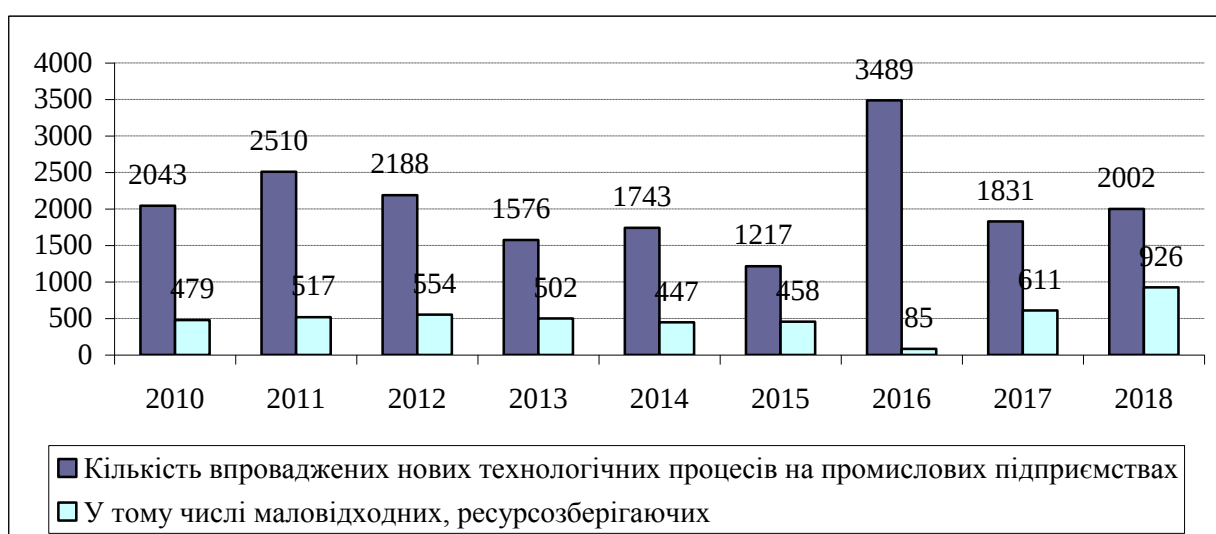

Рис. 3.6 Впровадження інновацій підприємствами України в 2010–2018 рр.*

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Ситуація в Київській області щодо впровадження інновацій у підприємствах практично аналогічна. Зокрема, кількість впроваджених нових технологій збільшилася більше ніж у сім разів і становили 135 у 2018 р. проти 19 у 2010 р. Кількість ресурсозберігаючих та маловідходних технологій зросла протягом аналізованого періоду у 6,7 разів (рис 3.7).

Дослідженнями встановлено, що ціни на техніку та технічні засоби зростають швидшими темпами, ніж ціни на сільськогосподарську продукцію. Диспаритет цін, який склався на ринку техніки, зумовлює низьку

платоспроможність її покупців, що порушує класичний економічний закон дії попиту і пропозиції.

Рис. 3.7 Впровадження інновацій підприємствами Київської області в 2010–2018 рр.*

Примітка: *розраховано згідно даних [64, 65, 72].

Для підтримки вітчизняного сільськогосподарського машинобудування у 2017 р. Кабінет Міністрів України затвердив порядок розподілу 550 млн гривень, згідно якого буде відбуватись компенсація аграріям 20 % від вартості придбаної ними сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва замість 15 %, передбачених раніше.

Дія даного обсягу компенсації в Україні у 2017 р. актуально для сільськогосподарських підприємств, які мають ступінь локалізації виробництва 35 %. В майбутньому передбачається, що показник локалізації буде збільшено: у 2018 р. – до 45 %, у 2019 р. – до 55 %, у 2020 р. – 60 %.

Всього в 2017 р. на підтримку аграрної галузі Уряд передбачив 5,5 млрд гривень, що у 19 разів більше ніж у 2016 році та становить 1 % від валового виробництва сільськогосподарської продукції. Норма про виділення 1 % від аграрного ВВП закріплена у Бюджетному кодексі України на 2017-

2021 рр. За прогнозами, в 2018 році сума державної підтримки перевищуватиме 6 млрд гривень [118].

Основним джерелом фінансування для сільськогосподарських підприємств Київської області при придбанні вітчизняної техніки протягом 2010–2018 рр. є програми державної підтримки – 66,4 %, з них за кредитні кошти та лізинг було придбано 95,1 %. Варто зазначити, що в останні роки підприємства купують техніку за власні кошти. (табл.3.6).

Таблиця 3.6

Джерела придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки у Київській області, тис.грн*

Рік	Всього вітчизняна	За програмами державної підтримки, у т.ч.			За власні кошти	На умовах фьючерсних контрактів
		Кредити, лізинг та чк вартості разом	За регіональними програмами	За програмою підтримки фермерів		
2010	13757	993			12764	
2011	578340	519183			59157,68	
2012	31178	4000	27178			
2013	31388				31388	
2014	25706	636			25069,9	
2015	64174				64174	
2016	86865				86865	
2017	20668		250		20418	
2018	196814	160649		20172	15993	
2010-2018	1048890	685461	27428	20172	315830	
у % до усього	100,0	65,4	2,6	1,9	30,1	

Примітка: *розраховано згідно даних [64, 65, 72].

Аналіз свідчить, що з кожним роком зменшується кількість техніки, яку купують за державними програми: фінансовий лізинг, часткова компенсація вартості складної сільгосптехніки вітчизняного виробництва, механізм здешевлення кредитів і регіональна програма виробництва сільгосптехніки через недостатні обсяги їх фінансування і недосконалий порядок розподілу коштів.

Основні кошти аграрії спрямовують на придбання нової іноземної техніки, частка яких становить 82,0 %, з них за кредити – 7,0 %. Отже, на придбання вітчизняної техніки спрямовується значно менше коштів,

абсолютна більшість техніки придбається за імпортом як нова. Разом із тим в Україну надходять імпортні трактори, зернозбиральні комбайни, жниварки, кормозбиральні комбайни, посівна техніка із вторинного ринку – 12,5% (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Джерела придбання іноземної сільськогосподарської техніки у Київській області, тис.грн*

Рік	Всього	Нова техніка		Вживана техніка	
		За власні кошти	За кредити	За власні кошти	За кредити
2010	82557	65585	11192	5780	
2011	96287	73026,35	4783,4	13737	4740
2012	162035	143066	1822	17147	
2013	248448	187267	8687	52494	
2014	223513	191394	18457	13662	
2015	348376	255861	32101	60414	
2016	275771	226374	23051	26346	
2017	345377	295862	9305	40210	
2018	292024	262186		29838	
2018-2010	2074388	1700621	109398	259628	4740
у % до усього	100,0	82,0	5,3	12,5	0,2

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Варто зазначити, що такий напрям економічних відносин найбільш повно б відповідав вимогам ринку і сприяв створенню надійної бази основних засобів у сільськогосподарських підприємствах досліджуваного регіону [119, С. 180].

Детальні дослідження щодо придбання сільськогосподарської техніки сільськогосподарськими підприємствами Київської області (дод. Е) свідчать, що за п'ятирічний період найбільше було придбано зернозбиральних комбайнів – 434 од. на суму 530585 тис. грн, ґрунтообробної техніки – 339 од. на суму 27167 тис. грн, тракторів – 212 од. на суму 47560 тис. грн та іншої техніки – 245 од. на суму 30537 тис. грн. Найменше аграрії Київщини купували поливної техніки – 2 од., кормозбиральних комбайнів – 6 од. та обладнань для птахівництва – 8 од., що пов'язано зі специфікою виробництва продукції.

Щодо придбання іноземної техніки (дод. Ж), то сільськогосподарські товаровиробники за 2010–2015рр. придбали 1266 од.техніки, з них – 988 од. нової техніки на суму 783391 тис. грн. та 278 од. вживаної на суму 154312 тис. грн. Найбільше аграрії купували тракторів – 357 од., з них 269 од. – нові та 88 од. – вживані. Також за цей період було придбано 158 од. посівної техніки, 148 од. зернозбиральних комбайнів, 136 од. ґрунтообробної техніки та 183 од. іншої техніки.

Таблиця 3.8

**Економічна ефективність виробничої діяльності
сільськогосподарських підприємств Київської області з різними темпами
відновлення тракторного парку, 2015 р.***

Показник	Групи підприємств що купували трактори, у % до їх наявності				У середньо му по області
	до 1	1,01-2	2,01-3	більше 3	
Темп відновлення тракторів, %	0,7	1,6	2,7	3,1	2,0
Кількість підприємств, од.	64	180	135	373	539
на 1 га ріллі, грн					
виробничі витрати	18434	12147	11853	12104	12395
валова продукція	11535	6573	6354	6370	6671
дохід (виручка)	23557	16150	17154	16594	16563
Прибуток	4073	5014	5111	4459	4396
Рентабельність рослинництва, %	21	45	42	37	36
Урожайність, ц/га					
Зернових	50,8	53,4	53,8	55,0	54,0
зернових без кукурудзи	47,4	45,9	47,8	49,5	47,8
пшениці	51,9	47,9	51,0	52,7	51,0
Кукурудзи	56,4	60,0	60,2	60,0	59,7
Соняшнику	22,6	25,2	26,7	28,1	26,9
Сої	15,1	16,7	17,5	17,2	16,8
цукрових буряків	594,9	562,8	491,1	505,6	554,2
Рентабельність, %					
Зернових	33,2	42,2	26,9	21,3	29,8
зернових без кукурудзи	28	26	28	25	24
пшениці	22,3	25,2	24,8	22,4	22,3
Кукурудзи	36,7	52,3	26,3	19,0	33,0
Соняшнику	59,7	60,5	68,6	70,5	66,9
Сої	33,7	39,5	56,0	42,4	37,9
цукрових буряків	85,8	54,6	8,9	13,8	27,5

Примітка: *розраховано згідно даних [64, 65, 72].

Зниження платоспроможності більшості товаровиробників регіону призвело до того, що темпи вибуття техніки в підприємствах перевищують темпи її придбання. Це стало причиною наднормативного зносу 70–80 % техніки, яку й досі використовують. Групування підприємств Київської області за показником темпів відновлення тракторного парку виявило помітний його вплив на ефективність виробництва продукції галузі (табл. 3.8). Так, серед 539 досліджуваних господарств найефективнішими є підприємства другої та третьої груп в яких темпи відновлення тракторів становлять 1,6 і 2,7 %, у зазначених підприємствах досягнутий рівень рентабельності виробництва продукції 45 і 42 % відповідно. У підприємствах першої групи з темпами відновлення тракторного парку 0,7 в. п., найнижчий рівень рентабельності продукції – 21 % та найвищі виробничі витрати на 1 га ріллі – 18434 грн.

Прибуток та амортизаційні відрахування є основними джерелами оновлення техніки українських сільськогосподарських підприємств в останні роки господарювання.

Основним джерелом відтворення основних засобів є амортизаційні відрахування і прибуток, який отримують аграрні формування за наслідками виробничо-господарської діяльності.

Для зіставності показників у розрахунках економічної ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області нами застосовано відносні показники: вартість техніки, розмір господарства, наявність основних видів техніки та енергетичних потужностей на одиницю земельної площі, прибуток і витрати на амортизацію розраховували на 1 га с.-г. угідь (підприємства різні за розмірами).

Дослідженнями встановлено, що такі фактори, як розмір господарства, наявність основних видів техніки та енергетичних потужностей на одиницю земельної площі несуттєво впливають на результативний показник.

Подальше дослідження передбачало визначення впливу прибутку та витрат на амортизацію на вартість покупної техніки у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь по районах Київської області.

З цією метою використано багатфакторний регресійний аналіз, який забезпечує знаходження функціональної залежності між залежною змінною – функцією і незалежними змінними – факторами (дод. Р).

За результатами кореляційно-регресійного аналізу коефіцієнт множинної кореляції становить 0,7171, що свідчить про тісний прямий зв'язок між купівлею техніки та досліджуваними факторами.

Одиницею виміру одночасного впливу, зумовленого варіацією обох факторів, слугує коефіцієнт множинної детермінації. У нашому випадку $R^2 = 0,5143$. Це означає, що варіація купівлі техніки на 1 га с.-г. угідь на 51,4 % залежить від зміни досліджуваних чинників. Решта змін Y припадає на невраховані фактори.

Відповідно до коефіцієнтів детермінації, рівень купівля техніки на 51,4 % залежить від сумарного впливу обох досліджуваних факторів, у тому числі на 36,9 % від прибутку та 14,5 % від витрат на амортизацію.

За критерієм Фішера рівняння є статистично значимим: розрахункове значення 12,18 більше від табличного 3,45.

Істотність коефіцієнтів регресії перевіряємо за допомогою t-критерію Стюдента. Значення t-статистики обох факторів перевищують табличне значення t-критерію Стюдента, яке становить 2,06. Це підтверджує достовірність впливу відібраних факторів на результат. Отже, можна здійснити економічну інтерпретацію результатів дослідження.

Рівняння регресії має вигляд:

$$Y = 0,1409 + 0,0691 X_1 + 0,1050 X_2.$$

За результатами проведеного множинного регресійного аналізу можна дійти до таких висновків.

Обидва фактори мають прямий вплив на результативну ознаку: зі збільшенням значення фактора (X) збільшується значення Y .

Значення коефіцієнта рівняння регресії ($a_1 = 0,0691$, $a_2 = 0,1050$) визначає коефіцієнт збільшення змінної Y при збільшенні X_i на одиницю відносно середнього. Таким чином, зі збільшенням прибутку та витрат на амортизацію у розрахунку на 1 га с.-г. угідь на 1 тис. грн відносно середніх значень вибірки вартість покупної техніки 1 га с.-г. угідь зростає на 0,0691 та 0,1050 тис. грн відповідно.

Отже, при збільшенні прибутку в розрахунку на 1 гектар сільськогосподарських угідь на 1 % вартість придбаної техніки збільшується на 0,54 % ($0,62 \cdot (4,81/0,60)$), при збільшенні витрат на амортизацію на 1 % вартість придбаної техніки збільшується на 0,22 % ($0,62 \cdot (1,256/0,60)$) відносно середніх значень у вибірці.

Одними з основних факторів формування інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств є: прибуток підприємств, доступна відсоткова ставка банківських кредитів; співпраця сільськогосподарських підприємств з небанківськими фінансовими установами; інвестиційна привабливість підприємств, фіскальна політика, щодо пільгового оподаткування аграрних товаровиробників та макроекономічна стабільність в державі.

Для більш детального дослідження нами було проаналізовано види інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах Фастівського району Київської області (табл. 3.9.)

Результати проведених досліджень свідчить, що із досліджуваної сукупності три підприємства виділяли кошти на проведення наукових досліджень (підприємства № 1, № 4 та № 5). Вони застосовували нові технології обробітку ґрунту та оновлювали техніки. Варто зазначити, що підприємство № 1 має високу інноваційну активність, адже застосовує всі перелічені види інноваційної діяльності. Інноваційна активність підприємств № 4 та № 5 була вище середньої, тому що підприємство № 4 не купує нову іноземну техніку та не використовує нові сорти рослин, а підприємство № 5 не купує нову вітчизняну техніку.

Таблиця 3.9

**Види інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств
Фастівського району Київської області у 2010–2018 рр.***

Підприємство	Види інноваційної діяльності						
	Нові технології обробки ґрунту	Нова вітчизняна техніка	Нова іноземна техніка	Нові сорти рослин	Нові породи тварин	Фінансування наукових розробок	Організація управління інноваціями
Підприємство 1	+	+	+	+	+	+	+
Підприємство 2	+			+			
Підприємство 3			+		+		
Підприємство 4	+	+			+	+	+
Підприємство 5	+		+	+	+	+	+

Примітка: *розроблено авторами.

Серед сукупності досліджуваних господарств підприємства № 2 та № 3 мали низьку інноваційну активність через відсутність зв'язків з науковими установами.

Отже, сільськогосподарські підприємства з високою інноваційною активністю мали меншу амплітуду коливань обсягів виробництва продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, що в свою чергу дало їм можливість забезпечити високі результати господарської діяльності.

3.3. Оптимізація використання ресурсно-технічного потенціалу інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств

У сучасних складних і динамічних умовах функціонування економіки України аграрні формування особливо гостро відчують необхідність в підвищенні економічних результатів своєї діяльності, підтриманні сталих виробничих потужностей, оптимізації виробництва, оновлення матеріально-технічної бази. Організація виробничого процесу виступає ключовим завданням, адже її ефективність безпосередньо впливає на собівартість продукції, продуктивність та злагодженість роботи всього підприємства.

Питання ефективної організації виробництва є надто актуальними для підприємств аграрної сфери, які формують сировинну базу ресурсів стратегічного значення.

Зважаючи на це, організаційно-економічне моделювання є дієвим інструментом при оптимізації виробничих ресурсів, визначенні вартісних показників та оцінюванні економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Найбільш загальною метою моделювання є пошук найбільш економічно вигідної збалансованої структури виробництва з високим рівнем використання ресурсів і стійкості проти внутрішніх і зовнішніх негативних факторів. Вирішення таких завдань дозволяє визначити не тільки стратегічно важливі орієнтири розвитку окремих галузей (видів економічної діяльності), а й оптимальне їх співвідношення.

Головним завданням розвитку сільськогосподарських підприємств є підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів. Його слід вирішувати шляхом прискореної інтенсифікації виробництва, одним з факторів якої є спеціалізація й поєднання галузей [122, С. 88].

Метою створення оптимізаційної моделі є створення ефективних передумов інтенсивного розвитку аграрного виробництва та отримання максимального прибутку, що є одним з важливих показником ефективності економічної діяльності підприємства. Досягнення цього забезпечується раціональним використанням можливих виробничих ресурсів, які є на підприємстві, що сприяє зростанню рентабельності виробничої діяльності аграрних підприємств у сучасних умовах [123, С. 221].

Оптимізаційні моделі дають змогу звести до можливого мінімуму нестачу ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, в основному завдяки раціонального використання земельних, матеріально – технічних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів, добрив і кормів. Виконання такого завдання досягається через критерій оптимізації аналізованої системи [124, С. 285].

Адекватна і своєчасно підготовлена релевантна інформація для прогнозування витрат є невід’ємною складовою ефективної системи управління підприємством та необхідна, передусім при прийнятті оптимальних рішень, які спроможні суттєво знизити ризик впливу на його фінансовий стан.

Серед усіх сфер вітчизняної економіки агробізнес залишається одним із найбільш ризикових видів господарської діяльності, що пояснюється непередбачуваним впливом як погодно-кліматичних, так і ринкових чинників. Усе це зумовлює необхідність чіткого планування та прогнозування витрат через розробку й економічне обґрунтування технологічних карт виробництва різних видів аграрної продукції [129, С. 285].

Технологічні карти у сільському господарстві розробляються для окремих культур або ж для певних груп однорідних культур, що ґрунтуються на сучасних досягненнях науки та передового світового досвіду застосування інновацій в вирощуванні сільськогосподарських культур для умов окремого господарства. На основі технологічної карти обчислюють прямі витрати по культурах (складають робочі плани за періодами сільськогосподарських робіт, обґрунтовують склад машинно-тракторного парку, визначають кількість працівників і кваліфікацію для обслуговування техніки тощо). У технологічних картах знаходять відображення всі аспекти виробництва, оскільки вони містять технологічну, технічну та економічну частини. Головною метою їх створення є необхідність обґрунтування збільшення виробництва продукції при мінімальних затратах на виробництво 1 продукції [125, С. 298–299].

При розробленні технологічної карти визначають обсяг необхідних технологічних операцій, вказують їх назви, склад машинно-тракторного агрегату, обсяг виконуваних робіт, кількість працівників, необхідних для виконання виробничого процесу, а також норму виробітку, кількість нормозмін та фактичну кількість відпрацьованого робочого часу за зміну.

Наступним етапом при розробленні технологічної карти є визначення прямих матеріальних витрат, до яких відносять основну та додаткову заробітну плату, вартість пально-мастильних матеріалів, вартість електроенергії.

Визначення виробничої собівартості продукції по окремій культурі проводять по кожному виду робіт: основний обробіток ґрунту, передпосівний обробіток ґрунту, догляд за посівами та збирання врожаю.

Комплексне дослідження доцільності застосування вітчизняної та іноземної техніки при вирощуванні сільськогосподарської продукції проводили на матеріалах типового сільськогосподарського підприємства №1 Фастівського району Київської області. Підприємство вирощує продукцію рослинництва: озимої пшениці та ячменю.

Для більш детального дослідження розроблено технологічні карти по кожній культурі при застосуванні іноземної та вітчизняної техніки.

Дослідженнями встановлено, що при вирощуванні озимої пшениці по зайнятому пару з використанням іноземної техніки проводять комплекс механізованих робіт, що включає в себе 27 технологічних операцій, які поділяються на чотири виробничих цикли. Найбільш витратним є процес збирання врожаю, а саме: витрати на оплату праці при виконанні даного циклу робіт становлять 62,8 і 53,9% витрати на пально-мастильні матеріали від загальної суми витрат по даних статтях (табл. 3.10).

Наступним етапом є розрахунок виробничої собівартості озимої пшениці на 1 гектар посіву та на 1 центнер продукції при врахуванні нормативів витрат на основні види робіт. Калькуляція собівартості виробництва даного виду продукції містить розширений перелік статей витрат на вирощування культури із розрахунку на всю площу, а також їх структуру .

Таблиця 3.10

**Виробничі витрати при вирощування озимої пшениці по зайнятому пару
з використанням зарубіжної техніки***

№ пор.	Норма виробітку	Кількість нормо-змін	Затрати праці на весь обсяг робіт, год.	Тарифна ставка за нормозміну, грн		Заробітна плата за весь обсяг робіт, грн			Витрати палива, кг	
				механізатори	Інші робітники	механізатори	інші робітники	Разом	на одиницю роботи	на весь обсяг робіт
1	52	1,91	13,38	333,35		636,70		636,70	4,0	400,0
2	184	0,25	1,75	224,99		56,25		56,25	0,7	29,9
3	400	0,25	1,75	333,35		83,34		83,34	0,5	50,0
4	48	2,07	14,46	333,35		690,03		690,03	5,2	520,0
5	92	1,09	7,61	333,35		363,35		363,35	4,1	410,0
Всього за період			38,95			1829,66		1829,66		1409,9
6	87,7	1,14	7,95	333,35		380,02		380,02	3,8	380,00
7	12,4	1,61	11,29	201,88		325,03		325,03	0,5	10,80
8	62,1	1,61	11,29	333,35		536,69		536,69	4,4	440,00
Всього за період			30,53			1241,74		1241,74		830,80
9		1,00	7,0							
10	416,7	0,24	1,71	333,35		80,00		80,00	1,04	104
11		1,00	21		155,99		467,98	467,98		0
12	36,0	0,25	1,75	224,99		56,25		56,25	0,65	5,85
13	400,0	0,25	1,75	333,35		83,34		83,34	0,5	50
14		1,00	7,00							
15	4,0	3,00	21,00		140,38		421,15	421,15		
16		1,00	7,00							
17	409,9	0,24	1,71	333,35		80,00		80,00	1,04	104
18	240,0	0,25	1,75	224,99		56,25		56,25	0,65	4,55
19	400,0	0,25	1,75	333,35		83,34		83,34	0,5	50
20		1,00	7,00							
21	362,5	0,28	1,93	333,35		93,34		93,34	1,25	125
Всього за період			82,35			532,51	889,14	1 421,7		443,40
22	16,1	6,21	43,48	333,35		2 070,10		2070,10	27	2700
23	184	6,21	43,48	201,88		1 253,67		1253,67	0,54	442,8
24		6,21	43,48							
25	119	6,89	144,71		154,58		3195,1	3195,08		
26	350	2,3	32,14		154,58		711,0	711,05		
27	350	2,23	15,59		154,58		344,7	344,70		
Всього за період			322,88			3323,8	4250,8	7574,6		3142,8
Разом			474,7			6 927,7	5 140,0	12 067,7		5826,9

Примітка: *розроблено авторами.

Найбільшу частку в структурі витрат займають мінеральні добрива – 30%, амортизаційні відрахування – 20,4% та 10,8% – плата за оренду земельних ділянок, яка визначається за чинними законодавчими вимогами і

не повинна бути нижчою ніж 3% від встановленої нормативної вартості земельних угідь сільськогосподарського призначення (дод. С).

За розрахунками собівартість 1 ц продукції при застосуванні іноземної техніки та досягнутому рівні урожайності – 82 центнера з 1 га, становить 237,66 грн, а на 1 га посіву виробничі витрати становили 19 488 грн (рис. 3.8).

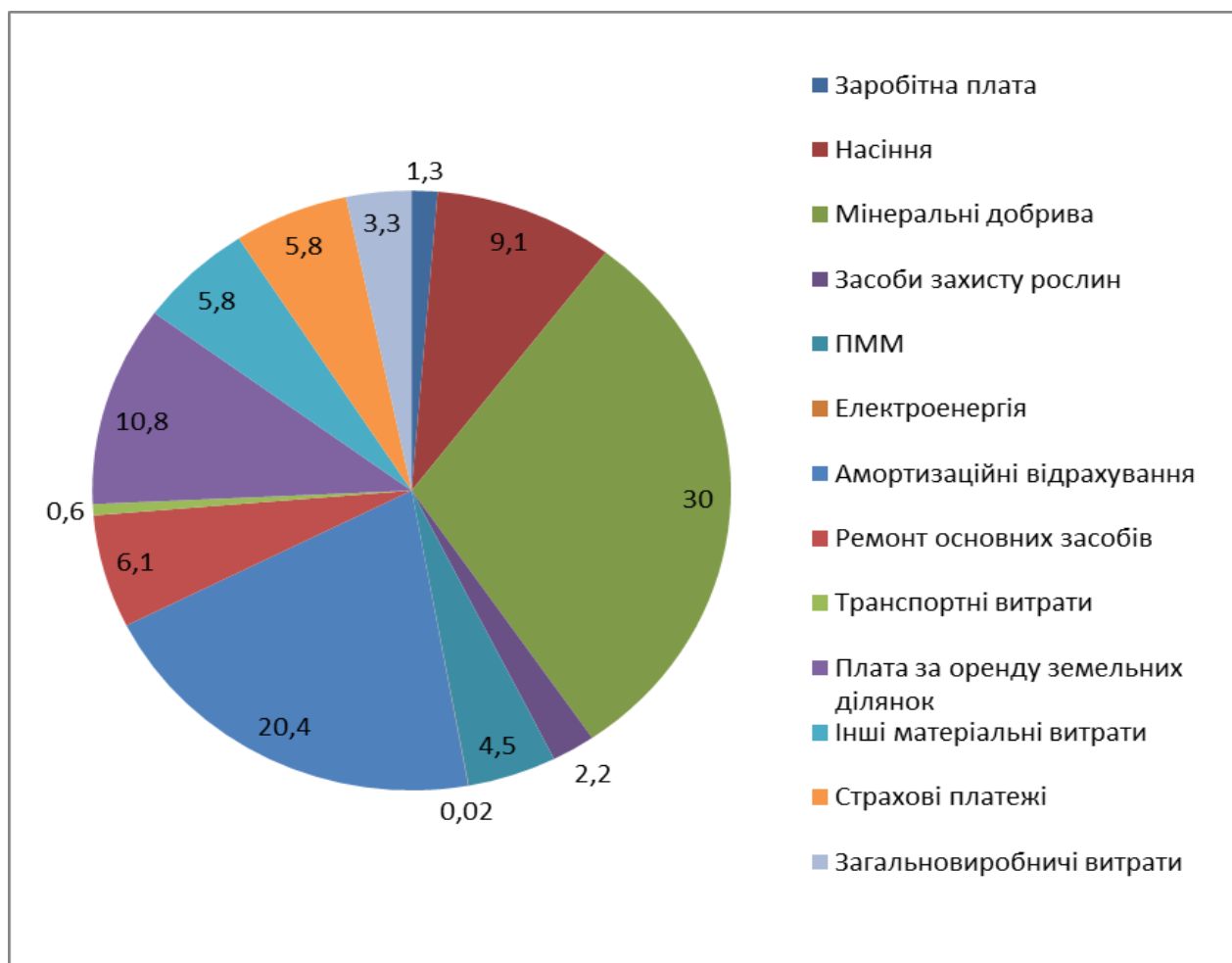

Рис. 3.8. Собівартість вирощування озимої пшениці по зайнятому пару з використанням іноземної техніки*

Примітка:* розроблено авторами.

Для порівняння, аналогічну методику використано для розрахунку виробничої собівартості озимої пшениці при вирощуванні її із залученням вітчизняної техніки.

Встановлено, що через недосконалість вітчизняної техніки порівняно з іноземною кількість технологічних операцій збільшилась до 37-ми, а

витрати на оплату праці та пально-мастильні матеріали теж зросли значною мірою (табл. 3.11).

Зважаючи на те, що технічні характеристики вітчизняної техніки нижчі ніж іноземної собівартість одиниці продукції, яка виробляється із застосуванням вітчизняної техніки, набагато перевищує собівартість алогічної продукції, яка виробляється із застосуванням закордонної техніки (дод. Т).

Так, собівартість 1 ц озимої пшениці зросла на 10,5 % –до 262,63 грн. Проте суттєвих змін у структурі собівартості не сталося, аналогічно як і при використанні іноземної техніки найбільшу частку займають такі статті витрат: мінеральні добрива – 30,9 %, амортизаційні відрахування – 13,6 % та плата за оренду земельних ділянок – 11,1 % (рис. 3.9).

Провідвши аналіз структури виробничої собівартості та статей витрат, можемо сказати, що найбільшу частку в структурі витрат займають прямі матеріальні витрати – 59,8 %. Це пояснюється тим, що за останні роки ціни на засоби захисту рослин, міндобрива, та пально-мастильні матеріали суттєво зросли. Крім того, у структурі собівартості значну частку становлять інші прямі та загальновиробничі витрати – 27,5 %. Найменша частка в структурі витрат належить прямим витратам на оплату праці – 5,7 % (табл. 3.12).

Таблиця 3.11

**Виробничі витрати при вирощування озимої пшениці по зайнятому пару
з використанням вітчизняної техніки***

№ пор.	Норма виробітку	Кількість нормо-змін	Затрати праці на весь обсяг робіт, люд.-год	Тарифна ставка за нормозміну, грн.		Зарплата за весь обсяг робіт, грн			Витрати палива, кг	
				механізатори	Інші робітники	механізатори	інші робітники	Разом	на одиницю роботи	на весь обсяг робіт
1	33,7	2,97	20,77	258,35		767,31		767,31	5,20	520,00
2	109	1,3	9,08	224,99		292,48		292,48	0,65	29,90
3	17,3	1,3	9,08	181,68		236,19		236,19	1,80	82,80
4	77,1	1,3	9,08	224,99		292,48		292,48	0,61	61,00
5	12,1	8,26	57,85	258,35		2134,00		2134,00	1320,0	1320,00
6	42,4	2,36	16,51	258,35		609,71		609,71	4,20	420,00
Всього за період			122,37			4332,18		4332,18		2433,70
7	48,5	2,06	14,43	258,35		532,21		532,21	3,70	370,00
8	124	3,46	24,22		154,58		534,83	534,83		
9		3,46	24,22							
10	28,9	3,46	24,22	300,02		1038,06		1038,06	4,80	480,00
11	54,7	1,83	12,80	181,68		332,48		332,48	1,70	170,00
Всього за період			99,89			1902,75	534,83	2437,59		1020,00
12	42,10	1,96	13,73	199,99		391,98		391,98	1,03	30,90
13	51,00	1,96	13,73	300,02		588,04		588,04	1,25	125,00
14		1	21,00		140,38		421,15	421,15		
15	109	1,3	9,08	224,99		292,48		292,48	0,65	5,85
16	17,30	1,3	9,08	181,68		236,19		236,19	1,80	16,20
17	77,10	1,3	9,08	258,35		335,86		335,86	0,61	61,00
18		1,00	7,00					0,00		
19	4	3	21,00		140,38		421,15	421,15		
20	42,1	1,96	13,73	199,99		391,98		391,98	1,03	30,90
21	51	1,96	13,73	300,02		588,04		588,04	1,25	125,00
22	109	1,3	9,08	224,99		292,48		292,48	0,65	4,55
23	17,3	1,3	9,08	181,68		236,19		236,19	1,80	12,60
24	77,1	1,3	9,08	258,35		335,86		335,86	0,61	61,00
25		1	7,00					0,00		
26	42,1	1,96	13,73	199,99		391,98		391,98	1,03	30,90
27	51	1,96	13,73	300,02		588,04		588,04	1,25	125,00
28	42,1	1,96	13,73	199,99		391,98		391,98	1,03	30,90
29	51	1,96	13,73	300,02		588,04		588,04	3,25	125,00
30		1	7,00							
Всього за період			227,32			5649,11	842,31	6491,41		784,80
31	13,4	0,22	1,57	300,02		66,00		66,00	24,80	74,40
32		0,22	1,57							
33	13,4	7,24	50,67	300,02		2172,13		2172,13	24,80	2405,60
34		7,24	50,67							
35	119	6,05	127,06		154,58		2805,55	2805,55		
36	250	2,82	19,76		154,58		435,90	435,90		
37	350	1,96	13,69		154,58		302,97	302,97		
Всього за період			264,99			2238,13	3544,42	5782,55		2480,00
Разом			714,57			14122,18	4921,56	19043,73		6718,50

Примітка: *розроблено авторами.

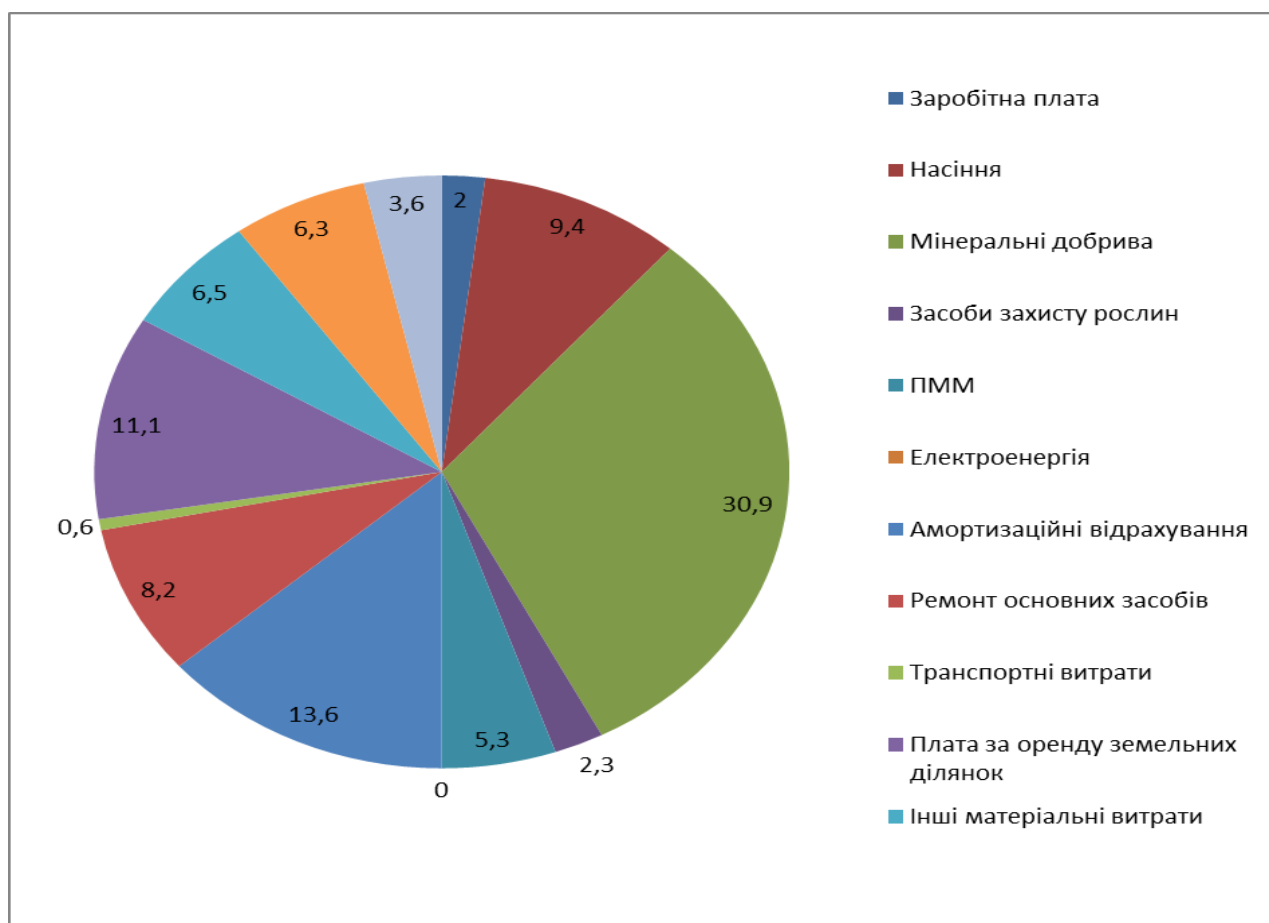

Рис. 3.9 Собівартість вирощування озимої пшениці по зайнятому пару з використанням вітчизняної техніки*

Примітка: *розроблено авторами.

Аналогічні дослідження були проведені для аналізу ефективності використання різних видів техніки при вирощуванні ячменю. Зазначимо, що при вирощуванні цієї культури із застосуванням іноземної техніки рівень урожайності становить 65 ц/га, а собівартість 1 ц продукції – 225,04 грн. За використання вітчизняної техніки урожайність становила 52 ц/га, а собівартість 1 ц підвищилася на 43,99 грн і дорівнювала 269,03 грн. У досліджуваному господарстві Фастівського району собівартість виробництва 1 ц ячменю становить 275,12 грн при врожайності 26 ц/га.

Таблиця 3.12

**Структура виробничої собівартості озимої пшениці в
сільськогосподарському підприємстві Фастівського району Київської
області, 2018 р.***

Виробничі витрати	Усього, тис. грн	У т.ч. на 1 га, грн	на 1 ц, грн	Структура, %
Виробнича собівартість	6632	17459	387,12	100
прямі матеріальні витрати	3966,4	9424	208,96	59,8
насіння та посадковий матеріал	566,4	1192	26,43	8,5
мінеральні добрива	1248	2846	63,11	18,8
нафтопродукти	609,6	1133	25,12	9,2
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	1288	3922	86,95	19,4
решта матеріальних витрат	715,2	1890	41,90	10,8
прямі витрати на оплату праці	380,8	910	20,19	5,7
інші прямі та загальновиробничі витрати	1824	6371	141,27	27,5
амортизація необоротних активів	92,8	216	4,79	1,4
відрахування на соціальні заходи	97,6	160	3,55	1,5
решта інших прямих та загальновиробничих витрат	1633,6	6611	146,59	24,6

Примітка: *розроблено авторами.

Автоматизація обчислень у технологічній карті дає можливість побудувати модель з врахуванням наявного ресурсного та технологічного забезпечення на підприємстві проведення багатоваріантних розрахунків оцінки кількісних та вартісних параметрів потреби у добривах, засобах захисту рослин, ПММ та інших статтях витрат, а також граничних параметрів порогу прибутковості конкурентоспроможного аграрного виробництва.

Аналіз розрахованої моделі очікуваного розмаху варіювання ринкових цін продажу 1 ц озимої пшениці свідчить, що з урахуванням фактичних цін на використані ресурси очікувана собівартість буде в діапазоні 249,54–290,8 грн, що при нинішній кон'юктурі попиту на ринку та закупівельних цінах 250–275 грн/ц забезпечить рівень рентабельності до 50,3 % при використанні іноземної техніки, до 36,0 % – при використанні вітчизняної техніки. Варто зазначити, що в даному господарстві рівень рентабельності виробництва озимої пшениці за аналогічних умов забезпечується на рівні 29 % (рис 3.10).

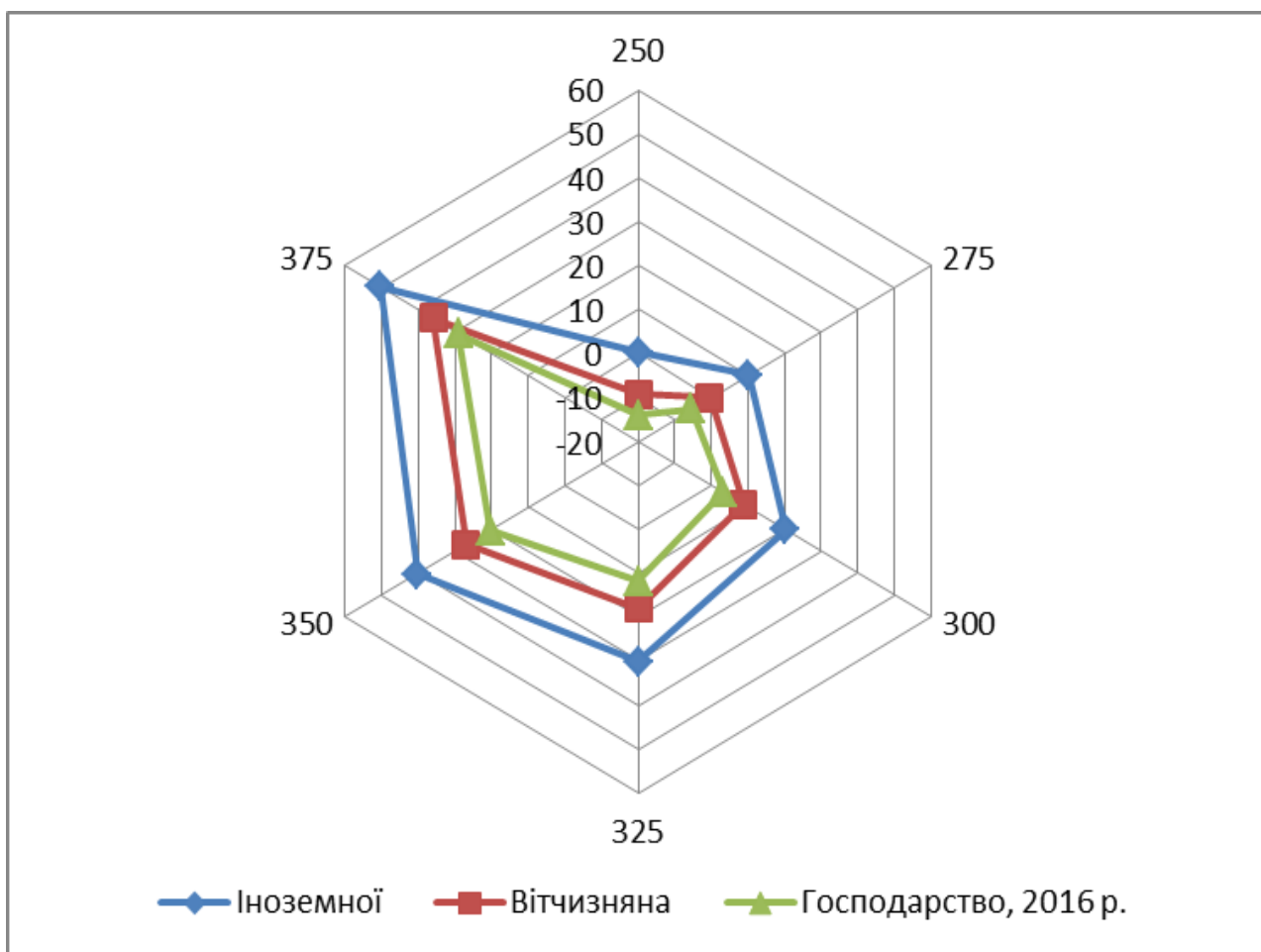

Рис. 3.10 Рівень рентабельності за очікуваного розмаху варіювання ринкових цін при вирощуванні пшениці з використанням різних видів техніки*

Примітка: *розраховано авторами.

Розрахунок аналогічної моделі при вирощуванні ячменю свідчить, що собівартість 1 ц продукції буде в межах 236,3–288,9 грн. За використання іноземної техніки і варіювання закупівельних цін у діапазоні 200–440 грн за 1 ц підприємство отримає прибуток на рівні 1086 тис. грн. Вирощування ячменю при застосуванні вітчизняної техніки забезпечить урожайність культури 52 ц/га за рівня рентабельності до 55,8 %. Зазначимо, що за найвищої ринкової ціни 440 грн за 1 ц досліджуване господарство отримає лише 322 тис. грн прибутку (рис. 3.11).

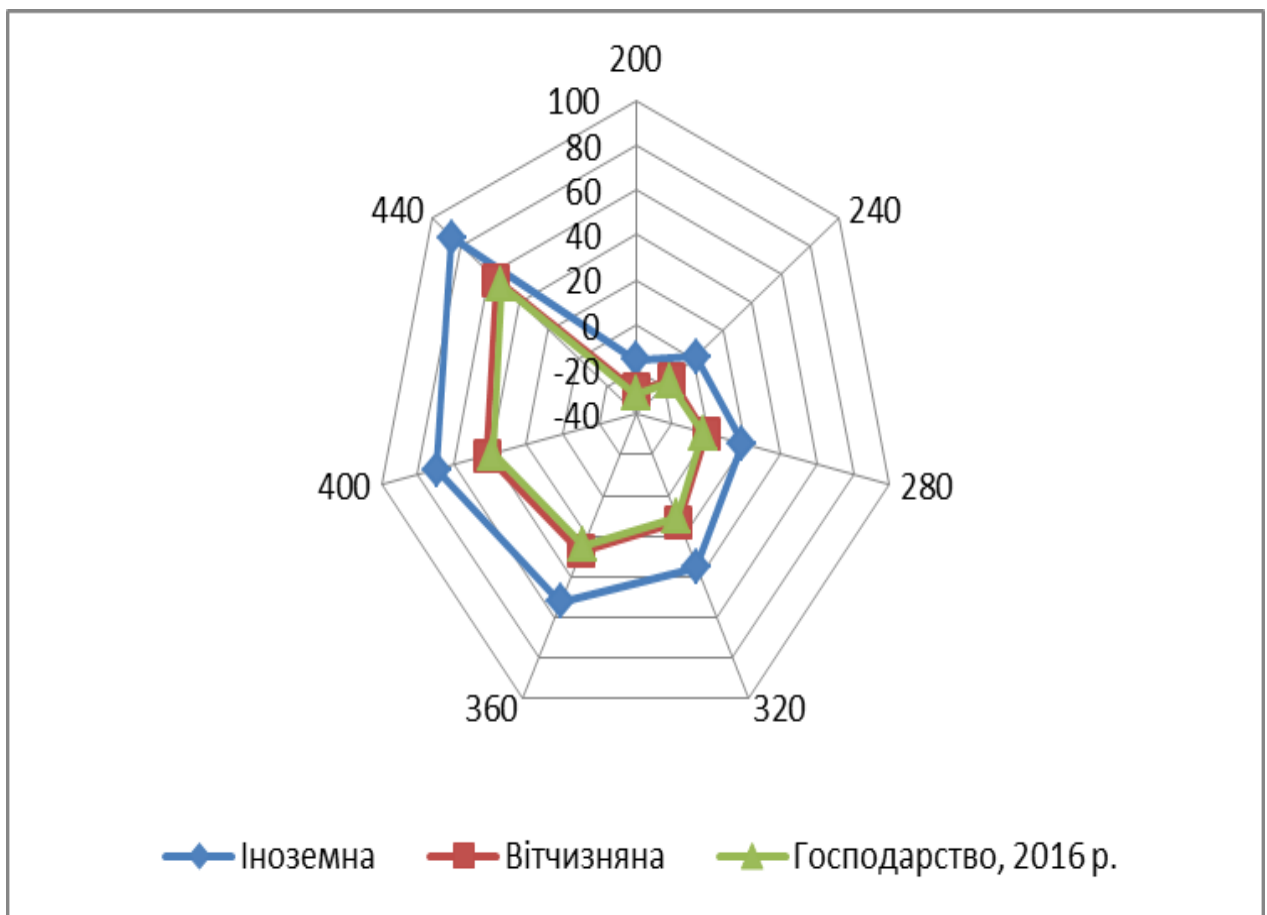

Рис. 3.11 Рівень рентабельності за очікуваного розмаху варіювання ринкових цін при вирощуванні ячменю з використанням різних видів техніки*

Примітка: * розраховано авторами.

Розроблена комплексна методика складання технологічних карт в рослинництві має велику практичну користь для виробників сільськогосподарської продукції. За її допомогою можна прогнозувати витрати, а також моделювати очікуваний фінансовий результат при врахуванні впливу факторів ринкового середовища, цін і використання різних видів техніки, через показник урожайності сільськогосподарських культур.

Економіко-математична модель оптимізації використання техніко-технологічного потенціалу на матеріалах СТОВ «Відродження» Фастівського району Київської області була використана з метою підвищення

ефективності діяльності інноваційно орієнтованого сільськогосподарського підприємства на період до 2020 р.

Для запису економіко-математичної моделі оптимізації використання ресурсно-технічного потенціалу прийнято такі позначення:

Z_{max} – максимальна величина чистого прибутку, одержаного підприємством;

k – індекс виду ресурсу, продукції, економічних показників та ін.;

K_1 – множина обмежень з використання сільськогосподарських угідь;

K_2 – множина обмежень з виконання вимог сівозмін;

K_3 – множина обмежень по кормових ресурсах;

K_4 – множина обмежень з використання ресурсів;

K_5 – множина обмежень з виробництва продукції;

l – індекс галузей у підприємстві;

L – множина галузей у підприємстві

L_1 – множина галузей рослинництва;

L_2 – множина галузей тваринництва;

L_3 – множина сільськогосподарських культур, що належать до певної групи;

B_k – наявні площі сільськогосподарських угідь k -го виду в підприємстві;

P_k – максимальна площа певної групи культур у посівній площі підприємства;

d_{kl} – річна потреба k -го виду корму або поживних речовин на 1 голову тварини i -го виду;

v_{kl} – вихід k -го виду корму або поживних речовин з 1 гектар посіву i -го виду культури (галузі);

x_l – шукана величина i -го виду галузі (площа посіву);

x_{ϕ} – величина грошових надходжень від реалізованої продукції;

x_c – величина повної собівартості реалізованої продукції.

Обов'язковою умовою ефективного використання ресурсно-технічного потенціалу є виробництво продукції, яка має попит на ринку, та одержання від її реалізації максимального чистого прибутку (формула (3.1)):

$$Z_{max} = x_v - x_c . \quad (3.1)$$

Обсяг чистого прибутку в підприємстві визначається як різниця величини виручки і величини повної собівартості реалізованої продукції.

Для отримання прийнятних результатів розв'язку задачі оптимізації використання земельних угідь у підприємстві на цільову функцію накладено такі обмеження.

1. Обмеження з використання сільськогосподарських угідь. Умови даної групи відображають баланс використання земельних угідь з їх наявністю в підприємстві.

$$\sum_{l \in L_1} x_l \leq B_k , \quad (k \in K_1). \quad (3.2)$$

2. Обмеження з дотримання вимог сівозмін. Умови цієї групи мають відповідати вимогам зональної системи землеробства з метою підвищення ефективності використання ріллі, та захисту її від ерозії тощо. Тут також вводяться обмеження щодо граничної частки зернових, технічних та інших культур у сівозміні або ріллі.

$$\sum_{l \in L_3} x_l \leq P_k , \quad (k \in K_2). \quad (3.3)$$

3. Обмеження з виробництва та використання кормів. Умови цієї групи відображають кормовий баланс як по групах кормів, так і по основних видах поживних речовин.

$$\sum_{j \in L_1} v_{kl} x_l \geq \sum_{j \in L_2} d_{kl} x_l \quad (k \in K_3) \quad (3.4)$$

Умови з визначення окремих економічних показників по підприємству. Вводяться для того, щоб визначити величину виробничих витрат за їх елементами, повних витрат, вартість товарної продукції, величину прибутку тощо:

$$\sum_{l \in L} b_{kl} x_l = x^{nok}_k \quad (k \in K_5) \quad (3.5)$$

4. Умова невід'ємності змінних:

$$x_l > 0; x_e > 0; x_c > 0; x^{kp} > 0; x^{op}_k > 0; x^{3}_k > 0. \quad (3.6)$$

Розрахунки проводили за трьома варіантами, які відображають напрями використання ресурсно-технічного потенціалу підприємства залежно від його спеціалізації.

I варіант. Оптимізація виробничих ресурсів сільськогосподарського підприємства за наявної спеціалізації з урахуванням планових показників урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин. Цей варіант є основою для проведення подальших досліджень.

II варіант. Визначення оптимального використання виробничих ресурсів при поглибленні спеціалізації підприємства на виробництві кукурудзи та технічних культур.

III варіант. Оптимізація використання наявних ресурсів при поглибленні спеціалізації підприємства з виробництва продукції скотарства. Передбачається, що поголів'я корів може бути збільшено до 300 голів.

Модель оптимального використання виробничих ресурсів підприємства за запропонованими варіантами та результати її ефективної реалізації наведено в додатку У.

У результаті проведених досліджень було визначено три варіанти підвищення ефективності діяльності інноваційно орієнтованого сільськогосподарського підприємства Київської області на перспективу. Дослідженнями встановлено, що відповідно до першого варіанта за умови досягнення запланованих показників урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин, а також оптимізації використання наявних виробничих ресурсів можливе збільшення обсягу виробництва і реалізації продукції та одержання прибутку 7761 тис. грн (табл. 3.13–3.15). Рівень рентабельності діяльності підприємства становитиме 47,1 %.

Розрахунки за другим варіантом показали, що при поглибленні спеціалізації підприємства на виробництві кукурудзи та насіння ріпаку обсяги виробництва кукурудзи порівняно з першим варіантом зросли більш як утричі при зменшенні обсягів виробництва інших видів продукції. За розрахунками, величина прибутку за розрахунками у 2020 р. зросте до 13769 тис. грн, а рівень рентабельності становитиме 76,4 %.

Таблиця 3.13

Посівні площі у СТОВ «Відродження» Фастівського району Київської області на 2020 р.*

Культури	2016 фактично	Результати оптимізаційних розрахунків використання ресурсно- технічного потенціалу за варіантами		
		I	II	III
Пшениця озима товарна	280	384	0	311
Пшениця озима на корми	0	16	16	22
Гречка	80	40	0	50
Ячмінь ярий товарний	75	69	0	80
Ячмінь ярий корми	0	33	33	50
Овес товарний	0	50	0	0
Овес корм	0	6	6	8
Горох	70	40	0	50
Кукурудза товарна	70	111	236	286
Кукурудза на корми	0	9	9	14
Соняшник	165	220	318	0
Соя	165	40	0	0
Ріпак	5	0	400	0
Однорічні та багаторічні трави сіно	69	69	69	100
Однорічні та багаторічні сінаж	64	64	64	92
Силос	52	52	52	82
Коренеплоди	20	20	20	30
Зелені сіяні	70	70	70	112
Сіножаті та пасовища	14	14	14	20

Примітка: * розраховано авторами.

За третім варіантом передбачається збільшення корів і поголів'я ВРХ до 400 та 200 голів відповідно. Для забезпечення тварин власними кормами підприємству доцільно збільшити площі посіву під кормові культури, тому площі посіву технічних культур за даним варіантом будуть суттєво зменшені.

Таблиця 3.14

**Поголів'я тварин у СТОВ «Відродження» Фастівського району
Київської області на 2020 р.***

Вид тварин	2016 р. фактично	Результати оптимізаційних розрахунків використання ресурсно-технічного потенціалу за варіантами		
		I	II	III
Корови	225	225	225	400
Молодняк ВРХ	162	162	162	200

Примітка: * розраховано авторами.

Незважаючи на збільшення обсягів виробництва продукції скотарства порівняно з першим варіантом загальна величина прибутку при цьому зменшується до 4673 тис. грн, за незначного зниження рівня рентабельності до 25,2 %.

Таблиця 3.15

**Основні показники виробництва та економічної ефективності
діяльності СТОВ «Відродження» Фастівського району
Київської області на 2020 р.***

Показники	2016 р. фактично	Результати оптимізаційних розрахунків використання ресурсно- технічного потенціалу за варіантами		
		I	II	III
Виробництво продукції, ц:				
Зернові	35004	42270	533	52072
Кукурудза	12168	12168	24853	15210
Ріпак	64	0	11520	0
Приріст ВРХ	352	360	360	640
Молоко	6690	6691	6691	8260
Реалізація продукції, ц:				
Зернові	21263	38695	0	46808
Кукурудза	3636	11219	23904	13790
Ріпак	0	0	11520	0
Приріст ВРХ	295	306	306	544
Молоко	6410	6356	6536	7847
Виробнича собівартість продукції рослинництва, тис. грн	9679,6	11207	12440	10400
Виробнича собівартість продукції тваринництва, тис. грн	4100,2	1289	1289	2291
Виробнича собівартість всього, тис. грн	13779,8	12495	13729	12690
Повна собівартість продукції, грн	17 091	16469	18026	18571
Виручка, тис. грн	23 308	24230	31795	23244
Прибуток, тис. грн	6217	7761	13769	4673
Рентабельність, %	36,4	47,1	76,4	25,2

Примітка: * розраховано авторами.

У результаті проведеного економіко-математичного моделювання встановлено, що оптимізувати використання ресурсно-технічного потенціалу інноваційно орієнтованого сільськогосподарського підприємства та підвищити ефективності його діяльності можливо за умови перерозподілу виробничих ресурсів при поглибленні спеціалізації підприємства на виробництві зерна кукурудзи та технічних культур.

Встановлено, що основним джерелом фінансування для сільськогосподарських підприємств Київської області при придбанні вітчизняної техніки протягом 2010–2016 рр. є програми державної підтримки – 66,4 %, з них за кредитні кошти та лізинг було придбано 95,1 %. Варто зазначити, що в останні роки підприємства купують техніку за власні кошти.

Аналіз розрахованої моделі очікуваного розмаху варіювання ринкових цін продажу 1 ц озимої пшениці свідчить, що з урахуванням фактичних цін на використані ресурси очікувана собівартість буде в діапазоні 249,54–290,8 грн, що за нинішньої кон'юнктури попиту на ринку та закупівельних цінах 250–275 грн/ц забезпечить рівень рентабельності до 50,3 % при використанні іноземної техніки, до 36,0 % при використанні вітчизняної техніки. В досліджуваному господарстві рівень рентабельності виробництва озимої пшениці за аналогічних умов забезпечується на рівні 29 %.

ВИСНОВКИ

У даному монографічному дослідженні на підставі отриманих результатів сформовано такі висновки теоретико-методичного та науково-практичного характеру:

1. На основі аналізу праць вітчизняних і зарубіжних учених уточнено зміст економічної категорії “ресурсно-технічний потенціал інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств” для більш поглибленого його розуміння з позиції системного підходу як сукупності матеріально-технічних засобів та організаційно-економічних можливостей, що можуть бути використані певним підприємством для досягнення такого рівня виробництва як рослинницької, так і тваринницької продукції, що забезпечить максимальний прибуток у конкретних умовах господарювання. Встановлено, що економічний розвиток та ефективне використання ресурсно-технічного потенціалу залежить від формування системоутворюючих економічних показників, які ґрунтуються на запропонованій моделі стратегічного планування у площині інноваційних можливостей інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств.

2. Обґрунтовано, що підвищення забезпеченості матеріально-технічними ресурсами досягається через оптимальне співвідношення усіх видів ресурсів, а саме матеріальних, нематеріальних, трудових та фінансових. Встановлено, що підвищення ефективності використання ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств можливе з урахування як якісних, так і кількісних факторів, що впливають на їхню діяльність. Розкрито також резерви збільшення обсягів капітальних вкладень і прискорення темпів оновлення матеріально-технічної бази.

3. Запропоновано методичні підходи щодо обґрунтування вибору стратегії ресурсно-технічного забезпечення з урахуванням визначення потреб інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств у виробничих ресурсах. У цьому контексті розроблено заходи та визначено шляхи оптимального та раціонального їх використання у просторі трьохвимірної

матриці стратегічних альтернативних рішень. Виділено найприбутковіші та низькорентабельні сільськогосподарські підприємства, опрацьовано підходи до стимулювання й підвищення ефективності використання ресурсно-технічного потенціалу.

4. За результатами комплексного аналізу стану та тенденцій розвитку ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств обґрунтовано вплив сучасних умов господарювання на економічну ефективність діяльності підприємств. Ураховано раціональне й оптимальне використання наявних виробничих ресурсів, активізацію інноваційної діяльності, використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій. Встановлено, що сільськогосподарські підприємства за показниками енергооснащеності в діапазоні від 101 до 200 кВт та більше 500 кВт в розрахунку на 100 га ріллі оптимально використовують енергетичні ресурси. Виявлено можливості розподілу сільськогосподарських підприємств залежно від ресурсозабезпеченості та ефективності їх використання у контексті підвищення рентабельності. Аргументовано, що найбільш ефективною є діяльність господарств з діапазоном надходження тракторів у відсотках до їх наявності 3,01–4,0 %, які досягають рівня рентабельності виробництва продукції рослинництва 43,3 %.

5. Обґрунтовано наукові підходи щодо економічної оцінки ресурсно-технічного потенціалу, за допомогою яких якісно і кількісно буде враховано сукупність факторів впливу на виробничу діяльність інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що для оптимального формування й оновлення машинно-тракторного парку потрібно щорічно закуповувати 10–12 % машин до наявної їх кількості, а з урахуванням переходу на інноваційно-інвестиційну модель розвитку агропромислового комплексу – до 20 % сільськогосподарської техніки.

6. Запропоновано алгоритм розроблення стратегії ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності інноваційно орієнтованих підприємств, який передбачає низку послідовних етапів, а саме: аналіз діяльності

підприємств з визначенням головної мети їх діяльності щодо ресурсно-технічного забезпечення для отримання максимального прибутку; ситуаційний аналіз ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств; розроблення цільових програм удосконалення та розвитку ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності підприємств тощо. У цьому контексті обґрунтовано вибір методів, критеріїв, індикаторів оцінки оптимальності та ефективності ресурсно-технічного забезпечення і розроблення планів з метою реалізації стратегії на середньострокову перспективу, сценаріїв майбутнього стану системи ресурсно-технічного забезпечення. Запропоновано вести моніторинг результатів ресурсно-технічного забезпечення інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств.

7. Обґрунтовано необхідність поступового зміцнення техніко-технологічної бази сільськогосподарських підприємств за рахунок купівлі вживаної техніки та використання лізингу. У процесі розрахунків визначено доцільність існування вторинного ринку техніки з позиції нестійкого економічного стану сільськогосподарських підприємств та їх фінансового забезпечення. Доведено, що підприємства з високою інноваційною активністю мали меншу амплітуду коливань щодо обсягів виробництва продукції. Отримані результати свідчать, що запропоновані у роботі заходи дали можливість забезпечити високі показники їх господарської діяльності. Серед основних факторів формування інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств виокремлено прибуток підприємств, доступну процентну ставку за банківськими кредитами, співпрацю сільськогосподарських підприємств з небанківськими фінансовими установами; інвестиційну привабливість підприємств, фіскальну політику щодо пільгового оподаткування товаровиробників та макроекономічну стабільність.

8. Розроблено економіко-математичну модель взаємозв'язку обсягів виробництва продукції з ресурсними можливостями сільськогосподарських

підприємств на середньострокову перспективу із використанням іноземної та вітчизняної техніки. Сформована модель враховує очікувані межі варіювання ринкових цін, технологічну та управлінську дифузії між учасниками виробничого процесу з метою прогнозування фінансового результату виробничої діяльності інноваційно орієнтованого суб'єкта господарювання. У результаті економіко-математичного моделювання в умовах СТОВ "Відродження" Фастівського району Київської області встановлено, що при поглибленні спеціалізації підприємства на виробництві кукурудзи та насіння ріпаку обсяги виробництва кукурудзи у 2020 р. зростуть більш як у три рази, величина прибутку, за розрахунками, збільшиться до 13,8 млн грн, а рівень рентабельності становитиме 76,4 %.

Авторське бачення полягає в тому, що багатоваріантні розрахунки кількісних і вартісних параметрів потреби підприємств у матеріально-технічних ресурсах дають можливість оцінити перспективи їх економічного зростання в ринкових умовах з урахуванням узгодженості з кон'юктурою ринку ресурсного забезпечення та рівня дохідності прогнозованого виду господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геець В. М. Перспективи аграрних трансформацій та їх вплив на розвиток подій в економіці України. Економіка АПК. 2006. № 7. С. 11–14.
2. Советский энциклопедический словарь. Под ред. А. М. Прохорова. Москва: Советская энциклопедия, 1983. 1600 с.
3. Фарион И. Д. Анализ эффективности использования производительного потенциала в условиях перехода к рыночной экономике. Харьков: Основа, 1992. 206 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Під ред. В. Т. Бусел. Київ: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
5. Золотогоров В. Г. Экономика: Энциклопедический словарь. Минск: Интерпрессервис, 2003. 720 с.
6. Словарь иностранных слов. Под ред. В.В. Пчелкиной. Москва: Русский язык, 1989. 624 с.
7. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: в 2 т. Т.1. Москва: Республика, 1992. 399 с.
8. Основи економічної теорії: підручник. За ред. С. В. Мочерного. Тернопіль: АТ «Тарнекс», 1993. 686 с.
9. Економічна енциклопедія. За ред. В.Д. Гаврилишин. Київ: Академія. 2001. 848 с.
10. Трегобчук В. М. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми. Економіка України. 2006. № 2. С. 4–10.
11. Маркс К. Енгельс Ф. Твори : [в 30-ти т. пер. з 2-го рос. вид.]. Т. 23. Книга перша. Процес виробництва капіталу. Київ: Держполітвидав УРСР, 1963. 847 с.
12. Бусенко В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
13. Мочевний С. В. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.3. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 952 с.

14. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.
15. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия: [монография]. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. 310 с.
16. Осіпов П. В. Методологія управління виробничим потенціалом харчової промисловості: автореф. дис. На здобуття ступеня канд. екон. наук: Одеса, 2004. 30 с.
17. Чевганова В. Я. До питання визначення економічної категорії «потенціал підприємства». Регіональні перспективи. 2000. № 2–3 (9–10). С. 214–217.
18. Карпенко Ю. В. Оцінка процесу формування потенціалу торговельного підприємства. Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. пр. Донецьк: Вид-во ДонНУЕТ, 2009. Вип. 27. С. 183–187.
19. Федонін О. С., Рєпін І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 316 с.
20. Воронкова А. Е. Свірідова О. В., Часовський С. А. Зовнішньоекономічна складова економічної безпеки України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Управління регіональним розвитком в умовах глобалізації: теорія та практика». Дрогобич: Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. І. Франка, 2007. С. 18–20.
21. Абалкин Л. И. Диалектика социалистической экономики. Москва: Республика, 1981. 351 с.
22. Черников Д. А. Эффективность использования производственного потенциала и конечные народнохозяйственные результаты. Экономические науки. 1981. № 10. С. 25.
23. Отенко И. П., Малярец Л. М. Механизм управления потенциалом предприятия: научное издание. Харьков., 2003. 220 с.
24. Малярец Л. М., Отенко І. П., Іващенко Г. А. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства. Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. 256 с.

25. Олексюк О. І. Управління потенціалом акціонерних товариств : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук. Київ, 2001. 30с.
26. Ансофф И. Стратегическое управление. Москва: Экономика, 1989. 519 с.
27. Буряк П. Ю., Карпінський Б. А., Григор'єва М. І. Економіка праці й соціально-економічні відносини: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 440 с.
28. Сердак С.Е. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання. Академічний огляд. 2008. № 2. С. 83–88.
29. Економічний словник. За ред. П. І. Багрія, С. І. Дорогунцова. Київ: Економіка, 1973. 622 с.
30. Украинский Советский Энциклопедический Словарь: в 3 т. Т.2. Киев: Глав. ред. УСЭ, 1988. 768 с.
31. Товма И. П., Косица И. А. Потенциал районных производственных агропромышленных объединений и уровень его использования. Потенциал АПК и эффективность его использования: меж вуз. сб. науч. трудов. Белгород: Изд-во Белгородского СХИ, 1990. 156 с.
32. Герасимчук З. В., Ковальська Л. Л. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощування. Луцьк: РВВ ЛДТ, 2003. 242 с.
33. Міценко Н. Г., Щербаков А. В. Теоретичні засади визначення сутності категорії «виробничий потенціал підприємства». Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2009. Вип. 19.3. С. 302–304. [електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/19_3/302_Micenko_19_3.pdf;
34. Титарь О. В. Ефективний виробничий потенціал підприємства як категорія ринкової економіки. Цифровий репозиторий ХНУГХ ім. А.Н. Бекетова. [електронний ресурс]. Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/2493.pdf/file_download;

35. Цыгичко А. М. Сохранение и приумножение производственного потенциала страны. Экономист. 1992. № 7. С. 24–27.
36. Абалкин Л. И. Диалектика социалистической экономики. Москва: Мысль, 1981. 351 с.
37. Кіндзерський Ю. В., Якубовський М. М., Галиця І. О. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку : монографія. Київ: ІЕП НАНУ, 2009. 928 с
38. Стеченко Д. М. Формування і використання регіонального інноваційно-інвестиційного потенціалу. Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період: зб. наук. пр. Хмельницький екон. ун-ту, 2006. С. 66–71.
39. Степанов А. Я., Иванова Н. В. Категория «потенциал» в экономике. Энциклопедия маркетинга. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.marketing.spb.ru/read/article/a66.htm>
40. Зеніна-Біліченко А. С. Формування управлінського потенціалу промислових підприємств як інноваційне джерело їх розвитку. Держава та регіони. 2009. № 4. С. 76–82.
41. Титарь О. В. Эффективный производный потенциал предприятия как категория рыночной экономики. Цифровой репозиторий ХНУГХ им. А. Н. Бекетова. [електронний ресурс]. Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/2493.pdf/file_download
42. Гладій М. В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України (питання теорії, методології і практики) монографія. Львів: ІРД НАН України, 1998. 294 с.
43. Додонов С.В. Влияние потенциала на эффективность сельскохозяйственного производства. Вестник аграрной науки Причерноморья. 2004. №2. С. 121–127.
44. Іванюта В. Ф. Природний потенціал агропромислового комплексу: регіональний аспект. Агроінком. 2007. № 9–10. С. 40–45.

45. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ, 2005. 352 с.
46. Мойса М. Я. Ресурсний потенціал аграрних підприємств та економічний механізм його раціонального використання. Економіка АПК. 2004. №2. с. 38–43.
47. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період: матеріали Десятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. За ред. П. Т. Саблук та ін..Київ: ННЦ ІАЕ, 2008. 618 с.
48. Славов В. П., Коваленко О. В. Ресурсозбереження як важливий чинник розвитку виробничих систем. Агроінком. 2007. №7–8. С. 52–57.
49. Вишневська О. М. Формування та оцінювання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Вісник ХНАУ. 2007. № 3. С. 27–32.
50. Христенко Л. М., Буткова Н. Є. Оцінювання впливу потенціалу підприємства на його економічну стійкість. Управління проектами та розвиток виробництва. 2012. № 4. С. 101–108
51. Інноваційний розвиток підприємства. За ред. П. П. Микитюка. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
52. Подольчак Н. Ю., Блинда Ю. О. Інноваційний розвиток як елемент економічної безпеки підприємства. Економіка: реалії часу. Науковий журнал, 2015. № 4 (20). С. 6–11. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>.
53. Соловьев В. П. Конкуренция в условиях инновационной модели развития экономики. Київ: Феникс, 2006. 165 с.
54. Поліщук Н. В. Теоретичні підходи до визначення сутності інновацій. Галицький економічний вісник. 2009. № 1 (22). С. 20–23.
55. Дука А. П. Фінансове забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності. Фінанси України. 2004. № 11. С. 40–47.

56. Шершенюк Е. Н. Методический подход к расчету интегрального эффекта от внедрения инноваций. Бизнес-Информ. 2005. № 1–2. С. 33–37.
57. Шершенюк Е. Н. Проблемы оценки интегрального эффекта инновационных проектов. Бизнес-Информ. 2005. № 7–8. С. 49–51.
58. Толпежников Р. О. Особливості формування потенціалу промислового підприємства. Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб. науч. трудов. Одесса-Севастополь-Донецк, 2011. С. 693–697.
59. Россоха В. В. Методичні аспекти формування та розвитку потенціалу підприємств аграрної сфери. Економіка АПК. 2005. № 8. С.36–42
60. Ареф'єва О. В., Коренков О. В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств: монографія. Київ: ГРОТ, 2004. 200 с.
61. HR-менеджмент. [електронний ресурс]. Режим доступу:<http://hrm.ru>
62. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ: КНЕУ, 2004. 316 с.
63. Калініченко А. В. Основні аспекти розвитку земельних відносин в Україні. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://NRDB.co.uk>.
64. Сільське господарство Київської області за 2016 р.: стат зб. за ред. Л. М. Безхлібняк. Київ: Головне управління статистики Київської області, 2016. 269 с.
65. Статистичний щорічник Київської області за 2016 рік. : стат. зб./ за ред. Л. М. Безхлібняк. Київ :Головне управління статистики в Київській області, 2016. 412 с.
66. Сакур А. Ж. Трансформація матеріально-технічного потенціалу фермерських господарств: матеріали між нар. наук.-практ. конф. Сімферополь: ТНУ, 2008. Ч.1. С.78–85
67. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011–2015рр.: наук. доп. За ред. Ю. О. Лупенка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.

68. Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур: стат. бюл. за ред. Л. М. Безхлібняк. Київ: Головне управління статистики в Київській області, 2016. 63 с.
69. Державна служба статистики України [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
70. Аграрний сектор економіки України стан і перспективи розвитку. За ред. М. В. Присяжнюка. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 1008 с.
71. Коновал О. І. Ефективність інвестування у приріст оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2016. № 11. С.49–53
72. Основні економічні показники виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах : стат. бюл. за ред. Л. М. Безхлібняк. Київ: Головне управління статистики в Київській області, 2016. 130с.
73. Грек А. В. Ресурсно-технічний потенціал сільськогосподарських підприємств: стан та тенденції розвитку. Формування ринкових відносин в Україні. 2016. № 3 (178). С. 70–74.
74. Єрмаков О. Ю., Гребеннікова А. А. Інноваційно-інвестиційне забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств: монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 140 с.
75. Мельник Л. Ю., Макаренко П. М. Матеріально-технічна база сільського господарства в контексті державної аграрної політики. Економіка АПК. 2003. № 3. С.19–27
76. Олійник О. В., Проценко Н. М. Підвищення економічної ефективності використання технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств в рослинництві: [монографія]. Харків: ХНАУ, 2014. 299 с.
77. Білоусько Я. К., Бурилко А. В., Денисенко П. А. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки. Київ: ННЦ ІАЕ, 2008. 132 с.
78. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві : стат. бюл. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 250 с.

79. Могилова М. М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення: [монографія]. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 404 с.
80. Колос З. В. Удосконалення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Економіка і менеджмент. 2014. Випуск 8. С. 134–136
81. Грек А. В. Забезпеченість сільськогосподарських підприємств ресурсно-технічним потенціалом в умовах глобальних викликів. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнічного університету. Серія: Економічні науки. 2016. № 2 (31). С. 165–172.
82. Ганиева Л. А. Оценка ресурсного потенциала и прогнозирование развития производственных систем. Экономическое развитие регионов : сб. науч. трудов. Уфа: Диалог, 2007. Ч. 4. С. 27–33.
83. Давыдкина О. А., Частухина Ю. Ю. Структурирование ресурсного потенциала с использованием эконометрической модели. Вестник Алтайск. гос. агр. ун-та. 2009. № 1(51). С. 71–74
84. Єрмаков О. Ю., Саранчук Г. М. Інноваційний розвиток зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах : монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 196 с.
85. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://posibniki.com.ua/post-dvi-alternativi-kupivlya-novoio-chi-potrimanoio-tehniki-pridbannya-tehniki-abo-ioio-orenda>
86. Пархуль М. Р. Переваги і недоліки придбання уживаної сільськогосподарської техніки. Економіческие науки. №12. . [електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/69411.doc.htm.
87. Іванишин В. В. Перспективи розвитку ринку вторинної техніки в Україні // Ефективна економіка, 2012 р. . [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.m.nauka.com.ua>

88. Кернасюк Ю. Огляд ринку техніки для АПК. Агробізнес Сьогодні. 2017. № 7(350). С.63–67.
89. Грек А. В. Сучасний стан матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Київської області. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2017. № 1 (93). С. 61–71.
90. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України : стат. бюл. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 150 с.
91. Довгаль Н. С. Методичні основи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. Науково-технічна інформація. 2008. № 4. С. 55–57
92. Довгаль Н. С. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні основи. Науково-технічна інформація. 2009. № 1. С. 42–45.
93. Гайдучок Т. С. Забезпечення паритету цін на матеріально-технічні ресурси та сільськогосподарську продукцію як перспективна форма формування основних засобів сільськогосподарських підприємств. [електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53471.doc.htm.
94. Дудник О. В. Інвестиційні стратегії підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Економіка АПК. 2016. № 5. С.52–55
95. Ульянченко Н. В. Динаміка зміни структури витрат у сільськогосподарських підприємствах України. Вісник ХНТУСГ. Економічні науки. 2011. випуск 112. С.473.
96. Грек А. В. До проблем відтворення ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Формування ринкових відносин в Україні. 2017. № 9 (196). С. 81–86.
97. Мартинюк Г. П. Стан кормовиробництва в агроформуваннях Житомирської області. Наука й економіка. 2015. № 2(38). С.54

98. Сатир Л. М. Щодо проблеми паритетності цін на промислову і сільськогосподарську продукцію. Економіка та держава. 2013. № 2. С. 36
99. Гайдучок Т. С. Забезпечення паритету цін на матеріально-технічні ресурси та сільськогосподарську продукцію як перспективна форма формування основних засобів сільськогосподарських підприємств. *Nonpro high school*. 2009. №7. С. 8–10
100. Погріщук Б. Ресурсні та соціально-економічні умови для здійснення інвестиційної діяльності в зернопродуктовому підкомплексі. Економічний аналіз. 2010. Вип. 5. С.315–319.
101. Нагорний В. В. Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств: стан і тенденції розвитку. Економічний аналіз. 2012. № 11(1). С.191–195
102. Сластяникова А. І. Механізм формування ресурсного потенціалу керовано- організаційного розвитку підприємства : стратегічний та тактичний аспекти. БізнесІнформ. 2014. № 2. С. 386–391.
103. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. За ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
104. Кареба М. І. Щодо сутності і складу ресурсного потенціалу аграрних підприємств та його значення у забезпеченні їх ефективного розвитку. Агроінком. 2008. № 7. С.10–15
105. Кузьменко О. В. Організаційно-економічний механізм стратегічного управління ресурсним потенціалом підприємства. Академічний огляд. 2014. № 1 (40). С. 110–115.
106. Грек А. В. Економічна оцінка використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. Вип. 247. С. 63–74.

107. Лисяк А. В. Ресурсно–технічний потенціал сільськогосподарських підприємств: стан та тенденції розвитку. Формування ринкових відносин в Україні. 2016. № 3. С. 70–74.
108. Проскура В. Ф. Стратегічні засади ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону. Науковий вісник ДГМА. 2015. № 1(16Е). С.187–193
109. Месель-Веселяк В. Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві. Економіка АПК. 2010. № 4. С. 3–18.
110. Єрмаков О. Ю., Труш Н. І. Ресурсно-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2012. 174 с.
111. Підлісецький Г. М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств. Економіка АПК. 2008. № 5. С. 65–66.
112. Сердак С. Е. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання. Академічний огляд. 2008. № 2. С. 83–88.
113. Сущенко Е. А. Характеристика потенциала предприятия как экономической категории. Вісник Східноукраїнського національного університету. 2007. № 5 (51). С. 239–244.
114. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
115. Єрмаков О. Ю. Інновації енергозбереження у сільському господарстві. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2008. № 4 (47). С. 26–32.
116. Сокольська Т. В. Ресурсне забезпечення стійкого економічного зростання сільськогосподарського виробництва: [монографія]. Біла Церква, 2016. 339 с.

117. Мальчик М. В., Попко О. В. Маркетингові дослідження стану та перспектив розвитку ринку сільськогосподарської техніки України. Вісник економічної науки України. 2016. № 2 (31). С.126–129
118. Нагорний В. В. Економічна сутність і організаційні особливості виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. 2011. № 27. С. 146–151
119. Єрмаков О. Ю., Величко О. В., Богач Л. В., Нагорний В. В. Економічний потенціал сільськогосподарських підприємств: теорія і практика : монографія. Київ: Вид. ЦП «Компринт», 2017. 488 с.
120. Брижань І. А. Кластерна модель розвитку сільського господарства полтавської області. Економіка і регіон. 2011. № 2 (29) С.75–81
121. Ольшанський О. В. Перспективи ресурсного забезпечення розвитку територій. Кластери як інструмент регіонального розвитку: матеріали наук.- практ. семінару. Харків: ХарРІ НАДУ. 2012. С.57–60
122. Бойко Л. І., Кудря С. В. Кластери як одна із ефективних форм співробітництва. Економічний простір. 2009. № 1. С. 327–331.
123. Морозов С. И. Экономические проблемы регионов и отраслевых комплексов. Проблемы современной экономики. 2011. № 3 (39). [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mecconomy.ru/art.php?nArtId=3726>
124. Дж. Ту., Гонсалес Р. Принципы распознавания образов / пер. с англ. И. Б. Гуревича; под ред. Ю.И. Журавлева. Москва: Мир, 1978. 411 с.
125. Peitgen, H.O. (1996), The Beauty of Fractals. / Peitgen H. O., Richter P. H. // Shpringer-Verlag, Berlin.
126. Бугайчук В. В. Відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2014. № 3. С. 108–113
127. Вишневська О. М. Ресурсний потенціал підприємництва. Економіка АПК. 2008. № 12. С. 32–37.

128. Єрмаков О. Ю. Нагорний В.В. До проблеми оптимізації виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Агросвіт, 2013. № 16. С.3–8
129. Буняк Н. М. Інноваційний потенціал регіону: сутність та методика оцінки. Економіка та держава. 2011. № 11. С. 38–40.
130. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 № 2623-III. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
131. Макаренко М. В. Оцінка інноваційного потенціалу як інструмент управління інноваційним розвитком регіону. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 3. Т. 1. С. 62–71.
132. Єрмаков О. Ю., Нагорний В.В. Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств та інвестування його розвитку. Економіст. 2013. № 8. С.27–30
133. Узунов В. В. Інноваційний потенціал та особливості протікання регіонального інноваційного процесу. Державне управління: удосконалення та розвиток, 2012. № 11. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=639..>
134. Статівка Н. В. Державне забезпечення розвитку інноваційного потенціалу регіону. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/1/01.pdf>.
135. Карінцева О. І., Харченко М. О., Матвєєв П. С. Науково-практичні засади оцінки розвитку інноваційного потенціалу регіонів. Механізми регулювання економіки. 2014. № 2. С. 70–78.
136. Гребеннікова А. А. Теоретичні аспекти інноваційно-інвестиційного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств. Ефективна економіка. 2013. № 11. С. 54–57
137. Ульянов О. В. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: управлінський аспект. Суми: Видавництво «Довкілля», 2010. 383 с.

138. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України. Київ: НІСД, 2013. 125с.
139. Бібен О. І. Підвищення рівня інноваційного розвитку аграрного виробництва. Ефективна економіка. 2014. №12. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3677>.
140. Воробйова Ю. М., Холода Б. І. Управління ресурсами підприємства. Київ: Центр навчальної літератури. 2004. 288 с.
141. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>.
142. Мазнєв Г. Є. Економічна ефективність інноваційних техніко-технологічних рішень в аграрному виробництві. Економіка АПК. 2011. № 6. С. 118–127
143. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 №1877-IV. [електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua
144. Павлова Г. Є. Інноваційний розвиток аграрного сектора національної економіки: теоретичні засади, методологія, механізми управління: [монографія]. Київ: ТОВ ДСК Центр, 2015. 354 с.
145. Вініченко І. І. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: стан та пріоритети. Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. 2012. № 1 (5). Т. 1. С.44–48
146. Єрмаков О. Ю., Нагорний В. В. Формування економічно стійкого виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств: [монографія]. Київ: Вид. ЦП «Компринт», 2015. 294 с.
147. Наука та інновації в Україні. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
148. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України від 07.02.2002 №3023-III. [електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua

149. Єрмаков О. Ю., Лайко О. О. Методологія формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2014. Вип. 200(2). С. 107–114.
150. Гришова І. Ю., Присяжнюк А. Ю. Кластери в агропромисловому комплексі: проблеми та перспективи розвитку. Економіка АПК. 2011. № 4. С. 142–146.
151. Луценко О. А. Аналіз фінансових джерел відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 41. С. 181–182
152. Про лізинг: Закон України від 16.12.1997 №723/97-ВР. [електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua
153. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. Київ: КНЕУ, 2013. 779 с.
154. Єрмаков О. Ю., Труш Н. І., Жибак М. М. Ресурсно–технічне забезпечення ефективного господарювання у сільськогосподарському виробництві. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 2. С. 50–52.
155. Кравченко Р. Г. Математическое моделирование экономических процессов в сельском хозяйстве. Москва: Колос, 1978. 424 с.
156. Єрмаков О. Ю. Ресурсний потенціал сільських територій та особливості його відтворення і використання в аграрній сфері. Науковий вісник НУБіП України. 2011. Вип. 163. Ч. 3. С. 133–141.
157. Єрмаков О. Ю., Погріщук Г. Б., Чернодон В. І. Основи методології наукових економічних досліджень: навч. посіб. Тернопіль: Вид-во «Підручники і посібники», 2010. 290 с.
158. Чабан Г. В. Моделювання як метод прогнозування в сільському господарстві: Збірник наук. пр. Черкаського держ. техн. ун. Серія: Економічні науки. 2003. Вип. 11. С. 284–289.
159. Феняк Л. А. Джерела формування інвестиційних ресурсів. Збірник наукових праць ВНАУ. 2010. № 36. С. 134–139

160. Цигиль І. Я. Джерела формування інвестиційних ресурсів сучасного підприємства. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16714/1/384-660-661.pdf>
161. Єрмаков О. Ю., Нагорний В. В., Єрмаков С. О. Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств та інвестування його розвитку. Економіст. 2013. № 8. С.27–30
162. Оліховський В. Я. Технологічні карти та можливості їх використання у податковому плануванні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. №5. С.65–72
163. Большаков С., Большакова Ю. Подходы к оценке социально-экономического потенциала региона. Федерализм: Теория. Практика. История. 2011. № 2. С. 59–68.
164. Yermakov O. Yu., Melnychenko V. V. Bioenergy potential of agricultural enterprises. Ekonomika APK. 2017. № 11. P. 5–11.
165. Oleksandr Ermakov, Vitalii Nahornyi The process of forming economically sustainable farm productive capacity. International Collection of scientific proceedings «European Cooperation». 2016. vol. 4, No 11. pp. 9–18
166. Войтюк В., Демко А., Демко О. Зернозбиральні комбайни – новий чи вживаний. Пропозиція. 2006. № 4. С. 114–117
167. Гребенікова А. А. Розвиток сільського господарства на інноваційній основі. Ефективна економіка. 2016. № 12. С.63–69
168. Єрмаков О. Ю. Основи наукових досліджень в економіці: навч. посіб. Київ: ЦП «Компринт», 2015. 178 с.
169. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 №1560-XII. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
170. Шатрова А. П. Алгоритм внедрения методики оценки ресурсного потенциала предприятия сферы услуг. Проблемы современной экономики. 2009. № 3. С. 393.

171. Badrieva L. D. Modern trends and patterns of effective use of resource potential. *Russian Entrepreneurship*. 2011. № 12.

172. Підгурський М. І., Барановський В. М., Ріпецький Є. Й. Порівняльний аналіз експлуатаційної надійності вітчизняної та зарубіжної складної сільськогосподарської техніки. *Вісник ХНТУСГ ім. Петра Василенка*. 2011. Вип. 114. С. 27–33.

173. Лайко П. А., Бузовський Є. А., Скрипниченко В. А. Інноваційно-технічне переоснащення сільськогосподарського виробництва. *Агроінком*. 2009. № 5–8. С. 9–12.

174. Кернасюк Ю. В. Автоматизація складання технологічних карт в рослинництві і прогнозування витрат. *Наукові праці КНТУ: Економічні науки*. 2015. № 27. С. 283–293.

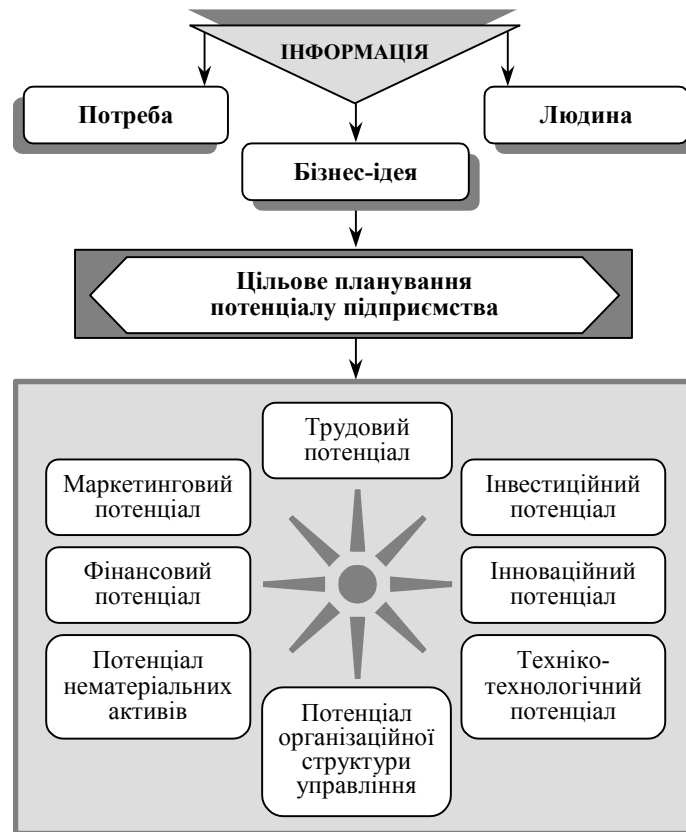
175. Ermakov O. U., Velichko O. V., Bohach L. V., Nahornyi V. V. (2018) To question of estimation of production potential of agricultural enterprise. *Financial and credit activity: problems of theory and practice* Vol 3, No 26. 162-168 pp.

ДОДАТКИ

Властивості економічної системи [19]

Загальнотеоретична модель формування потенціалу підприємства [19]

Додаток В

**Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських
підприємствах Київської області, 2013 р.***

Показники	Надійшло протягом року			Вибуло протягом року			Наявність на кінець року	
	всього	у т.ч. куплено	частка куплених, %	всього	у т.ч. списано по зносу	частка списаних, %	всього	у т.ч. техніки, що належить виключно підприємству
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Трактори – всього	425	328	77,2	357	192	2,3	8383	7204
у т.ч. трактори потужністю								
менше 40 кВт	10	10	100	35	19	5	354	316
від 40 до 60 кВт	78	64	82,1	110	61	2,3	2667	2346
від 60 до 100 кВт	205	153	74,6	128	70	2,2	3250	2690
100 кВт і більше	132	101	76,5	84	42	2	2112	1852
Із загальної кількості тракторів –								
колісні	419	324	77,3	321	173	2,2	7827	X
гусеничні	6	4	66,7	36	19	3,2	556	X
без змонтованих на них машин	400	305	76,3	331	175	2,3	7654	X
на яких змонтовані машини	25	23	92	26	17	2,3	729	X
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	338	175	51,8	283	140	2	7234	6119
Причепи та напівпричепи	174	103	59,2	230	160	3,4	4607	3873
у т.ч. тракторні	87	37	42,5	178	120	3,7	3142	2582
Плуги	140	88	62,9	107	62	2,1	2938	2566
Культиватори	172	117	68	164	114	3,5	3270	2776
Борони	327	228	69,7	407	286	2,4	11911	10086
у т.ч. дискові	96	77	80,2	48	29	2,4	1246	1123
Машини посівні та для садіння – всього	329	184	55,9	206	110	3	3753	3278
у тому числі								
Сівалки	295	162	54,9	195	106	3,1	3497	3037
картоплесаджалки	13	8	61,5	5	2	1,3	161	152
Інші	21	14	66,7	6	2	2,5	95	89
Розкидачі гною і добрив	104	73	70,2	46	27	1,9	1469	1258
Обладнання іригаційне								
стаціонарне	11	11	100	6	6	5,5	115	X
пересувне	33	30	90,9	8	1	0,6	203	X
Дошувальні машини	3	2	66,7	4	1	2,8	35	X
Машини і пристрої для поливу	3	3	100	1	–	–	41	X
Водяні насоси і насосні станції	38	36	94,7	9	6	2,8	242	X
Машини для захисту сільськогосподарських культур	98	64	65,3	33	18	1,8	1053	944
Сінокосарки	50	39	78	41	27	3,9	698	632
у т.ч. тракторні	24	19	79,2	29	23	4,3	526	462
Жатки валкові	62	53	85,5	41	22	3	748	656
Прес-пакувальники, включаючи прес-підбирачі	41	29	70,7	22	11	2,4	475	433
Комбайни і машини								
зернозбиральні	95	71	74,7	93	38	2,5	1549	1338
кукурудзозбиральні	6	1	16,7	6	3	3,1	97	80
кормозбиральні, включаючи причіпні	17	9	52,9	27	17	3,6	456	390
у т.ч. самохідні	6	3	50	6	5	3,5	142	121

Продовж. додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9
льонозбиральні	—	—	—	—	—	—	5	4
картоплезбиральні, включаючи картоплекопачі	7	3	42,9	9	1	0,8	120	112
у т.ч. комбайни	1	1	100	2	—	—	57	54
бурякозбиральні (без машин для обрізання бурячиння)	8	7	87,5	27	16	5,5	273	238
для збирання овочів і баштанних культур	1	1	100	—	—	—	19	18
Техніка для збирання плодів, ягід та винограду	2	—	—	—	—	—	2	2
Техніка для післяурожайних робіт	58	40	69	34	16	1,7	981	892
Доїльні установки та апарати	27	22	81,5	51	36	3,5	1003	903
Очищувачі-охолоджувачі молока	17	8	47,1	2	2	0,9	243	226
Молочні сепаратори	3	2	66,7	—	—	—	23	21
Інкубатори	26	1	3,8	1	1	0,4	275	274
Машини і механізми для приготування кормів	58	49	84,5	9	4	2,1	241	229
Роздавачі кормів								
для великої рогатої худоби	10	9	90	26	19	4,8	379	322
для свиней	20	17	85	2	—	—	65	61
Транспортери для прибирання гною	27	22	81,5	127	92	6,2	1391	1228

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Додаток Д

Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах Київської області, 2015 р.*

Показники	Надійшло протягом року			Вибуло протягом року			Наявність на кінець року	
	всього	у т.ч. куплено	частка куплених, %	всього	у т.ч. списано по зносу	частка списаних, %	всього	у т.ч. техніки, що належить виключно підприємству
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Трактори – всього	414	345	83,3	394	133	1,7	7979	6878
у т.ч. трактори потужністю								
менше 40 кВт	10	6	60	10	5	1,4	362	305
від 40 до 60 кВт	63	51	81	114	49	2,1	2334	2037
від 60 до 100 кВт	162	131	80,9	165	50	1,6	3123	2621
100 кВт і більше	179	157	87,7	105	29	1,4	2160	1915
Із загальної кількості тракторів –								
колісні	405	338	83,5	357	123	1,6	7531	X
гусеничні	9	7	77,8	37	10	2,1	448	X
без змонтованих на них машин	401	333	83	364	122	1,7	7334	X
на яких змонтовані машини	13	12	92,3	30	11	1,7	645	X
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	180	134	74,4	215	96	1,6	6013	5057
Причепи та напівпричепи	145	116	80	237	94	2,2	4086	3445
у т.ч. тракторні	58	41	70,7	170	57	2	2776	2269
Плуги	194	165	85,1	115	44	1,5	2961	2552
Культиватори	207	169	81,6	151	66	2,1	3197	2826
Борони	312	276	88,5	541	147	1,4	10307	8965
у т.ч. дискові	92	82	89,1	36	10	0,8	1359	1214
Машини посівні та для садіння – всього	202	165	81,7	156	65	1,7	3953	3512
у тому числі								
Сівалки	167	133	79,6	152	64	1,9	3388	2968
картоплесаджалки	12	12	100	3	1	0,6	163	149
Інші	23	20	87	1	–	–	402	395
Розкидачі гною і добрив	105	84	80	72	26	1,8	1481	1285
Обладнання іригаційне								
стаціонарне	23	20	87	6	3	2,5	138	x
пересувне	53	52	98,1	2	1	0,5	265	x
Дощувальні машини	–	–	–	1	1	2,9	33	x
Машини і пристрої для поливу	12	10	83,3	1	–	–	69	x
Водяні насоси і насосні станції	64	62	96,9	6	3	1,2	301	x
Машини для захисту сільськогосподарських культур	66	48	72,7	41	20	1,7	1168	1042
Сінокосарки	46	27	58,7	40	19	2,7	716	630
у т.ч. тракторні	28	12	42,9	31	15	3,2	465	398

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Жатки валкові	61	51	83,6	43	22	2,7	847	716
Прес-пакувальники, включаючи прес- підбирачі	27	24	88,9	16	8	1,8	452	414
Комбайни і машини зернозбиральні	62	52	83,9	114	39	2,6	1431	1239
кукурудзозбиральні	—	—	—	8	2	2,4	74	64
кормозбиральні, включаючи причіпні	21	14	66,7	26	12	3,1	384	327
у т.ч. самохідні	6	6	100	8	4	3,4	116	102
льонозбиральні	—	—	—	—	—	—	4	4
картоплезбиральні, включаючи картоплекопачі	9	4	44,4	5	3	2,6	121	105
у т.ч. комбайни	2	2	100	—	—	—	51	42
бурякозбиральні (без машин для обрізання бурячиння)	2	1	50	26	18	7,1	230	196
для збирання овочів і баштанних культур	—	—	—	1	1	3,7	26	25
Техніка для збирання плодів, ягід та винограду	—	—	—	—	—	—	—	—
Техніка для післяурожайних робіт	131	118	90,1	56	24	2,4	1083	966
Доїльні установки та апарати	44	12	27,3	63	24	2,6	922	775
Очищувачі-охолоджувачі молока	54	51	94,4	6	6	2,5	292	258
Молочні сепаратори	11	6	54,5	—	—	—	29	27
Інкубатори	—	—	—	12	—	—	181	181
Машини і механізми для приготування кормів	38	36	94,7	12	4	1,7	255	245
Роздавачі кормів								
для великої рогатої худоби	23	18	78,3	25	13	4	324	268
для свиней	5	5	100	5	—	—	79	77
Транспортери для прибирання гною	50	31	62	45	23	1,9	1244	1083

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Додаток Е
Вартість придбання сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва сільськогосподарськими підприємствами Київської області по роках*

	2010		2011		2012		2013		2014	
	кількість	Вартість, тис. грн	кількість	Вартість, тис. грн	кількість	Вартість, тис. грн	кількість	Вартість, тис. грн	кількість	Вартість, тис. грн
Трактори	16	1972	53	8445	29	5514	53	10343	26	6621
Зернозбиральні комбайни	4	2230	421	525752	1	500			5	895
Жнивarki			15	2085	5	976	9	900	9	1080
Кормозбиральні комбайни	2	128	2	192					1	37
Косарки			4	41	9	661	4	92	3	26
Кукурудзозбиральна техніка										
Бурякозбиральна техніка										
Посівна техніка	19	3185	10	1318	24	2126	13	1730	11	5046
Грунтообробна техніка	26	2812	121	2786	56	6289	45	5328	43	4675
Машини для внесення добрив	13	163	13	352	8	411	13	7477	12	902
Обприскувачі	1	50	2	360	6	596	6	390	2	280
Доїльне обладнання			7	1675	2	1169	4	360		
Обладнання для утримання ВРХ			4	693	2	275	1	4	6	94
Обладнання: для свинарства			1	18	3	4035	1	2	6	86
для птахівництва			1	27007					7	615
для кормоприготування			2	113	5	223				
Поливна техніка			1	150			1	49		
Автомобілі вантажні	11	1735	18	2822	15	3117	6	1115	8	694
Інша техніка	12	1482	52	4532	62	5286	40	3598	52	4655
Усього	104	13757	727	578340	227	31178	196	31388	191	25706

Продовження додатку Е

	2015		2016		2017		2018		2010-2018	
	кількість	Вартість, тис. грн	кількість	Вартість, тис. грн	кількість	Вартість, тис. грн	кількість	Вартість, тис. грн	кількість	Вартість, тис. грн
Трактори	35	14665	64	57250	12	11084	20	11392	308	127286
Зернозбиральні комбайни	3	1208	3	3850	1	84			438	534519
Жниварки			1	80			10	1696	49	6817
Кормозбиральні комбайни	1	116	1	84					7	557
Косарки	4	308	5	341	1	84			30	1553
Кукурудозбиральна техніка					1	73			1	73
Бурякозбиральна техніка					1	100	1	100	2	200
Посівна техніка	10	5129	14	7072	3	1393	31	15456	135	42455
Грунтообробна техніка	48	5277	27	3244	21	3597	272	150558	659	184566
Машини для внесення добрив	17	1074	9	2063	3	89	9	8192	97	20723
Обприскувачі	5	8664	8	2277	1	700	4	480	35	13797
Доїльне обладнання			1	14	2	286			16	3504
Обладнання для утримання ВРХ	4	2405	2	282	1	220			20	3973
Обладнання: для свинарства			1	107	9	780			21	5028
для птахівництва									8	27622
для кормоприготування	5	421			1	140			13	897
Поливна техніка									2	199
Автомобілі вантажні	14	13923	1	589	1	150	5	6792	79	30937
Інша техніка	27	10984	23	9612	13	1888	81	2148	362	44185
Усього	173	64174	160	86865	71	20668	433	196814	2282	1048890

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Додаток Ж

Вартість придбання іноземної техніки сільськогосподарськими підприємствами Київської області*

Показники	2010						2011						2012						2013					
	усього			у т.ч.			усього			у т.ч.			усього			у т.ч.			усього			у т.ч.		
				нові	вартість, тис. грн	кількість				нові	вартість, тис. грн	кількість				нові	вартість, тис. грн	кількість				нові	вартість, тис. грн	кількість
Трактори	34	17963	29	15463	5	2500	37	23303	28	15841	9	7462	105	54471	75	47050	30	7421	92	89461	72	69206	20	20255
Зернозбиральні комбайни	20	32837	17	30237	3	2600	29	30532	17	24339	12	6193	27	26960	15	22240	12	4720	43	62823	26	46439	17	16384
Жнивarki	6	1072	6	1072			7	1759	6	1736	1	23	5	904	2	448	3	456	24	15100	9	10017	15	5083
Кормозбиральні комбайни	9	4546	9	4546			3	1270	1	1000	2	270							3	3180	3	3180		
Косарки	2	600	2	600			2	214	2	214			4	386	4	386			8	94	5	57	3	37
Кукурудзозбиральна техніка	1	60	1	60															1	746			1	746
Бурякозбиральна техніка	2	2820	2	2820			2	1228				2	1228	4	919			4						
Посівна техніка	21	10116	21	10116			24	9515	17	7624	7	1891	42	21162	34	19901	8	1261	42	32287	35	28297	7	3990
Грунтообробна техніка	8	5202	8	5202			15	6578	13	6145	2	434	37	12817	34	11951	3	866	25	10189	16	6519	9	3670
Машини для внесення добрив	6	479	6	479			3	939	3	939			11	1173	11	1173			13	3069	13	3069		
Обприскувачі	6	2736	3	2056	3	680	11	7663	11	7663			16	7446	14	7089	2	357	19	21757	14	20087	5	1670
Доїльне обладнання							1	366	1	366			2	8332	2	8332			1	485	1	485		
Обладнання для утримання ВРХ	3	250	3	250			5	3680	5	3680														
Обладнання: для свинарства																								
для птахівництва																								
для кормо-приготування	2	562	2	562			6	1854	4	1649	2	205	2	456	2	456								
Поливна техніка	1	140	1	140			1	150	1	150			1	377	1	377								
Автомобілі вантажні							9	3432	7	3077	2	355	17	7003	13	6152	4	851	2	364	1	184	1	180
Інша техніка	13	3174	13	3174			24	3803	17	3387	7	416	57	19629	54	19333	3	296	40	8893	37	8414	3	479
Усього	134	82557	123	76777	11	5780	179	96287	133	77810	46	18477	330	162035	261	144888	69	17147	313	248448	232	195954	81	52494

	2014						2015						2016					
	усього			у т.ч.			усього			у т.ч.			усього			у т.ч.		
				нові	кількість	вартість, тис. грн				нові	кількість	вартість, тис. грн				нові	кількість	вартість, тис. грн
Трактори	72	53479	65	51231	7	2248	89	150247	65	120535	24	29712	62	118250	56	104625	6	13625
Зернозбиральні комбайни	21	23718	17	22259	4	1459	29	56170	17	41634	12	14536	18	52450	16	46581	2	5869
Жнивarki	11	25354	11	25354			18	12802	13	9468	5	3334	7	6264	7	6264		
Кормозбиральні комбайни																		
Косарки	6	502	6	502			1	365	1	365								
Кукурудзозбиральна техніка							4	2095	4	2095								
Буякозбиральна техніка	2	2252	2	2252														
Посівна техніка	45	33828	36	28653	9	5175	29	27651	23	22564	6	5087	17	25964	16	25364	1	600
Грунтообробна техніка	36	18784	35	18564	1	220	51	29752	41	24695	10	5057	32	22941	30	22062	2	879
Машины для внесення добрив	6	1358	4	1293	2	65	8	13248	8	13248			6	5045	6	5045		
Обприскувачі	15	21696	12	20761	3	935	10	12001	8	11513	2	488	5	28793	4	24843	1	3950
Доїльне обладнання	1	13	1	13			2	680	1	340	1	340						
Обладнання для утримання ВРХ																		
Обладнання: для свинарства							1	1300	1	1300								
для птахівництва	2	8694	2	8694														
для кормоприготування	2	160	1	80	1	80							1	305	1	305		
Полівна техніка	1	30	1	30									1	600			1	600
Автомобілі вантажні	5	4121	4	3449	1	672	19	10984	13	10281	6	703	2	1336	2	1336		
Інша техніка	67	29524	59	26716	8	2808	49	31081	44	29924	5	1157	23	13823	22	13000	1	823
Усього	292	223513	256	209851	36	13662	310	348376	239	287962	71	60414	174	275771	160	249425	14	26346

	2017						2018						2010-2018					
	усього			у т.ч.			усього			у т.ч.			усього			у т.ч.		
	кількість	вартість, тис. грн	кількість	вартість, тис. грн	кількість	вартість, тис. грн	кількість	вартість, тис. грн	кількість	вартість, тис. грн	кількість	вартість, тис. грн	кількість	вартість, тис. грн	кількість	вартість, тис. грн	кількість	вартість, тис. грн
Трактори	71	42584	64	23937	7	18647	74	98040	59	86070	15	11970	636	647798	513	533958	123	113840
Зернозбиральні комбайни	22	113420	18	106474	4	6946	24	100377	23	97257	1	3120	233	499287	166	437460	67	61827
Жнивarki	15	8131	15	8131			2	1578	2	1578			95	72964	71	64068	24	8896
Кормозбиральні комбайни	6	7664	6	7664									21	16660	19	16390	2	270
Косарки	4	97	4	97			1	25	1	25			28	2283	25	2246	3	37
Кукурудзозбиральна техніка	1	679	1	679			4	676	4	676			11	4256	10	3510	1	746
Бурякозбиральна техніка													10	7219	4	5072	6	2147
Посівна техніка	40	60956	38	60636	2	320	15	33927	13	27927	2	6000	275	255406	233	231082	42	24324
Грунтообробна техніка	49	44723	42	40984	7	3739	13	15781	12	15700	1	81	266	166767	231	151822	35	14946
Машини для внесення добрив	13	5984	12	5084	1	900	6	1792	6	1792			72	33087	69	32122	3	965
Обприскувачі	14	31372	12	22471	2	8901	3	12409	2	9459	1	2950	99	145873	80	125942	19	19931
Доїльне обладнання													7	9876	6	9536	1	340
Обладнання для утримання ВРХ							1	19	1	19			9	3949	9	3949		
Обладнання: для свинарства	3	427	3	427									4	1727	4	1727		
для птахівництва													2	8694	2	8694		
для кормоприготування	4	2712	4	2712			1	626	1	626			18	6675	15	6390	3	285
Поливна техніка													5	1297	4	697	1	600
Автомобілі вантажні	6	7259	3	6627	3	632	4	4513	3	3663	1	850	64	39012	46	34769	18	4243
Інша техніка	42	19369	41	19244	1	125	42	22261	37	17394	5	4867	357	151557	324	140586	33	10971
Усього	290	345377	263	305167	27	40210	190	292024	164	262186	26	29838	2212	2074388	1831	1810020	381	264368

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області

**Вартісна структура придбаної техніки сільськогосподарськими підприємствами
Київської області за 2010–2015 рр., %***

	2010			2011			2012			2013			2014		
	Вітчизняна	Іноземна		Вітчизняна	Іноземна		Вітчизняна	Іноземна		Вітчизняна	Іноземна		Вітчизняна	Іноземна	
		Нова	Вживана		Нова	Вживана		Нова	Вживана		Нова	Вживана		Нова	Вживана
Трактори	14,3	20,1	43,3	1,5	20,4	40,4	17,7	32,5	43,3	33,0	35,3	38,6	25,8	24,4	16,5
Зернозбиральні комбайни	16,2	39,4	45,0	90,9	31,3	33,5	1,6	15,3	27,5		23,7	31,2	3,5	10,6	10,7
Живарки		1,4		0,4	2,2	0,1	3,1	0,3	2,7	2,9	5,1	9,7	4,2	12,1	
Кормозбиральні комбайни	0,9	5,9		0,0	1,3	1,5					1,6		0,1		
Косарки		0,8		0,0	0,3		2,1	0,3		0,3	0,0	0,1	0,1	0,2	
Кукурудозбиральна техніка		0,1										1,4			
Бурякозбиральна техніка		3,7				6,6			5,4					1,1	
Посівна техніка	23,2	13,2		0,2	9,8	10,2	6,8	13,7	7,4	5,5	14,4	7,6	19,6	13,7	37,9
Грунтообробна техніка	20,4	6,8		0,5	7,9	2,3	20,2	8,2	5,1	17,0	3,3	7,0	18,2	8,8	1,6
Машини для внесення добрив	1,2	0,6		0,1	1,2		1,3	0,8		23,8	1,6		3,5	0,6	0,5
Обприскувачі	0,4	2,7	11,8	0,1	9,8		1,9	4,9	2,1	1,2	10,3	3,2	1,1	9,9	6,8
Доїльне обладнання				0,3	0,5		3,7	5,8		1,1	0,2			0,0	
Обладнання для утримання ВРХ		0,3		0,1	4,7		0,9			0,0			0,4		
Обладнання: для свинарства				0,0			12,9			0,0			0,3		
для птахівництва				4,7									2,4	4,1	
для кормоприготування		0,7		0,0	2,1	1,1	0,7	0,3						0,0	0,6
Полівна техніка		0,2		0,0	0,2			0,3		0,2				0,0	
Автомобілі вантажні	12,6			0,5	4,0	1,9	10,0	4,2	5,0	3,6	0,1	0,3	2,7	1,6	4,9
Інша техніка	10,8	4,1		0,8	4,4	2,3	17,0	13,3	1,7	11,5	4,3	0,9	18,1	12,7	20,6
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	2015				2016				2017				2018				2010-2018			
	Іноземна		Вживана		Вітчизняна	Іноземна		Вживана		Вітчизняна	Іноземна		Вживана		Вітчизняна	Іноземна		Вітчизняна		
	Нова	Вживана	Нова	Вживана		Нова	Вживана	Нова	Вживана											
Трактори	22,9	41,9	49,2	51,7	65,9	41,9	51,7	16,9	7,8	46,4	4,6	32,8	40,1	13,5	29,5	43,1				
Зернозбиральні комбайни	1,9	14,5	24,1	22,3	4,4	18,7	22,3	1,4	34,9	17,3		37,1	10,5	19,2	24,2	23,4				
Жнивarki		3,3	5,5		0,1	2,5			2,7		2,3	0,6		2,1	3,5	3,4				
Кормозбиральні комбайни	0,2				0,1				2,5					0,3	0,9	0,1				
Косарки	0,5	0,1			0,4			1,4	0,0			0,0		1,3	0,1	0,0				
Кукурудзозбиральна техніка		0,7						1,4	0,2			0,3		0,0	0,2	0,3				
Буякозбиральна техніка								1,4			0,2			0,1	0,3	0,8				
Посівна техніка	8,0	7,8	8,4	2,3	8,1	10,2	2,3	4,2	19,9	0,8	7,2	10,7	20,1	5,9	12,8	9,2				
Грунтообробна техніка	8,2	8,6	8,4	3,3	3,7	8,8	3,3	29,6	13,4	9,3	62,8	6,0	0,3	28,9	8,4	5,7				
Машини для внесення добрив	1,7	4,6			2,4	2,0		4,2	1,7	2,2	2,1	0,7		4,3	1,8	0,4				
Обприскувачі	13,5	4,0	0,8	15,0	2,6	10,0	15,0	1,4	7,4	22,1	0,9	3,6	9,9	1,5	7,0	7,5				
Доїльне обладнання		0,1	0,6		0,0			2,8						0,7	0,5	0,1				
Обладнання для утримання ВРХ	3,7				0,3			1,4				0,0		0,9	0,2					
Обладнання: для свиноводства		0,5			0,1			12,7	0,1					0,9	0,1					
для птиківництва														0,4	0,5					
для кормоприготування	0,7					0,1		1,4	0,9			0,2		0,6	0,4	0,1				
Поливна техніка				2,3										0,1	0,0	0,2				
Автомобілі вантажні	21,7	3,6	1,2		0,7	0,5		1,4	2,2	1,6	1,2	1,4	2,8	3,5	1,9	1,6				
Інша техніка	17,1	10,4	1,9	3,1	11,1	5,2	3,1	18,3	6,3	0,3	18,7	6,6	16,3	15,9	7,8	4,1				
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100		

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області

Купівля сільськогосподарськими підприємствами нової техніки*

Вид техніки	2015		2018	
	Україна	Київська область	Україна	Київська область
Трактори всіх видів	2095	159	3105	163
з потужністю менше 40 кВт	89	2	108	7
"Агромаш"	1		6	
"Беларус"	19	1	20	4
"ХТЗ"	11		4	
"Foton"	15		17	
Інші	43	43	61	3
з потужністю від 40 до 60 кВт	222	12	257	16
"Агромаш"	12		5	
"Беларус"	131	8	154	12
"Кий"	1		к	
"МТЗ"	52	4	45	2
"ХТЗ"	2		к	
ЮМЗ	1		4	
"Foton"	3		3	
Інші	20		43	2
з потужністю від 60 до 100 кВт	884	81	1320	81
"Агротрон"	21	7		
"Беларус"	517	39		52
"Кий"	21	4		
"МТЗ"	138	18		12
"Case"	28			
"Claas"	5	1		
"Deutz-Fahr"	2	1		1
"John Deere"	3			
"Landini"	8			2
"Massey Ferguson"	2			1
"New Holland"	41			
Інші	98	10	1320	13
понад 100 кВт	900	64	1420	59
"Беларус"	79	12	103	10
"Кий"	11	1	6	2
"ХТА"	37	1	24	
"ХТЗ"	164	9	164	1
"Case"	123	10	165	6
"Challenger"	15	4	15	
"Claas"	29	3	85	12
"Deutz-Fahr"	9	2	24	1
"Fendt"	43		70	2
"JCB Fasttrac"	2		9	
"John Deere"	185	12	397	16
"Kirovets"	1		5	
"Massey Ferguson"	9	2	42	2
"New Holland"	92		186	4
"Same"	4	2	4	
Інші	97	5	114	3

Продовж. додатка И

1	2	3	4	5
Комбайни зернозбиральні		17	902	39
"Дніпро"	9		4	1
"Дон"	к		2	
"Єнісей"			2	
"Ліда"	1			
"Полісся"	16		63	2
"Славутич"			3	
"Case"	53	3	69	2
"Claas"	64	1		
"CR", "CS", "CX"	22		13	1
"Dominator"		1		
"Fendt"			1	
"John Deere"	169	3	211	7
"Lexion"	26	2	65	4
"Massey Ferguson"	6		6	2
"Sampo"			5	
"TC"	6		6	
"TF"			6	
"Tucano"	18		49	2
"TX"				
Інші	186	7	397	18
Комбайни кукурудзозбиральні	8		10	1
"ККП"	1			
"КМС"	1		3	
Інші	6		7	1
Комбайни кормозбиральні	41	2	48	6
"Дон"	4	1	1	
"КПІ-Ф", "КРП-Ф"	4		4	1
"Полісся"	1		1	
"Jaguar"	11		7	1
"John Deere"	9		3	
Інші	12	1	32	4
Комбайни бурякозбиральні	13		8	
"Turo-Tiger"	2		1	
Інші	10		7	

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Ціни на матеріальні засоби, промислову продукцію та тарифи на послуги, спжиті в сільському господарстві Київської області, грн*

Показники	2010 р.	2012 р.	2014 р.	2016	2018
1	2	3	4	5	6
Комбікорми, за ц					
змішані комбікорми	136	245,4	288,5	909,3	697,2
комбікормові суміші для великої рогатої худоби	154,7	270,4	252,3	765,6	589,2
комбікормові суміші для свиней	222,2	299,3	378	656,3	1529,6
комбікормові суміші для птиці	198,8	184,5	301,6	551,7	773,2
Нафтопродукти, за 1 т					
Бензин	6542,8	9297,5	14569,4	18626,8	27765,4
дизельне пальне	5803,4	8270,9	12942,2	14903,5	24057,3
мазут паливний	3048,4	8082,9	10034	11088,4	17072,7
оливи, мастила, за 1 ц	1051,9	1750,4	2469,9	3507,7	3602,6
Вугілля, т	1145,5	1536,4	2428,5	2880,3	5244,7
Природний газ, за 1 тис. куб. м	2358,5	3829,4	4632,2	6865,9	8992,6
Добрива мінеральні, за 1 ц					
Азотні	158,3	251,6	279,4	2412,8	712,6
Фосфатні	319	392,4	453,5	790,8	910,5
у т.ч. фосфоритне борошно	298,8	270,2	200,4	25,1	к
Калійні	168,6	402,1	315,9	721,5	842,6
Комплексні	299,2	431,2	445,3	868,8	1020,8
Засоби захисту рослин					
інсектициди, за 1 кг	121	93,9	456,8	430	621,0
інсектициди, за 1 л	94	98,3	153,5	339,5	396,5
фунгіциди, за 1 кг	146,3	134,2	162,7	317,1	415,5
фунгіциди, за 1 л	143,2	136,9	215,3	450,5	457,6
гербіциди, за 1 кг	274,8	175,5	423,3	766	1081,1
гербіциди, за 1 л	107,7	99,3	135,8	259,1	270,3
регулятори росту рослин, за 1 кг	64,1	59,6	82,1	106,9	129,7
регулятори росту рослин, за 1 л	75,7	79,1	73,6	128,7	138,9
інші пестициди, за 1 кг	75,7	81,2	138,2	146,3	198,7
інші пестициди, за 1 л	61,1	36,7	114,4	133,4	231,7
Сільськогосподарська техніка (нова), за од.					
Трактори всіх видів	337432	478206	759211	1536088	1863200
з потужністю					
менше 40 кВт	88333	85429	353966	447115	340200
від 40 до 60 кВт	140424	176306	244350	376313	551300
від 60 до 100 кВт	219762	297621	340941	609973	957400
понад 100 кВт	630883	952003	1726865	2921732	3643300
Плуги	69446	167700	146347	245921	599400
Культиватори	63658	134994	199132	289623	521200
Борони	121913	143297	139859	281694	297800
Сівалки	208589	401832	387334	1141261	1505300
Розкидачі гною і добрив	105377	90276	167486	408520	666100
Машини і пристрої для поливу	29912	111715	712924	808941	863700
Водяні насоси і насосні станції	5093	14303	10687	14633	25600
Сінокосарки	74818	46100	84079	62465	109200
Жатки валкові	96204	233606	248068	647990	622500
Прес-пакувальники, включаючи прес-підбирачі	166214	197716	90592	658869	934700

Продовж. додатка К

1	2	3	4	5	6
Комбайни зернозбиральні	1406089	1464746	2242526	4658110	6050900
Комбайни кукурудзозбиральні	1133125	1278310	1625510		
Комбайни кормозбиральні	166156	354056	1533837		
Комбайни бурякозбиральні	1515026	3635323	–		
Молотарки	–	236029	129167		
Сортувальні і калібрувальні машини і механізми	57042	75355	69118	167119	к
Машини для збирання овочів і баштанних культур	–	–	154322		
Зерноочисні машини	102677	93869	93948	138123	415600
Доїльні установки та апарати	249361	1089144	410677	206335	к
Очищувачі-охолоджувачі молока	61012	117741	–		
Молочні сепаратори	–	–	–		
Інкубатори	–	7477	–		
Машини і механізми для приготування кормів	301117	191947	627767	125717	266600
Роздавачі кормів для великої рогатої худоби	105465	183707	280920		
Роздавачі кормів для свиней	145329	50498	95679		
Транспортери для прибирання гною	39896	31617	31292	88161	68800
Причепи та напівпричепи сільськогосподарські	53772	106835	143080	320980	412900

Примітка: *за даними Головного управління статистики в Київській області.

Індекси ресурсозабезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області*

Додаток ЛІ

Район	Одиничні показники						
	Землезабезпеченість 1 працівника с.-г. угіддями, га	Витрати на 1 га с.-г. угідь, грн	Внесення мінеральних добрив на 1 га посівної площі, кг д.р.	Енергетичні потужності на 1 га с.-г. угідь, кВт	Частка тракторів з потужністю понад 60 кВт, %	Кількість зернозбиральних комбайнів на 1000 га площі посіву зернових культур	Навантаження на 1 трактор, га ріллі
Баришівський	35,7	12731	113	1,46	78,610	2,00	171
Білоцерківський	21,6	10346	58	2,79	56,240	4,97	79
Богуславський	47,4	9910	93	1,89	69,189	3,20	116
Бориспільський	25,7	11098	129	1,99	61,853	1,37	140
Бородянский	34,9	8858	79	3,36	73,000	10,52	74
Броварський	7,4	40460	107	4,93	65,530	2,32	78
Васильківський	54,2	14196	95	2,45	43,041	1,08	157
Вишгородський	18,0	10391	42	0,98	78,621	1,27	327
Володарський	2,2	12839	121	11,53	51,282	18,36	23
Згурівський	41,1	9537	96	1,75	71,161	3,65	107
Іванківський	227,4	2167	37	0,47	35,294	3,25	432
Кагарлицький	36,3	10558	93	1,86	60,000	3,16	126
К.-Святошинський	11,0	12229	66	6,91	52,736	7,51	36
Макарівський	24,2	10301	50	9,14	55,634	5,55	82
Миронівський	32,4	12930	87	1,13	78,614	1,21	201
Обухівський	30,8	9357	46	1,92	69,730	2,66	121
П.-Хмельницький	33,3	11155	94	2,02	69,951	4,02	97
Поліський	52,7	7788	62	0,52	33,333	1,00	97
Рокитнянський	11,3	10833	75	2,64	70,221	3,69	111
Сквириський	29,6	11154	70	2,05	67,595	3,66	111
Ставищенський	28,9	10893	100	3,28	52,071	4,59	76
Тарасанський	31,7	10940	77	2,42	71,347	6,03	89
Тетіївський	24,4	11091	94	3,41	65,826	3,62	92
Фастівський	38,2	7059	37	2,44	52,778	4,12	83
Яготинський	34,3	11015	114	2,39	72,125	2,86	120
Київська область	25,7	11883	87	2,23	65,217	2,76	118
мін	2,2	2166,7	37,0	0,5	33,3	1,0	23,4
макс	227,4	40459,6	129,0	11,5	78,6	18,4	431,6

Район	Нормативні показники						
	Землезабезпеченість 1 працівника с.-г. угіддями, га	Витрати на 1 га с.-г. угідь, грн	Внесення мінеральних добрив на 1 га посівної площі, кг д.р.	Енергетичні потужності на 1 га с.-г. угідь, кВт	Частка тракторів з потужністю понад 60 кВт, %	Кількість зернозбиральних комбайнів на 1000 га площі посіву зернових культур	Навантаження на 1 трактор, га ріллі
Баришівський	0,043	0,433	0,469	0,155	0,696	0,043	0,433
Білоцерківський	0,043	0,189	0,161	0,370	0,788	0,043	0,189
Богуславський	0,033	0,464	0,307	0,309	0,814	0,033	0,464
Бориспільський	0,087	0,696	0,536	0,080	0,625	0,087	0,696
Борodianський	0,025	0,177	0,023	0,831	0,293	0,025	0,177
Броварський	0,209	0,404	0,282	0,090	0,787	0,209	0,404
Васильківський	0,054	1,000	1,000	0,238	0,805	0,054	1,000
Вишгородський	0,053	0,188	0,693	0,047	1,000	0,053	0,188
Володарський	1,000	0,641	0,000	0,000	0,680	1,000	0,641
Згурівський	0,037	0,440	0,220	0,242	0,664	0,037	0,440
Іванківський	0,000	0,089	0,077	1,000	0,087	0,000	0,089
Кагарлицький	0,042	0,427	0,292	0,229	0,658	0,042	0,427
К.-Святошинський	0,084	0,167	0,058	0,521	0,700	0,084	0,167
Макарівський	0,066	0,449	0,090	0,916	0,740	0,066	0,449
Миронівський	0,036	0,286	0,801	0,134	0,430	0,036	0,286
Обухівський	0,030	0,194	0,314	0,357	0,619	0,030	0,194
П.-Хмельницький	0,075	0,805	0,246	0,109	0,986	0,075	0,805
Поліський	0,007	0,000	0,902	0,316	0,000	0,007	0,000
Рокитнянський	0,154	0,484	0,267	0,041	0,839	0,154	0,484
Сквиірський	0,039	0,280	0,217	0,286	0,741	0,039	0,280
Ставищенський	0,032	0,192	0,199	0,626	0,648	0,032	0,192
Таращанський	0,032	0,231	0,144	0,437	0,676	0,032	0,231
Тетіївський	0,034	0,146	0,218	0,621	0,583	0,034	0,146
Фастівський	0,025	0,213	0,171	0,576	0,919	0,025	0,213
Яготинський	0,036	0,315	0,396	0,380	0,766	0,036	0,315
Київська область	0,058	0,407	0,325	0,191	0,700	0,058	0,407

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Додаток М

Індекси ефективного використання ресурсів у сільськогосподарських підприємств Київської області*

Район	Одиничні показники				Ресурсовіддача
	Вартість валової продукції на 1 га, тис. грн	Вартість валової продукції на 1 працівника	Виробництво зерна на 1 комбайн, т	Наявність енергетичних ресурсів на 1000 грн валової продукції	
Баришівський	8,7	310	2742	0,168	0,5645
Білоцерківський	8,8	190	1065	0,317	0,6078
Богуславський	6,9	325	1859	0,275	0,6201
Бориспільський	17,1	439	3106	0,116	0,5311
Борodianський	5,3	184	312	0,636	0,3750
Броварський	39,9	296	1724	0,123	0,6072
Васильківський	10,8	588	5635	0,226	0,6159
Вишгородський	10,5	190	3962	0,093	0,7074
Володарський	189,0	412	188	0,061	0,5570
Згурівський	7,6	314	1386	0,229	0,5494
Іванківський	0,6	141	607	0,753	0,2785
Кагарлицький	8,5	307	1777	0,220	0,5467
К.-Святошинський	16,4	179	503	0,422	0,5662
Макарівський	13,1	318	676	0,695	0,5854
Миронівський	7,3	238	4553	0,154	0,4393
Обухівський	6,2	193	1897	0,308	0,5281
П.-Хмельницький	14,8	493	1529	0,136	0,7009
Поліський	1,8	97	5100	0,280	0,2374
Рокитнянський	29,6	335	1641	0,089	0,6316
Сквирський	7,9	235	1370	0,259	0,5857
Ставищенський	6,6	192	1272	0,494	0,5418
Тарашанський	6,7	211	970	0,363	0,5551
Тетіївський	6,9	169	1376	0,491	0,5116
Фастівський	5,3	202	1119	0,460	0,6692
Яготинський	7,4	252	2343	0,324	0,5973
Київська область	11,6	297	1957	0,193	0,5665
мін	0,6	97,5	187,8	0,061	0,237
макс	189,0	588,4	5635,3	0,753	0,707

Район	Нормативні показники				Ресурсовіддача
	Вартість валової продукції на 1 га, тис. грн	Вартість валової продукції на 1 працівника	Виробництво зерна на 1 комбайн, т	Наявність енергетичних ресурсів на 1000 грн валової продукції	
Баришівський	0,04284	0,43338	0,46879	0,15503	0,69607
Білоцерківський	0,04336	0,18885	0,16102	0,37038	0,78803
Богуславський	0,03315	0,46419	0,30682	0,30909	0,81424
Бориспільський	0,08749	0,69574	0,53568	0,08015	0,62490
Боролянський	0,02476	0,17684	0,02285	0,83059	0,29278
Броварський	0,20864	0,40355	0,28195	0,09017	0,78674
Васильківський	0,05429	1,00000	1,00000	0,23784	0,80529
Вишгородський	0,05257	0,18751	0,69288	0,04693	1,00000
Володарський	1,00000	0,64080	0,00000	0,00000	0,68001
Згурівський	0,03727	0,44043	0,21994	0,24237	0,66375
Іванківський	0,00000	0,08853	0,07696	1,00000	0,08750
Кагарлицький	0,04169	0,42718	0,29181	0,22934	0,65812
К.-Святошинський	0,08369	0,16687	0,05781	0,52107	0,69968
Макарівський	0,06647	0,44938	0,08956	0,91610	0,74047
Миронівський	0,03567	0,28564	0,80141	0,13363	0,42951
Обухівський	0,02987	0,19365	0,31371	0,35662	0,61853
П.-Хмельницький	0,07518	0,80521	0,24618	0,10885	0,98632
Поліський	0,00652	0,00000	0,90174	0,31593	0,00000
Рокитнянський	0,15361	0,48423	0,26669	0,04115	0,83866
Сквирський	0,03875	0,27951	0,21696	0,28611	0,74106
Ставищенський	0,03193	0,19246	0,19907	0,62601	0,64760
Таращанський	0,03201	0,23087	0,14366	0,43687	0,67601
Тетіївський	0,03353	0,14554	0,21806	0,62121	0,58341
Фастівський	0,02483	0,21330	0,17091	0,57630	0,91867
Яготинський	0,03579	0,31541	0,39563	0,38032	0,76584
Київська область	0,05809	0,40664	0,32477	0,19052	0,70020

Примітка: *розраховано за даними Головного управління статистики в Київській області.

Індекси ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області*

Райони	Одиничні показники				
	Дохід (виручка) на 1 га с.-г. угідь, тис. грн;	Коефіцієнт прибутковості	Прибуток на 1 працівника, тис. грн	Прибуток на 1 га с.г. угідь, тис. грн	Вартість придбання техніки на 1 га с.-г. угідь, грн
Баришівський	26,6	1,283	209,7	5,9	0,281
Білоцерківський	18,6	1,401	115,3	5,3	0,715
Богуславський	25,8	1,800	543,6	11,5	0,432
Бориспільський	53,9	2,183	750,7	29,2	0,401
Борodianський	9,5	1,119	35,2	1,0	0,149
Броварський	71,5	1,071	35,1	4,7	0,557
Васильківський	20,1	1,604	411,0	7,6	0,406
Вишгородський	21,7	1,719	163,3	9,1	0,783
Володарський	17,7	1,526	13,3	6,1	0,864
Згурівський	15,1	1,275	133,8	3,3	0,325
Іванківський	7,4	2,053	861,2	3,8	0,000
Кагарлицький	20,5	1,307	174,2	4,8	0,635
К.-Святошинський	23,4	0,842	-48,0	-4,4	0,786
Макарівський	26,4	1,208	109,8	4,5	0,231
Миронівський	16,7	1,082	40,7	1,3	0,357
Обухівський	18,2	1,296	127,8	4,1	0,145
П.-Хмельницький	29,2	1,150	127,1	3,8	1,447
Поліський	6,3	1,578	121,1	2,3	0,089
Рокитнянський	79,1	1,416	263,5	23,2	1,122
Сквирський	17,2	1,281	111,8	3,8	1,181
Ставищенський	15,0	1,358	114,6	4,0	0,947
Тарасанський	17,7	1,309	132,5	4,2	0,165
Тетіївський	17,8	1,283	95,3	3,9	0,624
Фастівський	11,5	1,556	157,2	4,1	0,248
Яготинський	16,6	1,346	146,0	4,3	0,680
Київська область	24,4	1,357	164,6	6,4	0,569
мін	6,3	0,842	-48,0	-4,4	0,000
макс	79,1	2,183	861,2	29,2	1,447

Райони	Нормативні показники				
	Дохід (виручка) на 1 га с.-г. угідь, тис. грн;	Коефіцієнт прибутковості	Прибуток на 1 працівника, тис. грн	Прибуток на 1 га с.г. угідь, тис. грн	Вартість придбання техніки на 1 га с.-г. угідь, грн
Баришівський	0,279	0,329	0,283	0,305	0,194
Білоцерківський	0,170	0,416	0,180	0,289	0,494
Богуславський	0,268	0,714	0,651	0,471	0,298
Бориспільський	0,655	1,000	0,878	1,000	0,277
Боролянський	0,044	0,206	0,091	0,160	0,103
Броварський	0,896	0,170	0,091	0,271	0,384
Васильківський	0,190	0,568	0,505	0,356	0,281
Вишгородський	0,212	0,654	0,232	0,400	0,541
Володарський	0,157	0,510	0,067	0,311	0,597
Згурівський	0,121	0,323	0,200	0,227	0,224
Іванківський	0,015	0,903	1,000	0,243	0,000
Кагарлицький	0,195	0,346	0,244	0,273	0,439
К.-Святошинський	0,236	0,000	0,000	0,000	0,543
Макарівський	0,276	0,272	0,173	0,265	0,159
Миронівський	0,143	0,178	0,098	0,168	0,247
Обухівський	0,163	0,338	0,193	0,254	0,100
П.-Хмельницький	0,315	0,230	0,193	0,244	1,000
Поліський	0,000	0,549	0,186	0,199	0,061
Рокитнянський	1,000	0,428	0,343	0,821	0,775
Сквирський	0,150	0,327	0,176	0,243	0,816
Ставищенський	0,120	0,385	0,179	0,248	0,654
Таращанський	0,157	0,348	0,199	0,255	0,114
Тетіївський	0,158	0,328	0,158	0,247	0,431
Фастівський	0,072	0,533	0,226	0,253	0,171
Яготинський	0,141	0,376	0,213	0,257	0,469
Київська область	0,249	0,383	0,234	0,321	0,393

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області

.

Кластеризація сільськогосподарських підприємств Київської області*

Район	1 група	2 група	3 група
Баришівський	0,394	0,359	0,278
Білоцерківський	0,230	0,310	0,310
Богуславський	0,327	0,385	0,481
Бориспільський	0,345	0,405	0,762
Бородянський	0,369	0,270	0,121
Броварський	0,444	0,354	0,363
Васильківський	0,272	0,619	0,380
Вишгородський	0,307	0,396	0,408
Володарський	0,513	0,464	0,328
Згурівський	0,331	0,321	0,219
Іванківський	0,310	0,251	0,432
Кагарлицький	0,296	0,330	0,299
К.-Святошинський	0,290	0,306	0,156
Макарівський	0,305	0,452	0,229
Миронівський	0,352	0,337	0,167
Обухівський	0,240	0,302	0,210
П.-Хмельницький	0,328	0,444	0,396
Поліський	0,118	0,245	0,199
Рокитнянський	0,295	0,357	0,673
Сквирський	0,283	0,312	0,342
Ставищенський	0,291	0,339	0,317
Таращанський	0,323	0,304	0,214
Тетіївський	0,322	0,320	0,264
Фастівський	0,174	0,381	0,251
Яготинський	0,369	0,379	0,291
мін	0,118	0,245	0,121
макс	0,513	0,619	0,762
крок	0,131	0,125	0,214

Примітка: *розраховано авторами за даними Головного управління статистики в Київській області.

Додаток Р

**Кореляційна модель залежності ресурсного забезпечення
сільськогосподарських підприємств Київської області від досліджуваних
факторів**

Результат

<i>Регресійна статистика</i>	
Множинний R	0,717138206
R-квадрат	0,514287207
Нормативний R-квадрат	0,472051312
Стандартна помилка	0,446755763
Спостереження	26

Дисперсійний аналіз

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Вагомість F</i>
Регресія	2	4,86065	2,430325	12,17654	0,000247
Залишок	23	4,590586	0,199591		
Разом	25	9,451236			

	<i>Коефіцієнти</i>	<i>Стандартна помилка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значення</i>	<i>Нижнє 95%</i>	<i>Верхнє 95%</i>
Y	0,140902794	0,128543	1,09615	0,284358	-0,12501	0,406815
X ₁	0,069050757	0,016924	4,079979	0,000461	0,03404	0,104061
X ₂	0,104968517	0,042519	2,468771	0,021416	0,017012	0,192925

Кореляційна матриця

	Y	X ₁	X ₂
Y	1		
X ₁	0,620948	1	
X ₂	0,403427	0,073492	1

Описова статистика

Середнє	0,605061	4,811916	1,256485
Стандартна помилка	0,120583	1,038195	0,413248
Медіана	0,46198	3,501565	0,673283
Стандартне відхилення	0,614857	5,293777	2,107162
Дисперсія виборки	0,378049	28,02408	4,440131
Екссес	11,46492	7,32752	16,8509
Асиметричність	3,026169	2,517154	3,919364
Інтервал	3,133133	26,54208	10,59662
Мінімум	0,000358	-2,90946	0,04673
Максимум	3,133491	23,63261	10,64335
Сума	15,73158	125,1098	32,66861
Рахунок	26	26	26

**Собівартість вирощування озимої пшениці по зайнятому пару з
використанням іноземної техніки***
(урожайність – 82 ц/га)

Показник	У натуральних показниках		Вартість одиниці ресурсу, грн/од.	На 1 га посіву, грн	На 1 ц продукції, грн	Структура витрат, %
	на 1 га	на 1 т продукції				
Затрати праці, люд.-год				4,75	0,06	-
Заробітна плата (основна, додаткова) з нарахуваннями, грн				247,36	3,02	1,3
у т.ч. нарахування на заробітну плату, грн				65,72	0,80	0,3
Насіння, кг				1780,0	21,71	9,1
озимої пшениці (покупне), кг	200	24,39	8,90	1780,0	21,71	9,1
Мінеральні добрива, т				5849,7	71,3	30,0
- суперфосфат простий гранульований, кг	360	43,90	7,80	2808,0	34,24	14,4
- хлористий калій, кг	100	12,20	7,29	729,0	8,89	3,7
- аміачна селітра, кг	90	10,98	5,75	517,5	6,31	2,7
- карбамід 45%, кг	70	8,54	6,36	445,2	5,43	2,3
- мочеви́на К №1, р., л	250	30,49	5,40	1350,0	16,46	6,9
Засоби захисту рослин				436,9	5,3	2,2
гербіциди (Лонтрел Гранд, в.г., кг)	0,06	0,01	452,50	27,2	0,33	0,1
інсектициди (Карате Зеон 050CS, л)	0,15	0,02	368,50	55,3	0,67	0,3
інсектициди (Кінмікс 5КЕ, к.е., л)	0,2	0,02	367,80	73,6	0,90	0,4
фунгіциди (Альто Супер 33% к.е., л)	0,1	0,01	466,70	46,7	0,57	0,2
фунгіциди (Фалькон, л)	0,6	0,07	368,00	220,8	2,69	1,1
родентициди (реденфос, г)	0,1	0,01	134,20	13,4	0,16	0,1
ПММ, кг	58,27	7,11	15,00	874,0	10,66	4,5
Електроенергія, кВт.год	2,2	0,27	1,80	4,0	0,05	0,02
Амортизаційні відрахування, грн				3973,6	48,46	20,4
Ремонт основних засобів, грн				1186,7	14,47	6,1
Транспортні витрати, т.км	41	5,00	2,90	118,9	1,45	0,6
Плата за оренду земельних ділянок, грн				2100,0	25,61	10,8
Інші матеріальні витрати, грн				1137,0	13,87	5,8
Страхові платежі, грн				1127,4	13,75	5,8
Загальновиробничі витрати, грн				652,4	7,96	3,3
Виробничі витрати всього (виробнича собівартість)				19488,0	237,66	100,0

Примітка: *власні розрахунки авторів.

Додаток Т

**Собівартість вирощування озимої пшениці по зайнятому пару з
використанням вітчизняної техніки*
(урожайність — 72 ц/га)**

Показник	В натуральних показниках		Вартість одиниці ресурсу, грн/од. виміру	На 1 га посіву, грн	На 1 ц продукції, грн	Структура витрат, %
	на 1 га	на 1 ц продукції				
Затрати праці, люд.-год				7,15	0,99	-
Заробітна плата (основна, додаткова) з нарахуваннями, грн				386,17	5,36	2,0
у т.ч. нарахування на заробітну плату, грн.				102,60	1,43	0,5
Насіння, кг				1780,00	24,72	9,4
насіння озимої пшениці (покупне), кг	200	27,78	8,90	1780,00	24,72	9,4
Мінеральні добрива, т				5849,70	81,25	30,9
- суперфосфат простий гранульований, кг	360	50,00	7,80	2808,00	39,00	14,8
- хлористий калій, кг	100	13,89	7,29	729,00	10,13	3,9
- аміачна селітра, кг	90	12,50	5,75	517,50	7,19	2,7
- карбамід 45%, кг	70	9,72	6,36	445,20	6,18	2,4
- мочеви́на К №1, р., л	250	34,72	5,40	1350,00	18,75	7,1
Засоби захисту рослин				436,88	6,07	2,3
гербіциди (Лонтрел Гранд, в.г., кг)	0,06	0,01	452,50	27,15	0,38	0,1
інсектициди (Карате Зеон 050CS, л)	0,15	0,02	368,50	55,28	0,77	0,3
інсектициди (Кінмікс 5КЕ, к.е., л)	0,2	0,03	367,80	73,56	1,02	0,4
фунгіциди (Альто Супер 33% к.е., л)	0,1	0,01	466,70	46,67	0,65	0,2
фунгіциди (Фалькон, л)	0,6	0,08	368,00	220,80	3,07	1,2
родентициди (реденфос, г)	0,1	0,01	134,20	13,42	0,19	0,1
ПММ, кг	67,19	9,33	15,00	1007,85	14,00	5,3
Електроенергія, кВт.год	2,2	0,31	1,80	3,96	0,05	0,0
Амортизаційні відрахування, грн				2575,96	35,78	13,6
Ремонт основних засобів, грн				1550,49	21,53	8,2
Транспортні витрати, т.км	37	5,14	2,90	107,30	1,49	0,6
Плата за оренду земельних ділянок, грн				2100,00	29,17	11,1
Інші матеріальні витрати, грн				1229,15	17,07	6,5
Страхові платежі, грн				1192,80	16,57	6,3
Загальновиробничі витрати, грн				689,26	9,57	3,6
Виробничі витрати всього (виробнича собівартість)				18909,51	262,63	100,0

Примітка: *власні розрахунки авторів.

Додаток У

Розрахунок прогнозованої економічної ефективності виробництва продукції при врахуванні ціни і врожайності із засновуванням вітчизняної та іноземної техніки*

Показники	Іноземна	Вітчизняна	Господарство.	Пшениця											
Площа, га	370	370	370	370	370	370	370	370	370	370	370	370	370	370	
Урожайність, ц/га	82	72	26,0	82	72	26,0	82	72	26,0	82	72	26,0	82	72	
Повна собівартість 1 ц, грн	249,54	275,76	290,80	249,5	275,8	290,80	249,5	275,8	290,80	249,5	275,8	290,80	249,5	275,8	
Модель очікуваного розмаху варіювання ринкових цін продажу 1 ц продукції, грн	Рентабельність, %			Прибуток (збиток, тис. грн)											
250	0,2	-9,3	-14,0	14	-686	-392	14	-686	-392	14	-686	-392	14	-686	
275	10,2	-0,3	-5,4	772	-20	-152	772	-20	-152	772	-20	-152	772	-20	
300	20,2	8,8	3,2	1531	646	88	1531	646	88	1531	646	88	1531	646	
325	30,2	17,9	11,8	2289	1312	328	2289	1312	328	2289	1312	328	2289	1312	
350	40,3	26,9	20,4	3048	1978	568	3048	1978	568	3048	1978	568	3048	1978	
375	50,3	36,0	29,0	3806	2644	809	3806	2644	809	3806	2644	809	3806	2644	
Ячміль															
Площа, га	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82	
Урожайність, ц/га	65	52	26	65	62	26	65	62	26	65	62	26	65	62	
Повна собівартість 1 ц, грн	236,3	282,5	288,9	236,3	282,5	288,9	236,3	282,5	288,9	236,3	282,5	288,9	236,3	282,5	
Модель очікуваного розмаху варіювання ринкових цін продажу 1 ц продукції, грн	Рентабельність, %			Прибуток (збиток, тис. грн)											
200	-15,4	-29,2	-30,8	-193	-419	-189	-193	-419	-189	-193	-419	-189	-193	-419	
240	1,6	-15,0	-16,9	20	-216	-104	20	-216	-104	20	-216	-104	20	-216	
280	18,5	-0,9	-3,1	233	-13	-19	233	-13	-19	233	-13	-19	233	-13	
320	35,4	13,3	10,8	446	191	66	446	191	66	446	191	66	446	191	
360	52,4	27,4	24,6	659	394	151	659	394	151	659	394	151	659	394	
400	69,3	41,6	38,5	873	597	236	873	597	236	873	597	236	873	597	
440	86,2	55,8	52,3	1086	801	322	1086	801	322	1086	801	322	1086	801	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЄРМАКОВ Олександр Юхимович
ЧУПРЯК Альона Вікторівна
СОКУР Лариса Володимирівна
НАГОРНИЙ Віталій Володимирович

**РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІННОВАЦІЙНО
ОРІЄНТОВАНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

МОНОГРАФІЯ

Видавець ФОП Ямчинський О.В.
03150, Київ, вул. Предславинська, 28
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 6554 від 26.12.2018 р.
Формат 60×84/16. Наклад 300 пр. Ум. друк. арк. 12,9. Зам. № 92.
Виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»
03150, Київ, вул. Предславинська, 28
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.